L. ANNAEI

SENECAE

OPERA OMNIA

TOM. VI.

L. ANNAEI

SENECAE

OPERA OMNIA

QVAE SVPERSVNT

EX RECENSIONE

F. ERN. RVHKOPF.

TOMVS SEXTVS.

AVGVSTAE TAVRINORVM
EX TYPIS IOSEPHI POMBA
ANNO MDCCCXXXIII.

NOTITIA LITERARIA

DE

L. ANNAEO SENECA,

EX

IOS. ALB. FABRICII BIBLIOTHECA LATINA, A IOS. AVG. ERNESTI AVCTIVS EDITA, TOM. II, CAP. 9.

L. Annaei Senecae aetas.

L. Annaevs Seneca, M. Annaei filius, una cum Afranio Burro rector imperatoriae iuventae, postquam senatoria dignitate, quaestura praeturaque, et aliis honoribus functus esset, et Stoicis, licet neget (1), addictus, inter philosophos magnum sibi nomen comparasset, ab eodem Nerone, quem instituerat, vita excedere iussus, ferro sibi ipse venas exsolvit, balneumque ingressus obiit anno Chr. 65, Neronis 12, triennio post Burri mortem, « morum vitiorumque publicorum sui temporis descriptor verissimus et accusator acerrimus » Lactantio, V, 9. « Optimus excultor morum, mentisque colonus » ut bene vocatur ab Alano, lib. I Anti-Claudiani. Mores ipsius et vitam dogmatibus haud respondisse, innuit Dio, lib. LXI, p. 694, qui

(1) Epist. xlv, et de Vita beata, cap. 3.

magis audiendus est, lib. LIX, p. 655, ubi Senecam ait omnes sui temporis Romanos multosque alios sapientia antecessisse: Ο Σενέκας ὁ Αννιος Λούκιος, ὁ πάντας μὲν τοὺς καθ' ἑαυτὸν Ρωμαίους, πολλοὺς δὲ καὶ ἄλλους σοφίᾳ ὑπεράρας. Nam ut Tacitus, severus et ipse morum censor, XIV, 52, tradit, criminationes illae fuerunt invidorum, post Burri mortem ad deteriores inclinante Nerone, et bona Senecae consilia non amplius audiente, Senecam adorientium. Eius vitam, praeter Lipsium et Andr. Schottum, non indiligenter persecutus est M. Antonius Delrio, qui librum secundum Prolegomenon ad Syntagma tragoediae latinae vitae Senecae describendae impendit. A Petrarcha scriptam Senecae vitam memorat Thomasinus in Petrarcha redivivo, p. 25; Nicolaus Antonius, lib. I Bibl. veteris Hispanae, c. 7 seq., qui Io. Paulum martyrem et Iannotium Mannetum de vita Senecae memorat: e recentioribus praeter citatos Io. Shildius (1) in exercitationibus ad Taciti Annal. lib. XV, ubi extrema Senecae describuntur, Lugd. Bat. 1645, in-12; Franciscus Salvator Florentinus (2) in libro edito Romae 1674, in-12, *il filosofo cortegiano, ovvero la vita di Seneca*, Venet. 1675, in-12. Aliis Christianus plane Theologus visus fuit Seneca (3), Atheus aliis, ita ut nimias alii laudes in eum congerendo, alii conviciis onerando et maledictis (4)

(1) Nic. Heinsii poëmata, pag. 263.

(2) Conferantur ad hunc locum *Giornale de' Letterati di Roma*, an. 1674, pag. 137; *Journal des Sav.* 1675, pag. 271; Iulii *Nigroni Storia de' scrittori Fiorentini*, pag. 218.

(3) Criminationes variorum in Senecam philosophum collegit Io. Henr. Meibomius in vita Maecenatis, cap. 22, p. 132 sq. Consule etiam Sam. Basnagium ad ann. Chr. 58, num. 4; *Les pensées du comte d'Oxenstierna*, tom. II, pag. 41 sq.

(4) Vide L. Annaeum Senecam ab Amando Fabio atheum proclamatum et a Iacobo Petro Huntero defensum, Ratisbonae 1651, in-4, etc. etc.

modum utrinque excesserint, vitio solenni ingenii humani, et fato haud infrequenti magnorum virorum; qui per encomiorum et obtrectationum sese mutuo conficientium certamina famam ingentem ad posteros propagant. Vt vero et doctrinae copia, et scribendi elegantia longe multumque omnibus obtrectatoribus suis praestitisse Senecam, vere mihi videtur affirmasse Muretus; ita non magis Atheum fuisse illum persuadeo mihi quam Christianum, nec magis contaminatum omnibus sceleribus hypocritam, quam ex sanctis aliquem aut Angelum: sed non malae indolis, nec absurdi iudicii hominem, qui ex philosophia stoica tantum profecerit, ut in se descendere, et Providentiae divinae consideratione sustinere animum, tum vanitatem ambitionis, avaritiaeque et voluptatis stultitiam agnoscere potuerit, etiam in affluentia omnium rerum, in negotiorum mole, et aulae maximae luxu et magnificentia; qui denique res secundas non minus, quam adversas et mortem ipsam didicerit ferre fortiter, quod non verbis, sed factis demonstravit; facile etiam praemii loco laturus vitae et honorum propagationem, si eam obsequio qualicunque in Neronis effrenes cupidines et funesta reipublicae consilia redimere voluisset. Iustus Lipsius, Centur. I, ad Belgas epist. XXII: « Senecam commentari incepi: pergo sedulo, et in ipso labore fructum eius capio, formari et emendari. Semper ille mihi magnus vir apparuit: sed, ut solent vere magna, magis magisque inspectus et tractatus se approbat, et crebro. Post sacras literas nihil in ullo orbe, in ulla lingua scriptum utilius meliusque. Deus mihi det absolvere! Hoc saltem brevi et operoso commentariolo (ita confido) assequar, ut quivis legere Senecam, et capere, qui modo latinae

linguae rudis non sit, et ex illo campo messem legere possit ad vitae suae et morum tutelam. Me aut meam ambitionem híc non specto, etc. »

Scripta eius quae exstant.

Exstant eius

I. De Ira libri III ad Novatum fratrem, sub Caligula scripti. Hoc opus non integrum ad nos pervenisse ex eo colligas, quod Lactantius in libro De ira Dei ex eo profert definitiones irae, quas frustra quaeres in his libris. Prodierunt separatim ex recensione Henr. Ernstii, Sorae, 1652, in-12. Petrus Alcyonius, De exsilio, lib. II, p. 200: « Seneca, si quid auctor iste ad rem pertinet, suorum Stoicorum duritiam secutus damnat in Aristotele irae laudationem, et affectionis eiusmodi patrocinium, quae tamen utiliter a natura data nobis videtur, modo praescriptio et moderatio ea retineatur, quam idem ipse philosophus retinendam censet, hoc est, ut irascamur pro quibus debemus, et ut oportet, et quum debemus, et quam diu: sin minus, fatui et stupidi essemus, qui et sensu et dolore videremur carere. » Germanica versione bona et eleganti donati hi libri sunt a M. Christiano Friderico Weissio, Dresdae, 1732, in-8, qui et Senecae vitam praemisit. Gallice prodierunt 1585, in-8.

II. Ad Helviam (1) matrem, de Consolatione liber scriptus, quum instinctu Messalinae in Corsicam insulam a Claudio imperatore relegatus esset. Huic libro (qui seorsim prodiit ex recensione Augusti Buchneri Viteb. 1655, in-8) Iustus Lipsius XII Epigrammata

(1) Albina haec dicitur in quibusdam editionibus, ut in illa quae ex Lipsii recensione prodiit separatim Lovan. 1602, in-4.

praefixit, quae sub Senecae nomine in vett. MSS. occurrunt. Sed Petro Scriverio iudice rectius inscribuntur « Epigrammata super exsilio L. Annaei Senecae » quam, ut in schedis Pithoeanis « L. Annaei Senecae Epigrammata super exsilio. » Apud Iacobum Magnum, auctorem Sophologii, pro Consolationibus ad Helviam, ridicule laudatur Seneca in comessationibus ad Elivam, ut notavit Nicol. Antonius. In codice MS. Iacobi Durantii Casellii hic libro titulus praefixus: « L. Annaei Senecae liber ad Helbiam matrem suam de consolatione filii sui. » Vide eius Varias Lect. lib. I, c. 17. Gallice versus 1584, in-8.

III. Liber de Consolatione ad Polybium, Claudii, cui a studiis fuit, libertum, et fratris morte afflictum scriptus anno circiter exsilii tertio, sed hodie magna sui parte ab initio mutilus. In hoc libro huic Claudii imp. liberto, fratris morte afflicto, ac per illum imperatori blanditur. Vnde Dio, in excerptis Peiresc. pag. 685, scripsit Senecam Claudii libertis adulatum, *ὥστε καὶ βιβλίον ἐκ τῆς νήσου πέμψαι ἐπαίνους αὐτῶν ἔχον* » ut librum refertum eorum laudibus ex insula (in qua exsulabat) iis mitteret, quem tamen pudore postea ductus stilo verso delevit. » Eodem spectat quod in Epitome Xiphilini, pag. 694, legas, quod Seneca *τοὺς ἐξελευθέρους ἐθώπευε, καί τινων ἐγκώμια συνετίθει.*

IV. Liber de consolatione ad Marciam, A. Cremutii Cordi a Seiano circumventi filiam, nati sui Metilii obitum lugentem. Editus et illustratus est a Davide Chytraeo, Rostoch. 1571, in-8, cum S. Cypriani libro de mortalitate. Italice MS. fuit in bibliotheca Rostgaardiana pag. 545.

V. De Providentia liber (1) extrema, ut videtur, parte mutilus, ad Lucilium procuratorem Siciliae. Integer libri titulus fuisse videtur, qualis affertur a Lactantio, V, 22: « Quare bonis viris multa mala accidant, quum sit providentia. » Scriptus est Claudio imp. iam defuncto. Prodiit separatim Germanice redditus a Iac. Stolterfoto animadversionibusque illustratus, Lubec. 1642, in-8, cum Mureti Oratione, et notis Lipsii ac Io. Frid. Gronovii, curante Io. Henr. Achero (2) Rudolstadii 1711, in-8, a I. F. Maio, Lips. 1729, in-8, et a Io. Georg. Fabro Bipontino 1782, cum notis. Gallice, interprete Angelo Capello, Paris. 1578, et Italice, Florent. 1714, in-4.

VI. De animi tranquillitate ad praefectum vigilum Neronis, Annaeum (3) Serenum. In hunc librum notae Ioannis Chokierii viderunt lucem Leodii 1607 et 1653, in-8. Petri Mulleri, Consiliarii tunc Stolbergensis, Ienae 1671, in-12. Cum Epistolis Senecae ad Paulum, excusus Lipsiae 1499, in-4. Italice versus a Thoma *Segni*, Florentino, laudatur in Dictionario Academiae *della Crusca*. Germ. prodiit Berol. 1768.

VII. De Constantia sapientis sive quod in sapientem non cadit iniuria, ad eumdem Serenum. In hunc librum exstant dissertationes morales Iusti Reiffenbergii, e Lipsio magnam partem collectae, ut notatum Iacobo Thomasio τῷ μακαρίτῃ· Germanica versio elegans Io. Frid. Maii lucem vidit Lips. 1729, in 8.

VIII. De Clementia, ad Neronem libros tres scri-

(1) Confer Mureti vol. II, orat. 3, et Edvardi *Sherburne* librum anglice editum hoc titulo: *Answer to Lucilius his Quaere: Why good men suffer misfortunes?*

(2) Acta Erud. 1711, pag. 430.

(3) De hoc Sereno Harduinus ad Plin. XXII, cap. 47.

psisse videtur Seneca, ex quibus non exstat nisi primus et pars secundi. Libris integris videtur usus esse Hildebertus Cenomanensis, qui eos laudat lib. I, Ep. III. Gallice ea, quae ex illis libris supersunt, pridem vertit Angelus Capellus Paris. 1578. Io. Calvini commentarius cum vita Senecae primum vidit lucem Paris. an. 1532, in-4. Praefationem exhibet Maittarius tom. II Annalium typographicor. pag. 770.

IX. De Brevitate vitae ad Paulinum uxoris fortasse suae Paulinae fratrem, ut contendit Lipsius: socerum Muretus mavult; sed ad hunc non scripsisset c. 19: « Nunc dum calet sanguis, vigentibus ad meliora eundum est. » Eum non diu post Caligulae necem composuisse se innuit ipse cap. 18. Prodiit separatim a. 1498, in-4, ut videtur, Lipsiae: et Lug. B. 1602, in-4. Germanice, Hamb. in-8, 1754.

X. De Vita Beata ad fratrem Gallionem sive Novatum. Liber in fine mutilus. De Vita beata ad Senecae exemplum scripsit etiam S. Ambrosius libris duobus, in quorum prioris capitibus duobus, maxime postremis, docet, ea quae de beatitate sapientis disputant Stoici, verius dici posse de homine Christiano. Vide t. I, edit. Benedictinor. pag. 454 seq. Renati Cartesii animadversiones ad Senecam de Vita beata leguntur parte prima eius Epistolarum.

XI. Pars libri De otio aut secessu sapientis, male olim annexa superiori libro.

XII. De Beneficiis libri VII ad Aebutium Liberalem, Lugdunensem, cuius mentio Epist. XCI. In quibusdam editionibus Eburtius dicitur, ab auctore libri De vitis philosophorum Eusebius. Videtur illud opus respicere Senec. Ep. LXXXI. Epitomen eius latine concinnavit Iacobus Sorgerus Ien. 1611, in-8. In gratiam Eleono-

rae, Cosmi I Medicei coniugis, Italice vertit Benedictus Varchius Florent. 1554, in-4: repetita saepe versio est Venet. 1561, in-12; Florent. 1574, in-8; 1584, in-4, Gallice, post Salverium Accuratum (*Saulveur Accaurat*) Narbonensem, Paris. 1561, in-8, Franciscus Malherbius, inter cuius opuscula saepius prodierunt, ut Augustobonae Tricassium 1635, in-8, quae tertia iam est editio. Librum primum etiam vertit Gallice Angelus Capellus, Paris. 1580. In Codice quodam manu exarato saeculi XI, hi libri non absurde inscribuntur De dandis et accipiendis beneficiis. Vide Henrici, *Pomposiano* in Monasterio clerici, Epist. ad Stephanum, datam ann. 1093, quam edidit Bernhardus *Montfaucon* in Diario Italico, pag. 86. Federici Morelli Scholia in hos libros exstant in editionibus Senecae, Paris. 1619, 1628, fol. cum Variorum notis.

XIII. Epistolae CXXIV ad Lucilium (1), Siciliae procuratorem, cui ex illis immortalitatem pollicetur, Ep. XXI. Codex harum longe veterrimus in publica civitatis Argentinensis servatur bibliotheca, vocibus ut plurimum inter se cohaerentibus exaratus, teste Nic. Heinsio Epist. ad Io. Frid. Gronovium, tom. III sylloges Burmannianae, p. 461. *Ramantini* Florentini Ord. praed. commentaria in Senecae Epistolas circa a. Chr. 1350, iussu Clementis VI composita memorat Iulius Niger in historia scriptorum Florentinorum, p. 480; sicut Lucae *Mantinelli* ex eodem Ordine eademque patria circa a. 1364, p. 384, Dom. *Peccioli* Pisani circa a. 1420 commentarium cum prologo

(1) Lucillum Balbum vocat auctor libri De vilis philosophorum. Parthenopensis forte fuit: vide Lipsium ad Epist. LIII. Epicuri sectam seculum colligas ex Epist. XXIII et aliis. Scriptorum Lucilii elegantiam celebrat Epist. XIX et XLVI. Sed ex Lucilii huius scriptis nihil ad nos pervenit.

apologetico, Iac. Echardus; t. I Bibl. scriptorum Dominicanorum, p. 771, auctor est. Eas olim per libros distinctas fuisse constat ex Gellio, qui librum (1) XXII Epistolarum moralium Senecae citat, lib. XII, cap. 2; unde etiam colliges, non paucas huius philosophi epistolas periisse. In MS. Codice, qui in Rhedigeriana Bibliotheca Vratislaviae asservatur, distinctae sunt in libros XX, ut notatur in ephemeridibus literariis Lipsiensibus Germanice editis a. 1710, sect. IX, p. 895; sed non additur, duo postremi libri desiderentur, an vero diversa sit divisio ab antiquis editionibus, quae Epistolas Senecae distinguunt in libros XXII. In editione Lips. 1497, in-4, sunt Epistolae tantum LXXXIX. Epistolam XLVIII editiones quaedam dividunt in binas, ut Mureto notatum et H. Stephano. Epistol. LXXXVIII, quae in quibusdam editionibus et in MSS. ut in Quedlinburgensi Codice, de quo Tobias Eccartus in notitia illius Bibliothecae, p. 18, fertur sub titulo « liber de studiis liberalibus » vel « de VII artibus liberalibus ad Liberalem. » Hispanice pridem iussu

(1) In Veneta, ann. 1492, et aliis antiquis operum Senecae editionibus. Epistolae eius CXXIV distinguuntur in libros viginti duos, hoc pacto, ut liber I complectatur Epistolas primores 13. Liber II, 14-19; III, 20-28; IV, 29-35; V, 36-44; VI, 45-50; VII, 51-57; VIII, 58-66; IX, 67-70; X, 71-73; XI, 74-82; XII, 83-85; XIII, 86-88; XIV, 89-94; XV, 95; XVI, 96-100; XVII, 101-103; XVIII, 104-107; XIX, 108-112; XX, 113, 114; XXI, 115-119; XXII, 120-124. Sed videtur haec distinctio facta a quodam recentiore, qui vigesimum secundum librum a Gellio laudari viderat. Sane quae Gellius ex Epistolis Senecae illo in loco adducit, in editis philosophi Epistolis non exstant. Haud praetereundum quoque, de Epistola duodenonagesima, id quod in textu statim dicit. In Actis Eruditorum, ann. 1725, p. 429, memorari videas « editionem Epistolarum perveterem, si non principem, quae eo nomine MSS. anteferri posset, quod integras περικοπὰς, oppido elegantes, habet, quae in nullis editionibus occurrunt, a nemine etiam eorum, qui MSS. tractarunt, indicatae sunt. » Optandum erat, ut pericopae illae productae in medium vel saltem aliquae earumdem speciminis loco communicarentur cum viris doctis.

Ioannis II, Castellae regis, versam refert Nic. Antonius, lib. I Bibliothecae vet. Hispanae, § 148. Gall. vertit Fr. *Malherbe.*

XIV. Naturalium Quaestionum ad eumdem Lucilium, quem *Virorum optimum*, et III, 36, *carissimum* appellat, libri VII, qui magnam partem versantur circa Meteorologica, illustrati primum emendatique a Matthaeo Fortunato Pannonio, Venet. apud Aldum anno 1522, in-8. Lipsius, quum vix in primum caput libri primi Scholia confecisset, morbo impeditus a scribendo abstinuit, et hoc opus una cum sequente aliis illustrandum reliquit.

XV. Αποκολοκύντωσις, sive ludus (1) in Claudium imp. Satyra lepidissima (2) Menippea, notis illustrata a B. Rhenano, Adr. Innio, Iano Grutero, Nic. Fabro, Liberto Fromondo, Casp. Barthio, Io. Frid. Gronovio, etc. « Mihi Caesar is unus propemodum Senecae pluris est, quam cuncti Caesares ipsius Caesaris Iuliani » inquit Vavassor, pag. 246, De ludicra dictione. Primus in Germania (3) reperit, ediditque et scholiis illustravit Beatus Rhenanus inter Senecae opera ab Erasmo recensita Basil. a. 1515, fol., et cum

(1) Ludus, i. e. satyra; vide Dan. Heinsium in libro de Satyra Horatiana.

(2) Satyram Menippeam vocamus, quo genere scribendi primum inter Latinos usus est Terentius Varro, quum prosa oratio Satyrica passim versibus brevibusque velut carminibus tanquam gemmulis distinguitur. Porro titulus Satyrae ἀποκολοκύντωσις exponitur a Dione, lib. LX extr. innuitque ἀποθέωσιν Claudio partam per esum boleti sive κολοκύντου, in quo cibi genere venenum is acceperat, unde boletos *Deorum cibum* graeco proverbio collaudare solitum Neronem refert Sueton. Ner. c. 33. Vide de titulo Satyrae Iunium, Animadv. I, 17. « Librum de morte Claudii » vocat Gul. Malmesburiensis lib. IV de gestis Pontificum Anglorum, p. 283; ubi ex Seneca refert Barbaros in Britannia et in honorem eius civitatem aedificasse Glocestriam.

(3) Vide Erasmum in adagio I, 3, 1, « aut regem aut fatuum nasci oportere. »

Synesii Laude calvitiei, Io. Phrea, interprete, Erasmi Laude Moriae, Gerhardi Listrii illustrata notis, atque praeclara eiusdem Erasmi Epistola apologetica ad Martinum Dorpium, Basil. 1519, in-4. et separatim 1521, et 1551, in-8. Dan. Heinsii dissertatio ad hunc libellum legitur post eius Orationes, Lugd. Bat. 1627, in-8, p. 608 sqq. Illustravit hunc Senecae librum etiam Io. Scheferus in Miscellaneis suis, sive libro Academicarum lectionum. Emendationes nonnullae Christophori Augusti Heumanni exhibentur in Actis Erud. tom. VI, supplementi, p. 296 seq. Novissime cum notis G. C. B. prodiit hic libellus Lipsiae 1720, in-8 (1), addito Lipsii somnio, et Sardis venalibus Petri Cunaei. Nova Gallica versio (2) elegans lucem vidit Paris. 1726, in-8, in continuatione Memoriarum literariarum a Sallengrio pridem vulgatarum t. I, parte 2, p. 253 seq. ab auctore erudito, qui notas etiam, vitamque, et iconem imp. Claudii promisit. Cum versione Germanica (3) non incomta Frid. Christoph. Neubur, brevibusque notis, Lipsiae, 1729, in-8.

XVI. Fragmenta. Sed vide deperdita, p. 27.

Versiones.

Senecae versionem Gallicam ab Antonio Verderio compositam excudi Lugduni a. 1584, scribit in sua Bibl. Gallica Crucimanius, qui pag. 287 etiam memo-

(1) Acta Erudit. tom. VII, Supplementi pag. 521.

(2) *Bibl. française* ann. 1726, *septembre*, pag. 135; *Journal des Savants*, 1727, pag. 147.

(3) Acta Erudit. ann. 1729, pag. 229.

rat Laurentii Primi *(Le Premier)*, Paris. a. 1500; aliam dedit Claudius Seysselius, Lugdun. 1556, et Guilelmus *de la Teyssonière*, Sebusianus. Epistolas plerasque vertit Godfredus *de la Chassagne*, Rothomag. 1574, in-12; Paris. 1582. Recentiores versiones Gallicae operum Senecae exstant auctore Matthia *de Chalvet*, Paris. 1607, 1638, 1647, fol. et 4.° et Petro Ryero, Paris. 1659, fol. duobus voll. et 1665, in-12. XIV voll. Epp. Gallice vertit F. *Malherbe*. Seneca Germanice, Michaële *Herr* interprete, Argentor. 1540, 1545, fol. et Francof. in-8, a Conr. *Fuchsinne*. Anglice per Thom. *Logde*, Lond. 1614, 1620, fol. Epistolae de Vita beata, de Septem artibus liberalibus (sive Ep. LXXXVIII), de Providentia et de Moribus Hispanice iussu Ioannis II, Castellae Regis, Hispali 1491, et Antv. 1551, in-8, de Providentia, de Vita beata, de Tranquillitate animi, de Constantia sapientis, de Brevitate vitae, et Consolatio ad Polybium ac de Paupertate, interprete *Pedro Diaz* Navarrate, Ferdinando Hispaniae infanti et Isabellae Reginae a secretis. Mimos etiam vertit, et paraphrasi sive glossis explanavit iussu Ioannis II Petrus *Diaz* Toletanus: libros de Clementia Alphonsus *de Rebenga*, eques Alcantarae; libros de Beneficiis *Gaspar Ruiz* Montianus, Benedictinus Monachus. Italice libros de Beneficiis vertit Benedictus *Varchi*; Florent. 1554, in-4; libros de Ira, additis notis, Franciscus Lesdonatus, Patav. 1559, et Sanctus *Conti della Rocca Contrada*, Rom. 1659, ad Carolum Emanuelem II Sabaudiae Ducem: Epistolas Io. Baptista Donus Florentinus, Venet. 1549, in-4. In Bibliotheca Veneta, Thomasino de Bibliothecis Venetis, p. 13, teste, MSS. Visuntur Epistolae Senecae Etrusco idio-

mate eleganter scriptae, necnon in Medicea, tribus exemplaribus, ut Nic. Antonio notatum. Hanc versionem una cum aliis Etruscae elegantiae et puritatis monumentis in Dictionario magno Academiae *della Crusca* laudatis publicare instituerunt Florentini. Denique Epistolae cum libro de Providentia excusae Italice (1) Florentiae a. 1717, in-4, *volgarizzamento dell'Epistole di Seneca, e del trattato della Providenza di Dio.* Danice Seneca lucem vidit Sorae, 1658, fol. auctore Brigitta Trottia, femina erudita, de qua vide, ubi lubebit, Albertum *Thura* in Gynaeceo Daniae literato, p. 116 seq. Diem obiit Sorae a. 1662.

Falso tributa Senecae.

Suppositi Senecae sunt liber de Virtutibus Cardinalibus, alius de Moribus, et tertius de paupertate, qui sub eius nomine cum Epistola de assentatione vitanda ad Lucilium, prodierunt Colon. 1529, in 8, et alibi, Senecae etiam adscripti a Vincentio Bellovacensi libro IX Spec. Historialis, cap. 102 seq. Haec opuscula excerpta sunt ex Senecae et aliorum scriptis, cuius generis etiam esse puta, quae sub nomine Proverbiorum (2) et auctoritatum Senecae

(1) *Journal littéraire*, tom. IX, pag. 468.

(2) Proverbia Senecae versibus reddita sunt ab Eberhardo Bethuniensi circa ann. Chr. 1120. Sed quae in editionibus antiquis feruntur sub proverbiorum Senecae titulo, parum differunt a Publii Syri mimis, sive sententiis. Othlonus Monachus Sanclemmeramensis in prologo ad suum Proverbiorum librum: «Quum nuper illa quae dicuntur Senecae proverbia per alphabeti ordinem distincta legissem, primo quidem mirabar tantam cuiquam infidelium prudentiam inesse potuisse, etc.

aliquoties vulgata sunt, non diu post repertam typographiam. Lipsius quoque in calce suae editionis duplicia Excerpta subiicit, quorum priora illa sunt, ipsa quae edita diximus sub titulo libri de paupertate: posterioribus remedia in omni genere afflictionum ex Senecae Philosophia deprompta continentur, quae in editione Veneta Operum Senecae a 1492, fol. 64, leguntur sub hac inscriptione: « Seneca ad Gallionem de remediis fortuitorum. Est oratio per dialogum sensus et rationis.» Prodiit etiam Lipsiae a. 1500, in-4. Libellus de quatuor virtutibus cardinalibus prodiit et Daventriae 1512, in-4, cum libro De moribus; et Lipsiae ann. 1515, in-4, cum commentariis latinis, et rhythmis metaphrasticis Germanicis, et sine illis Venet. 1586, in-12; et in variis Cod. MSS. sub Senecae nomine obvius est, sed verum auctorem habet Martinum Abbatem Dumiensem, et hinc episcopum Braccarensem, qui circa a C. 560 claruit. Vide Isidorum Hispalensem, cap. 22, De scriptoribus eccles. et Vincentii Placcii Catalogum Pseudonymorum, p. 256. Sub huius Martini nomine prodiit in Bibliotheca PP. t. X, p. 382, et Helmstadii 1691, in 8, cum Dominici *Mancini* libello de quatuor virtutibus cardinalibus, edente V. C. Hermanno *von Hardt*, ubi inscribitur formula honestae vitae. Praefationem ad Mironem Suevorum Regem, quam huic libro Martinus praefixerat, edidit Lucas Dacherius t. X Spicilegii, ante eum Boxhornius ad Ammianum, p. 863. Doctissimus vero Baluzius ad Epist. CLIV Lupi Ferrariensis existimabat librum de quatuor virtutibus Seneca auctore scriptum, sed a Martino abbreviatum esse. Germanicam metaphrasin scriptam

in membrana servabat Noribergae, V. C. Godfridus Thomasius. Impressa Lipsiae, incipit sic:

Vier sind der Angel Tugent
Damit getziert wirt die Iugent
Die uns vil naturlicher Leuthen
In uren Spruchen bedeuthen.

Gallice vertit Angelus Capellus, Paris. 1582. Caeterum apud Clariss. Montefalconum, p. 86 seq. Diarii Italici pro verbis: « a quodam Martyrio Episcopo ad Mitonem regem » legendum: « a quodam Martino Episcopo ad Mironem regem. » Libellum De moribus vitae humanae separatim editum Lips. 1499, in-4, Trithemius vocat De morum institutione. Incipit: « Omne peccatum actio est » atque eumdem Martinum habet auctorem. Exstat et in Bibl. PP. t. X, edit. Lugd. p. 385. Hunc et alterum De paupertate ex Epistolis Senecae excerptum illustravit Leodegarius a Quercu, Paris. 1556, in-4. Liber De artibus sive De studiis liberalibus ad Liberalem haud diversus est ab Epist. LXXXVIII, ut iam sup. notatum. Quid vero scripti sit Senecae *de Cavalleria*, Ferdinando Mexiae apud Nic. Antonium, lib. I Bibl. vet. Hispan. 3p. 2, allegatus, alius dicet, non ego.

His adde Epistolas octo ad Paulum Apostolum, quae non minus quam sex Pauli ad Senecam, spuriae sunt, etsi non heri vel nudius tertius, sed ante multa saecula (1) sunt confictae, quum earum iam memi-

(1) Occasionem eas fingendi videntur dedisse verba Philipp. IV, 22. Vide Dan. Heinsium ad h. l. et quae notavi in Codice apocrypho Novi Testamenti, ubi has Epistolas integras exhibui adiunctis meis animadversionibus. Ad ve-

nerit B. Augustinus et Hieronymus, ut Pseudo-Linum, commentitiumque Dextrum, et Ioh. Sarisber. iam omittamus. Editae sunt cum aliis Sen. script. Neap. 1484, f. Venet. 1492, f. et in edit. Erasmi Basil. 1729, fol. sed praemissa censura qua Paulo et Seneca indignae pronuntiantur; praeterea cum libro De IV virtutibus cardinalibus, Lugd. 1523, in-4, Venet. 1588, in-8, et cum reliquis Pauli Epistolis; etiam Iacobi Fabri Stapulensis observationibus illustratae, Paris. 1512, 1515, fol. Leguntur quoque in Bibl. Sancta Sixti Senensis, lib. II, sub titulo «Paulus» in Mich. Waltheri Officina Bibl.; in B. Iosuae Arndii Lexico Antiquitatum Eccles.; in locis communibus sententiarum Senecae ab Huberto Schutteputaeo digestis, Antverp. 1623, in-12; in D. Georgii Henr. Goezii Schediasmate de supposititiis et deperditis Pauli scriptis, ubi et Fabri observationes exhibentur, Viteberg. 1688, in-4 Stephanus Praetorius Germanica versione donavit, cumque ea edidit Hamb. 1795, in-4, et cum Epistola Paulo supposita ad Laodicenses Latine et Germanice recusae sunt, Bremae, 1692, in-4. Denique latine recudendas dedit D. Io. Georgius Pritius in Introductione ad N. T. in iis-

terum loca ipsi praemissa addes haec Honorii Augustod. De luminaribus Eccles. »Lucius Annaeus Seneca Cordubensis, Folini (leg. ex Hieronymo *Sotionis*) Stoici discipulus, et patruus Lucani poëtae, scripsit quasdam Epistolas ad Paulum Apostolum, et Apostolus quasdam rescripsit.« Censuris adiungenda sunt, quae habet Angelus Decembrius De politia literar. lib. I, pag. 57, lib. II, pag. 121; Mollanus Vayerus De virtute paganorum, l. I Opp. pag. 660 sq. fol. et Thom. Crenius ad tom. III Methodor. de studiis instituendis, pag. 415 sq. Hinc porro Seneca quorumdam iudicio audacter annumeratus Christianis, cui rei probandae miror homines adeo nasutos non produxisse haec Tertulliani, Apolog. cap. 3: »Ego Lucium sapientem virum repente factum christianum defero.« Sed fabulam de Seneca christiano explodit Franciscus Modius, Lect. novantiq. Epistol. xxi. — Vid. insuper quae praemonuimus, IV, 441. Ed. Taur.

dem Epistolis Pseudo Seneca ait, se ad Paulum mittere librum De copia verborum. Et Thomasinus de Bibliothecis Patavinis, p. 58, testatur in Bibl. monasterii S. Antonii urbis Patavinae exstare manu exaratum L. Annaei Senecae Cordubensis Stoici discipuli librum De copia verborum ad B. Paulum. Nugae, Nugae, inquit Nic. Antonius haec narrans, t. I Bibl. Vet. Hispanae, lib. I, cap. 8, p. 31. Caeterum hae Epistolae ad Paulum, non modo cum Senecae scriptis saepius prodiere, ut Venet. 1503, fol. Basil. 1515, fol. etc. sed et iunctae scriptis apocryphis Clementis, Martialis Lemovicensis, et aliorum, Augustae Vindel. 1529, in-8. Sed nolo de illis Epistolis iam verbum addere, quum satis de illis dixerim in Codice apocrypho Novi Test. Senecae De fortuitis remediis ad Gallionem libri II scripti in Bibl. Vffembachii, fuere illi, opinor, qui prodierunt Lips. 1500, 1503, in-4. Librum Senecae De matrimonio, quem memorat Trithemius, non vidit ipse, ut puto, sed ex Hieronymi I in Iovinianum nominavit. De iactato praeter rem huius Philosophi Christianismo exstat diatriba D. Aegidii Strauchii, Viteb. 1668, 1706, in 8. Quamquam multa sunt in Senecae scriptis, quae hominem christianum haud dedeceant; quorum partem collegerunt Iosephus Hallus, et Io. Baptista Schellenberchius Iesuita in Seneca Christiano, et M. Iustus Siberus in Seneca divinis oraculis quodammodo consono, Dresdae 1655, in-12. Quibus iungendi (praeter Nic. Hardschmidii Diss. de Senecae notitia Dei naturali, Io. Andr. Schmidius, Diss. de Seneca eiusque Theologia Ien. 1666, in-4, et Io. Ianus Svaningius in Theologia naturali contemplativa ex Senecae scriptis in locos communes digesta,

Hafniae 1710, in-4 (1), cum praefat. erudita D. Severini Lintrupii), Io. Philippus Apinus, Diss. de religione Senecae, Viteb. 1692, in-4; Io. Henr. *von Seelen*, in Diss. de scriptoribus gentilibus falso in christianorum ordinem relatis, et de frustra quaesitis in Virgilio rebus divinioribus, Flensburgi, 1714, in-4; Io. Gottlieb Heineccius De philosophis semichristianis, Halae Sax. 1714, in-4; Iacobus Henricus Lochnerus in schediasmate de scriptoribus nonnullis, qui aliis pagani, aliis Christiani audiunt, Brem. 1716, in-4; et ante hos D. Christianus Kortholtus in diss. de Philippi Arabis, Alexandri, Mammææ, Plinii iunioris, et Senecae christianismo, Kil. 1666, in 4; tum auctor libelli *Der Christliche Seneca, oder Richtschnur eines tugendhaften Lebens aus denen Episteln. L. Annaei Senecae gezogen*, Lips. 1712, forma minore.

Collectanea et Excerpta.

Moralis philosophiae collectanea digesta per titulos, et ex Senecae scriptis selecta a Lud. Granatensi, exstant in huius operibus iunctim Latine excusis, Andrea Schotto curante, tribus voluminibus in fol. Colon. 1628, t. 1, p. 643 seqq. Non pauca etiam ad verbum e Seneca repetita in Ioannis Bonae Manuductione ad caelum, quam ipse profitetur medullam continere Sanctorum Patrum, et veterum philosophorum. Petri *Brinch* Admiranda Senecae Ethica et Politica, in locos communes ordine literarum digesta, et summariis ac notis illustrata, necdum lucem vide-

(1) Acta Erudit. tom. VI, Supplem. pag. 335.

runt, quod sciam, etsi iam ad praelum parata memorantur in Novis literariis maris Balthici et Sept. a. 1703, p. 134. Dionysii Gothofredi Loci communes e Seneca, qui eius coniecturis et var. lect. in Senecae libros subiecti sunt, ut supra indicavimus, hoc ordine sunt digesti: 1. Theologica, sive de Deo et rebus Divinis; 2. Iuridica ad ordinem Pandectarum; 3. Ethica; 4. Oeconomica; 5. Politica; 6. Grammatica, Rhetorica, Historica; 7. Dialectica; 8. Physica, Medica, et Mathematica; 9. Similium librum; et 10. Nomenclatorem adagiorum, et nominum propriorum per varias classes digestorum. L. Annaeo Seneca illustrando in *Blasones politicos y morales por Iuan Bannos de Velasco*, Madriti, 1670, in-4, prodiere.

Deperdita Senecae scripta.

Deperdita Senecae scripta a veteribus memorantur haec, notante praeter alios Lipsio (1) in vita Senecae, cap. 10, cuius observatis nonnulla adiunxi: Liber, s. Dialogus, de Superstitione, Tertull. Apologet. cap. 12; Lactant. V, 9, et Augustin. de C. D. VI, 10. Memoratur etiam a Diomede grammatico, lib. I. Idem eodem libro praeterea Senecam De Officiis laudat. Epistolarum ad Novatum fratrem liber X allegatur a Prisciano, lib. I De ponderibus et mensuris. Epistolae ad Maximum Caesonium; Mar-

(1) De scriptis Senecae deperditis disserit etiam M. Ant. *Delrio* Prolegom. ad Senecae tragoedias, lib II, qui est de vita Senecae cap. ult. et Nic. Antonius, Bibl. vet. Hispanae § 147 sq. nam plurima composuerat, atque, ut Quintil. X, 1, » tractaverat omnem ferme studiorum materiam: nam et orationes eius, et poëmata, et Epistolae, et Dialogi feruntur. «

tial. VII, 44; nisi de aliis libris Caesonio inscriptis intelligendus. De Fortuitis sive Remediis fortuitorum ad Gallionem fratrem; Tertull. Apologet. De Providentia, maius opus scribendum suscepisse se innuit Seneca, cap. 1 libri qui de hoc argumento exstat. De terrae motu, Natur. quaest. lib. VI, c. 4. De immatura morte, Lactant. III, 2, et auctor Sophologii Iacobus Magnus, III, 1, et VII, 7. De Natura rerum idem Sophologii auctor, nisi libros Naturalium Quaestionum respexit. Exhortationum libri, Lact. lib. I, c. 4 et 7; III, 15; IV, 24 et 27. Moralium libri, quibus de omni materia ad philosophiam morum spectante fusius disputaverat, ut innuit ipse, Epist. CVI, CVIII et CIX. Vide et Lactant. lib. 1, c. 16; II, 2; VI, 17. De Matrimonio; Hieron. adversus Iovinian. lib. I. Liber de India; Plin. VI, 17, et Serv. in IX Aeneid. Liber de Situ et sacris Aegyptiorum, ex quo nonnulla depromsit Lucanus. Vide Grotium ad Lucani X, 313; Salmasium ad Solin. etc. Memorat idem opus Servius in VI Aeneid. Liber De forma mundi; Boëth. Geometr. II, p. 15, 37 et Cassiodor. Memoratur etiam a Rabano Mauro, III, 25, De institutione clericorum tom. VI, Opp. p. 44. Guil. Malmesburiensis, lib. I De gestis Anglorum, p. 23. « pulcherrime Seneca in libro De causis commemorat, Catonem oratoris officium definientem dixisse: orator est vir bonus dicendi peritus. » Intelligendum forte opus Quaestionum naturalium.

E Lactantii VII, 15, colligit Lipsius, Historiam quoque, sive Historiae Rom. compendium a Seneca scriptum fuisse. Sed hoc non firmiore tibicine nititur, quam quod alii ex eodem loco colligere voluerunt, auctorem compendii Hist. Romanae, quod sub

Flori nomine habemus, non esse Florum, sed Senecam. Nam uti hanc opinionem recte confutavit Vossius, lib. I de Hist. Lat. cap. 30, ita non necesse est singulare opus historicum Senecae comminisci, quoniam potuit sane Seneca obiter in quodam scripto vel epistola Romani populi tempora distribuere in quatuor aetates, cuius divisionem partim imitatus est, partim immutavit, aut forte haud inspecto Seneca simile quid et ipse cogitavit Florus. Dio, lib. LXI, p. 690, auctor est Senecam scripsisse (1) quae Nero imp. diceret ad milites, et in senatu recitaret: quo pertinet epistola ad Senatum, qua Agrippinae necem defendit, cuius summam tradit. Tacit. Annal. XIV, 11; quaedam ex ea laudat Quintilian. VIII, 5, 18. Atque haec senatui aliquando tanti visa, ut decerneret eam columna argentea insculpi, et quotannis, quum novi coss. magistratum inirent, legi. Omitto quod idem Dio, p. 694, refert Senecam, non modo reginis et libertis adulatum, sed et encomia quorumdam composuisse, et Tacitus, Annal. XIV, 52, inducit obiicientes, « eloquentiae laudem uni sibi adsciscere, et carmina crebrius factitare, postquam Neroni amor eorum venisset. » Idem Tacit. XV, 63, de Seneca moriente: « et novissimo quoque momento suppeditante eloquentia, advocatis scriptoribus, pleraque tradidit, quae in vulgus edita eius verbis invertere supersedeo. « At Dio, p. 713, D. nihil de Seneca, sed Paulina: *οὐ μέντοι πρότερον ἑαυτῆς ἥψατο, πρὶν τό τε βιβλίον ὃ συνέγραψεν, ἐπανορθῶσαι, καὶ τἄλλα*

(1) Confer quae de orationibus eiusmodi, quas imperatores ab aliis sibi faciendas curarunt, et ipsi in senatu vel alio loco solemni recitarunt, annotavit Baylius in Lexico, ubi de Hadriano imp. agit nota F.

(ἐνδεδίει γὰρ μὴ καὶ ἐς τὸν Νέρωνα ἐλθόντα φθαρῇ) παρακαταθέσθαι τισί. Modo sanus sit locus, et non potius legendum fuerit αὐτῆς, ut intelligatur Seneca, et quae ipse scripsit. Quintil. quoque, Instut. X, 1, ubi pulcherrimum de Seneca et eius ineptis imitatoribus fert iudicium, testatur omnem fere studiorum materiam a Seneca pertractatam. « Nam et Orationes eius, inquit, et Poemata, et Epistolae, et Dialogi feruntur » (1).

(1) Adde deperditis libros duos quorum fragmenta e palimpsestis a Niebuhrio eruta mandavimus typis, tom. IV, pag 387 sq. Ed. Taur.

INDEX LITERARIVS
AD L. ANNAEVM SENECAM.

Auctior Bipontino indice, qui iam Fabriciano ditior fuit, hicce, quem Indici vocum praemittimus, catalogus, non editiones duntaxat complectetur et versiones, sed et codicum MSS. bonam partem, et quae de Seneca luculenta et praeclara vulgata sunt. Talis se Phaedriani indicis praestitit ratio. Ergo, ut in Phaedriano indice, quadruplex in hac notitia efflorescet divisio: 1° Codices manuscripti, 2° Editiones, 3° Versiones, 4° Libri et loci ad Senecam. Operae pretium fore credidimus, si his appendicis corollariive loco subiicerentur quaedam ex egregio et anecdoto hucusque palmarii viri Garat opusculo de Seneca. Quae nostra sunt, hoc est nec Fabriciana nec Bipontina, significat duplex littera V. P.

PARS PRIMA.

L. Annaei Senecae codices manuscripti.

Ex his codicibus qui exstant in bibliothecis extraneis, sat erit si indicavimus Erfurtensem, quem laudat ipse Ruhkopfius, praef. vol. I (huiusce nostrae ed. pag. XIX). Fusius paulo versabimur circa

illos quos bibliotheca regia Parisiensis asservat, non tamen circa omnes: nam Annaeanorum exemplarium supellex ampla, et multiplex est. En ergo quos praeclarissimos censemus.

1. Codex membranaceus, Bibl. Reg. Parisiensis n. 6376, ann. p. Chr. n. 1457 exaratus. Quo continentur: 1° L. Ann. Senecae ad Novatum libri III de ira; 2° eiusdem de Clementia ad Neronem libri II; 3° eiusd. de Beneficiis libri VII; 4° eiusd. ad Serenum liber de Tranquillitate animi; 5° eiusd. ad Paulinum liber de Brevitate vitae; 6° eiusd. ad Lucilium liber de Providentia; 7° eiusd. ad Serenum liber quod in sapientem non cadit iniuria; 8° eiusdem ad Martiam lib. de Consolatione filii; 9° eiusd. ad Elbiam sive Helviam matrem liber de Consolatione; 10° Declamationum libri decem.

2. Codex membranaceus, olim Colbertinus, nunc Bibl. Reg. Paris. n. 6377 notatus, saeculo XV, nisi fallimur exaratus. Ibi continentur: 1° L. Ann. Senecae de Ira, liber III. ad Novatum; 2° Senecae tragoediae, scilicet Thyestes (cuius initium desideratur), Thebais, Hippolytus, Oedipus, Troas, Medea, Agamemnon, Octavia et Hercules Oetaeus, 3° L. Ann. Senecae de Tranquillitate animi.

3. Cod. Membranaceus, olim Bigotianus, nunc Bibl. Reg. Paris. num. 6378 insignitus. Quo continentur: 1° L. Ann. Senecae de Clementia libri duo ad Neronem; 2° eiusd. ad Lucilium epistolae octoginta octo priores.

4. Cod. membranaceus, quem sec. XIV exaratum suspicamur olim Colbertinus, nunc Bibl. Reg. Paris. num. 6379. Quo continentur: 1° L. Ann. Senecae de

Clementia libri duo ad Neronem; 2° eiusd. epistolae ad Lucilium; 3° eiusd. liber de Remediis fortuitorum; 4° eiusd. liber seu potius epistola de Liberalibus Artibus; 5° eiusd. sive potius Martini Dumiensis liber de Quatuor Virtutibus; 6° Declamationes quae Seneca tribuuntur; 7° Proverbia Senecae, sive potius Senecae et Publii Syri sententiae; 8° lib. de Moribus qui Senecae tribuitur; 9° L. Ann. Senecae de Beneficiis libri VII; 10° eiusdem de Providentia libri duo; 11° eiusd. liber ad Gallionem de Vita beata; 12° eiusd. de Animi tranquillitate liber ad Serenum; 13° eiusd. de Vitae brevitate liber ad Paulinum; 14° ejusd. lib. de Consolatione ad Polybium; 15° libri primi de Ira fragmentum.

5. Membranaceus, saeculo XIV exaratus, Bibl. Reg. Paris. 6380, primum Iacobi Augusti Thuani postea Colbertinus. Ibi de Clementia; Epist. libri XXII (lib. de Remed. fortuitorum ad Gallionem; lib. de Septem Liberalibus Artibus; Martini Dumiensis lib. de Quatuor Virtutibus); lib. X Declamationum, lib. VI de Quaest. Nat. (proverbia), (lib. de Moribus), lib. VII de Beneficiis; lib. II de Provid. de Tranquill. animi, de Brevitate vitae, de Ira lib. III, de Consolatione ad Martiam, de Consolatione ad Helviam, Pauli et Senecae Epistolae mutuae.

6. Membranaceus, saecul. XIV exaratus, quo continentur lib. II de Clementia, VII de Beneficiis. Bibl. Reg. Parisiens. 6381.

7. Membranaceus, quo pariter lib. II de Clement. et VII de Beneficiis continentur. Bibl. Reg. Paris. 6382, saeculo autem XIII exaratus.

8. Membranaceus, olim Colbertinus, nunc 6383,

Bibl. Reg. Paris. Ibi ut supra, de Clementia et de Beneficiis. Et ille saecul. XIII exaratus est.

9. Membranaceus, olim Mazarinaeus, saecul. XV, nisi fallimur, exaratus. Iste complectitur libros de Beneficiis, Clementia, Ira, Providentia, Constantia sapientis, Vita beata, Brevitate vitae, animi Tranquillitate, de Consolatione ad Marciam, item ad Helviam, et appositilia vel supposititia quaedam (sententias Senecae, Publ. Syri, al. librúmque de Moribus.)

10. Membranaceus, saecul. XIV exaratus, primum I. A. Thuani, mox Colbertinus, nunc. Bibl. Reg. Paris. 6385. Ibi 1° lib. VII de Quaest. Nat. tum fragmentum Adelardi Bathensis de quibusdam quaest. natur. et collatio Alexandri Magni et Dindymi regis Brachmanorum de philosophia facta per literas; 2° de Benef. lib. VII quos sequuntur Martini Dum. lib. de Quatuor Virtut. lib. de Remed. fortuitorum, item lib. de Verborum copia; 3° de Clement. lib. II; mox Pauli et Senecae ep. mutuae, Senecae, Publii Syri, al. sententiae; 4° Ep. CXXIV ad Lucilium.

11. Cod. Membranaceus, olim Colbertinus, nunc Bibl. Reg. Paris. 6386, quem saec. XIV exaratum credas. Ibi continentur lib. VII de Quaest. Nat.

12. Membranaceus, olim Puteanus, ann. 1381 exaratus, Bibl. Reg. Paris. 6387. quo de Quaest Nat. lib. VII. etc.

13. Membranaceus, olim Puteanus, saecul. XIII. exaratus. Quo lib. de Remediis fortuitorum, Pauli et Senecae Epist. mutuae, Epistolaeque ad Lucilium (quarum tamen in hoc codice multae desiderantur). Bibl. Reg. Paris. 6388.

14. Membranaceus, saec. XIV exaratus, Bibl. Reg. Paris, 6389. Quo 9° de Clementia; 10° de Beneficiis; 11° Ludus. Cetera omittimus; quamquam operae pretium forsan quaedam indicare quae Senecae tribuuntur quandoque scilicet lib. de Remed. fortuitorum, de Verborum copia (sive potius de Moribus), epist. mutuae Senecae et Pauli sententiae Senecae, Publ. Syri, al.

15. Membranaceus, saec. XIV exaratus. Quo 6° de Beneficiis lib. VII; 7° de Providentia; 8° liber ad Serenum, quod in sapientem non cadit iniuria; 9° de Vita beata, 10° de Tranquillitate animi; 11° de Brevitate vitae; 12° de Ira; 13° de Consolatione ad Martiam; 14° de Consolatione ad Helviam; 16° de Naturalibus Quaest. lib. VI; 18° de Clementia. Quae hic desunt non a Seneca sunt, sed supposititia (de Remed. fortuit. de septem Art. lib. de quatuor Virt. de Moribus, sententiae), vel prorsus aliena. Nunc Bibl. Reg. 6390.

16. Membranaceus, saecul. XV. exaratus, Bibl. Reg. Paris. 6391, continetque 1° (post supposititia, de Sustinendo impetum adversitatis, de quat. Virtut. card. de Morib.) de Clementia lib. II; 2° (post lib. de Remediis fortuitorum), de Tranquillitate vitae; 3° de Ira; 4° lib. Quod in sapientem non cadit iniuria 5° (post suppos. lib. de Paupertate), de Brevitate vitae; 6° et 7° Consolationes; 8° de Vita beata; 9° de Beneficiis.

17. Membranaceus, saec. XIV exaratus, Bibl. Reg. Paris. 6392, quo 1°-3° de quat. Virt. Sententiae ex epistolis collectae; Senecae et Pauli Epist. mut. 4° Epist. ad Lucilium; 5° de Beneficiis libri septem;

6° Senecae, Publii Syri, al. sententiae ord. alphab. dispositae; 7° Declamationum lib. X; 8° lib. de Providentia; 9° lib. Quod in sapientem non cadit iniuria; 10° de Vita beata; 11° Ad Serenum de Tranquillitate animi; 12° de vitae Brevitate; 13° de Consolatione ad Polybium; 14° de Ira.

18. Membranaceus, saec. XIV exaratus, Bibl. Reg. Paris. 6393. Quo Senecae, Publ. Syri; al. sententiae, ord. alphabet. dispositae. Praeponitur lib. de quatuor Virtutibus cardinalibus.

19. Membranaceus, olim Colbert. nunc Bibl. Reg. Paris. 6394, saec. XIV. exaratus. Quo Epistolae mutuae, lib. de quat. Virt. Epistolar. lib. XXII.

20. Membranaceus, in-fol. saec. XIV. ut videtur exaratus, Bibl. Reg. Paris. 6395. Quo plus quam omnia continentur, nempe, praeter illa quae Senecae iure dantur, lib. de Rem. fortuit. Declamationum lib. VI, lib. de quatuor Virt. card. de Paupertate, de Moribus, Sententiae, Tragoediae X. Libri tamen de Quaest. Natural. quinque sunt, non septem.

21. Membranaceus, olim Tellerianus, nunc Bibl. Reg. Paris. 6395 A, saecul. XV exaratus. Quo 1° Epistolae mutuae Senecae et Pauli; 2° lib. de Moribus; 3° lib. de Paupertate; 4° de Remed. fortuitorum; 5° de quatuor Virt. cardinal. 5° de Beneficiis lib. VII; 7° de Clementia lib. II; 8° Declamationum lib. X; 9° Epistolae ad Lucilium LXXXIX; 10° Excerpta ex epist. C. Plinii Secundi; 11° Exc. de Natur. Quaestionibus; 12° de Vita beata; 13° de Providentia; 14° de Ira.

22. Membranaceus, olim Mazarinaeus, nunc Bibl. Reg. Paris. 6396. Quo nil fere Annaeanum continetur.

Nam ibi Senecae, , P. Syri, al. sententiae, de quatuor Virt. cardin. de Remed. fortuitor. Sententiae excerptae ex epistolis Senecae; tum Chronicon summ. pontif. a Sancto Petro ad Clementem IV, et imperatorum ab Augusto ad Fredericum II, auct. Martino Polono.

23. Membranaceus, olim Baluzianus, exaratus saec. XIII, nunc 6626, Bibl. Paris. Reg. Ibi de Clementia, de Beneficiis, al. sed non Annaeana.

24. Chartaceus, olim Colbert. saec. XV exaratus Quo de Clementia, Vita beata, Tranquillitate animi, de Consolat. ad Helviam, de Consol. ad M. de Ira, de Brevitate vitae libri continentur. Nunc Bibl. Reg. Paris. 6627.

25. Membranaceus, olim Colbert. saec. XIII exaratus, Bibl. Reg. Paris. 6628; continetque lib. VII de Natur. Quaest. item Adelardi Bathensis lib. singul. de re.

26. Membranaceus, olim Colbertinus, saec. XIV exaratus. Quo 1° Senecae Sententiae; 2° Senecae, Publii Syri, al. Sententiae.

27. Membranaceus, primum I. A. Thuani, postea Colbertinus, nunc Bibl. Reg. Paris. ubi sub num. 6630 asservatur. Saec. XIII exaratus, ut videtur continet: 1° Epist. mutuas Senecae, Pauli, et varia quae nullius momenti sunt; 2° Tract. de copia verborum; 3° Epist. ad Lucilium nonnullas; 4° de Clementia lib. II; 5° de Beneficiis lib. VII; 6° Ludum; 8° Senecae, Publ. Syri, al. Sententias.

28. Membranaceus, saec. XIV exaratus, Colbertinus olim, nunc 6631 Bibl. Reg. Paris. Quo de Benefic.

lib. VII, et de Clement. lib II continentur, sed praepositis Ep. mutuae Senecae et Apostoli, lib. de Copia Verb. Sen. et Publii Syri al. sententiis secuturis vero Senecae sententiis, libello de Paupertate; epitaphio.

29. Membranaceus, saecul. XIV exaratus Bibl. Reg. Paris. 7698, quo Ciceronis decem opera (vel l. XXIII); tum Senecae lib. de Ira, Tranquillitate animi, Clementia, Consolatione ad Martiam, ad Helviam, ad Pollionem; Beneficiis; mox Martini Dum. lib. de quatuor Virtut. cardin. lib. de Providentia, et Quod in sapientem non cadit iniuria; lib. de Remed. fortuitorum et de Septem liber. Artibus.

30. Membranaceus, olim Puteanus, saec. XI, ut videtur, exaratus, nunc Bibl. Reg. Paris. 8539. Epist. LXXXVIII in hoc codice continentur, praemissis Epist. mut. supposititiis Pauli et Senecae.

31. Membranaceus, primum P. Pithoei, mox Colbertinus, nunc Bibl. Reg. Paris. 8540. Quo Epist. ad Lucilium continentur. Sed finis desideratur. Saec. et hic XI, ut videtur, exaratus est.

32. Membranaceus, saecul. XIII scriptus, 8541 Bibl. Reg. Paris. Quo Epist. ad Lucil. 88 (ita tamen distributae, ut 80 tantum numerentur); item lib. de Remed. fort.

33. Membranaceus, primum I. A. Thuani, postea Colbertinus, nunc Bibl. Reg. Parisiens. 8542, cuius pars XIII, pars XIV, nonnulla XV saeculo videtur exarata. Hic amplectitur: 1° epist. ad Lucilium (pars maxima desideratur); 2° de Remediis fortuit. 3° Senecae, P. Syri, al. Sententias; 4° Excerpta e libris de Beneficiis; 5° de Clementia lib. primum; 6° de Ex-

clamationibus sive potius Declamationes; 7° Senecae et Pauli Epist. mutuas; 8° Fragm. « modus quidam honestae continentiae »; 9° de animi Tranquillitate, 10° de Brevitate vitae; 11° de Ira; 12° de Beneficiis; 13° de quatuor Virt. cardinal. 14° de Clementia libros duos; 15° 16° de Consolatione ad Martiam, de Cons. ad Helviam; 17° Epist. ad Lucilium de otio et secessu Sapientis; 18° Proverbia Varronis; 19° Epistt. ad Novatum; 20° Ludum; 21° Macrobii fragmentum.

34. Membranac. ol. Colbertinus, saec. XIII exaratus, nunc 8543 Bibl. Reg. Paris. Ibi Senecae lib. primus de Clementia variaque.

35. Membranac. quo de Beneficiis lib. VII, de Clementia duo, Ludus continentur, nec non multa, sed quae falso Senecae assignantur. In Bibl. Reg. Paris. asservatur sub titulo 8544, exaratusque est anno Christi 1389.

36. Membranaceus, olim Puteanus, exaratus saec. XIV, nunc Bibl. Reg. Paris. 8545, continet Ep. LXXXVIII ad Lucilium, de Beneficiis lib. VII, de Clementia lib. II; tum de Copia verborum, Moribus, Remediis fortuitorum et collectanea e variis Senecae operibus.

37. Membranaceus, primum I. A. Thuani, postea Colbertinus, nunc Bibl. Reg. Parisiens. 8546, saec. XIV exaratus. Quo Epistolae ad Lucilium, de Beneficiis et Clementia. Spuria sequuntur, nempe de Moribus, etc.

38. Membranaceus, olim Colbertinus, nunc 8547 Bibl. Reg. Paris. saec. XIV exaratus, ut videtur, quo continentur inter multa et stulta Epistolae ad Lucil. (sed abest initium) et lib. II de Clementia.

39. Membranaceus, olim Mazarinaeus, Bibl. Reg. Paris. nunc 8548. Ibi tantum Epistolae ad Lucilium LXXXVIII; sed desiderantur prima integra et secundae initium. Scriptus est saec. xiv.

40. Membranaceus, saecul. xiv scriptus, nunc 8549, Bibl. Reg. Paris. Continet inter multa Ep. ad Lucil. LXXXVIII.

41. Membranaceus, Mediolani exaratus annis 1459, 1460, 8550 Bibl. Reg. Paris. Complectiturque 1° Epistolas ad Lucilium CXXIV (subiic. Ep. mut. suppositit.) 2° lib. de Brevitate vitae; 3° de Consolatione ad Martiam; 4° de Consolatione ad Helviam; 5° de Provident. 6° de Ira; 7° lib. Quod in sapientem non cadit iniuria; 8° de Tranquillitate animi; 9° de Vita beata; 10° de Clementia; 11° de Beneficiis.

42. Membranaceus, saecul. xv exaratus, 8551 Bibl. Reg. Paris. Continet Epistolarum ad Lucilium lib. XXII.

43. Membranaceus olim Colbertinus, exaratus saec. xv, nunc 8552 Bibl. Reg. Paris. Ibi Epist. ad Lucil. tum (post de quatuor Virt. cardin. Morib. Remediis fortuit.) libri de Providentia, Vita beata, Consolatione ad Marciam, item ad Helviam. Subj. Ciceronis Paradoxa, et de Amicitia. Corollarii vicem implet tractatus « Moralium dogma Philosophorum. »

44. Membranaceus, saec. xv exaratus, nunc 8553 Bibl. Reg. Paris. Continet Ep. ad Lucilium LXXXVIII.

45. Partim Chartac. partim Membranac. saec. xv exaratus. Continet Epistolas. Finis desideratur. V. P.

PARS SECVNDA.

L. Annaei Senecae editiones.

AETAS I, NATALIS.

1475—1514.

1475.* (1) Editio princeps Epistolarum Romana, fol. min. s. 4 ch. Rom. sine sign. cust. et pagg. num. In fine: « Praesens haec epistolarum Senecae ad Lucilium impressio in alma urbe Roma in domo nobilis viri Petri de Maximis: non atramento, plumali calamo; neque stilo aereo; sed artificiosa quadam adinventione imprimendi seu characterizandi: opus sic effigiatum est ad Dei laudem industriaeque per magistrum Arnoldum Pannartz Alamannum. Est consummatum anno salutis 1475, die vero prima mensis februarii, Seden. Sixto pont. Maxim. anno eius quarto. » — Panzer vol. II, p. 455, Reviczky Bibl. p. 152, Bibl. Schoepflin.

— Editio princeps operum Neapolitana, duabus partibus in folio constans, quarum prior desinit in Proverbiis Senecae, cum hac subscriptione: « Expliciunt proverbia Senecae, Gabrielis Carchani Mediolanensis doctoris eximii in artificem carmen laudatorium:

Iam paene abstulerat Senecae monumenta vetustas,
Vixque erat haec ullus cui bene nota forent
Tam bona: sed docti Mathiae scripta Moravi

(1) Stellulis insignitas inspeximus ipsi.

Artificis non est passa perire manus.
Huic igitur meritas grates studiosa iuventus
Pro tam sublimi munere semper agas.

Sub domino Blasio Romero monacho Populeti, philosopho ac theologo celebri, est impressum hoc opus in civitate Neapolis anno Domini M (omissis centenariis) LXXIIII, Divo Ferdinando regnante. » In aversa ultimi folii pagina index opusculorum, quae hoc volumine continentur, sequens exhibetur: « Liber unus de Moribus, liber unus de Formula honestae (sic) vitae vel de IV Virtutibus cardinalibus; liber unus ad Gallionem de Remediis fortuitorum; libri decem Declamationum; (1) libri duo de Clementia ad Neronem: libri septem de Beneficiis ad Ebutium Liberalem; libri tres de Ira ad Novatum; liber unus de mundi gubernatione, divina providentia et quare multa boni (sic) viris accidant; liber unus de Vita beata ad Gallionem; (2) liber unus de Consolatione ad Martiam; liber unus de Consolatione ad Albinam matrem suam; liber unus de Tranquillitate vitae ad Serenum; liber unus quomodo in sapientem non cadit iniuria; liber unus de Brevitate vitae ad Paulinum; cui continuatur liber unus de Consolatione ad Pollibium sine inscriptione et intervallo ex incuria famuli componentis qui incipit; Nostra compares firma sunt. Proverbia Senecae. » Posterior pars complectitur Epistolas ad Lucilium cxxv. in XXV libros distributas, cum spuriis Pauli ad Senecam et Senecae ad Paulum epistolis amoe-

(1) Hi decem libri Declamationum sunt Excerpta ex Senecae patris Controversiarum libris decem.

(2) Huic continuo et sine intervallo adhaeret fragm. de Otio.

baeis. In fine: «Explicit liber Epistolarum Senecae.» — De rarissima hac editione conf. Panzer, Annal. typogr. vol. II, pag. 156; Rewiczky Bibl. p. 150 sqq. Harles in Brev. Notit. literat. Rom. p. 323, et supplem. part. I, p. 506 sq.

— Parisiensis Epistol. in 4. In fine: «Expliciunt epistole Senece ad Lucilium impresse Parisius anno Domini MCCCCLXXV.» Charact. Petri Caesaris et Io. Stol. Sequitur foll. 5. Vita Senecae cum his versibus in fine:

Cura, labor, meritum, sumpti pro munere honores.
Ite, alias posthac sollicitate animas.
Me procul a vobis Deus evocat illicet astris.
Rebus terrenis hospita terra vale:
Corpus avara tamen solemnibus accipe saxis,
Namque animam caelo reddimus, ossa tibi.

Panzer, vol. II, p. 276. Male alii hanc editionem referunt ad ann. 1470.

1478.* *Tarvisina* Operum, cum Excerptis ex Senecae patris declamationibus, fol. In fine: «Impressum Tarvisii per Bernardum de Colonia anno Domini 1478.» — Pluribus hanc editionem descripsit Denis in *Merkwurdigkeiten der Garellischen Bibliothek*, pag. 69. Habet vero eadem omnia, quae exhibentur in ed. Neapolitana 1475, cuius mera repetitio esse videtur. Exemplum eius servatur in Bibl. Argentor.

1484. *Neapolitana* II, Operum, fol. — Maittaire, Annal. typogr. pag. 453, ex Bibl. Barberin. II, pag. 374. Panzer, vol. II, pag. 160.

1489. Proverbia Senecae secundum ordinem alphabeti. In fine: «Impressum Venetiis per Bapti-

stant de Sessa Mediolanensem; » in 4 — Denis, Sup. pag. 276; Panzer, vol. III, pag. 277.

1490. *Veneta* I, Operum utriusque Senecae, fol. In fine : « Impressum Venetiis per Bernardinum de Cremona et Simonem de Luero, die v octobris 1490. » — In hac editione, praeter Controversiarum libros integros, primum accessere libri VII Quaestionum naturalium. Catal. Bunav. tom. I, pag. 337; Panzer, vol. III, pag. 291.

— Senecae Proverbia. Daventriae per Richardum Paffroet, in-4. — Denis, Suppl. pag. 783. Ab aliis ad ann. 1491 refertur.

1491. Ann. Luc. Senecae de quatuor virtutibus. Plinius, de Viris illustribus, Romae per Eucharium Silber, alias Franck, 1491. « Augusti die decima octava » in-4. Panzer, vol. II, pag. 501.

1492.* *Veneta* II, Senece (Philosophi et Rhetoris) omnia fol. cum hac subscriptione : « Venetiis impressa 1492, die ultima octobris. Per Bernardinum de Coris de Cremona. » — Repetitio ed. Venetae 1490; Panzer, vol. III, pag. 322.

1493. Lucii Annei Senece Cordubensis maximi Latinorum Magistri et institutoris honeste vite ad Lucilium epistolar. liber de vivendi ratione praeclarus et auro pretiosior. In fine : « Epistole Senece usque ad quartum decimum librum abbreviate finiunt. Impresse Liptzk per Arnoldum de Colonia anno Salutis millesimo quadringentesimo nonagesimo tertio. Sexto kalendas Julii. Laus Deo » in-4 mai. — Panzer vol. IX, pag. 236, coll. vol. XI, pag. 324. Conf. ann. 1595.

— L. Ann. Senecae Epistoale, fol. s. l. et typogr. — Laudatur Panzero, vol. IV, pag. 59, ex Catal. Bibl. Salth.

1494. Senecae Epistolae, Parisiis per Claudium Iammar. in-4. — Maittair. pag. 575, ex Caille, pag. 67, teste suspecto.

1495. Lucii Annei Senece ad Lucilium epistolarum liber de vivendi ratione praeclarus et auro pretiosior. Epitaphium Senece: «Cura, labor, etc.» In fine: «Epistole Senece usque ad quartum decimum librum abbreviate finiunt. Impresse Liptzk per Arnoldum de Colonia anno Salutis millesimoquadringentesimononagesimoquinto». in-4. — LXXXVIII tantum Senecae epistolae priores in hac ed. reperiuntur, ita tamen, ut ex epistola XLVIII duae factae conspiciantur. Praeterea epistola LXXV, cuius est hoc initium: «Minus tibi accuratas a me epistolas mitti quereris» in hac ed. locum occupat LI. Ita vero omnes truncatae, mutilatae et in compendium redactae comparent epistolae, ut difficile sit pronuntiare, eas a Seneca conscriptas esse. Freytag. Analect. liter. pag. 848 sq. Idem statuendum de insequentibus harum Epistolarum editionibus Lipsiensibus.

— L. Ann. Senecae liber de mundi gubernatione: divina providentia: qualiter multa mala bonis viris accidunt. In fine: «Explicit liber de providentia Dei. Impressus Lyptzk per Arnoldum de Colonia. Anno nonagesimo quinto» in-4. — Oppido raram hanc editionem, Maittairio et Fabricio incognitam, Freytagius contulit cum ed. Amst. 1619, eamque variis in locis ab hac discedere multisque typothetarum vitiis deformatam esse, deprehendit. Specimina

cius rei vid. apud eumdem Freytagium in Analectis liter. p. 848.

— Proverbia Senecae secundum ordinem alphabeti. Daventriae, in-4. — Panzer, vol. IV, pag. 287.

1496. Seneca de beata Vita. In fine: «Impressum Lyptzik per Baccalarium Wolfgangum monacensem. Anno 1496 » in-4. Char. goth. — Panzer, vol. I, pag. 486.

— L. Ann. Senecae de quatuor virtutibus opusculum. In fine: «Impressum Mediolani per Iacobum de Sancto Nazario de Ripa ad impensam Iohannis Baptistae de Caballis de Sonzino. Anno Domini 1496, die sexto mensis septembris. Regnante Duce Ludovico » in-4. Char. goth. — Panzer, vol. II, pag. 82.

1497. L. Ann. Senece Cordubensis maximi Latinorum Magistri et institutoris honeste vite ad Lucilium epistolarum liber de vivendi ratione preclarus et auro pretiosior. In fine: «Impressus Liptzck per Baccalarium Wolfgangum Monacensem. Anno nostre redemptionis 1497. Die vero prima mensis aprilis, » in-4. Char. goth. — Panzer, vol. I, pag. 488.

— L. Ann. Seneca de Formula honestae vitae, seu de quatuor virtutibus cardinalibus. Delfis, in-4. — Denis, Suppl. pag. 434; Panzer, vol. I, pag. 374.

— Senecae proverbia. Delfis, in-4. — Panzer, vol. IV, pag. 290.

1498. L. Ann. Senecae libellus de aevi humani brevitate. Lipsiae, ut videtur, per Iacobum Thanner, in-4. — Denis, Suppl. pag. 454; Panzer, vol. I, pag. 490.

— Candidus Senece Libellus de evi humani bre-

vitatc. In fine : 1498 (Lipsiae, per Wolfgangum Monacensem), in-4. — Panzer, vol. IV, pag. 344.

— L. Ann. Senecae liber de mundi gubernatione divina providentia, et qualiter multa mala bonis viris accidunt. In fine: « Explicit liber providentia Dei. Impressus Lyptzick per Cunradum Kacheloffen anno non. octavo,» in-4. — Panzer vol. XI, pag. 325.

1499. L. Ann. Senecae liber. de animi Tranquillitate, et quomodo in sapientem non cadat iniuria, cum epistola Senecae ad Paulum et Pauli ad eumdem. Lipsiae, per Iacobum Thanner, in-4. — Panzer, vol. I, pag. 495.

— Seneca de moribus humanae vitae, cum epistola Marsilii Ficini de officiis, Lipsiae, per Iacobum Thanner. in-4. — Panzer, ibid. Conf. ann. 1502.

— Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus, cum vita Senecae, et versione Germanica rhythmica. In fine: « Impressum Lyptzck per Melchiorem Lotter. Anno salutis nostre nonagesimo nono, » in-4. Char. goth. — Panzer, vol. I, pag. 492.

— L. Ann. Senecae Epistolae ad Paulum et Pauli ad Senecam. Coloniae, per Henricum Quentel. in-4. Char. goth. — Panzer, vol. I, pag. 320.

1500. L. Ann. Senecae Liber ad Galionem de remediis fortuitorum. In fine: «Impressum Liptzk per Iacobum Thanner Herbipolensem anno salutis nostre 1500, » in-4. — Panzer vol. I, pag. 498.

1501. L. Ann. Senecae Cordubensis maximi Latinorum Magistri et institutoris honeste vite ad Lucilium Epistolarum liber de vivendi ratione preclarus et auro pretiosior. In fine: « Impressus Lyptzck per Baccalarium Wolfgangum Monacensem. Anno Domini 1501, » in-4. — Panzer, vol. IX, pag. 481.

1502. Senece Cordubensis moralissimi liber de moribus humane vite cum epistola Marsilii Ficini de officiis cuilibet necessaria.

Distichon ad lectorem.

Humane mores qui vult cognoscere vite
Corduba quae docuit perlegat assidue.

In fine: « Impressum Liptzck per Iacobum Thanner Herbipolensem, anno quingentesimo secundo supra milesimum », in 4. — Videtur imitata editionem 1499. Freytag. Appar. liter. tom. II, pag. 1360 sq.

— L. Ann, Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. In fine: « Impressit Liptzk Melchior Lotter 1502, in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 140.

1503. *Veneta* III. Operum utriusque Senecae. Venetiis, per Bartholomaeum de Zanis de Portesio, 1503, die VII novembr. fol. — Panzer, vol. VIII, pag. 306.

— L. Ann. Senece Cordubensis maximi latinorum Magistri et institutoris honeste vite ad Lucilium Epistolarum liber de vivendi ratione preclarus et auro pretiosior. In fine: « Impressus Liptzik per Baccalarium Wolfgangum Stoeckel Monacensem anno Domini 1503, fol. min. — Panzer, vol. VII, pag. 147.

— L. Ann. Senece libellus de quatuor fontibus honestatis et omnibus officiis ad bene beateque vivendum pertinentibus. In fine: « Impressum Liptzk per Jacobum Thannerum an. Dom. 1503 » in-4. — Panzer, ibid.

— L. Ann. Senece Cordubensis phil. liber ad Galionem de remediis fortuitorum. In fine: « Impressum Liptz p. Iacobum Thanner Herbip. anno supra millesimum quingentesimum tertio », in-4. — Panzer, vol. IX, pag. 482.

1504. Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. In fine « Impressum Colonie in impressoria officina Quentell. Anno salutis 1504 », in-4. — Panzer, tom. VI, pag. 354.

1505. L. Ann. Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. Antverpiae per me Henricum Eckert de Homberch, 1525, die 14 ian. in-4. — Panzer, vol. VI, pag. 3.

— L. Ann. Senece cordubensis philosophi liber ad Galionem de remediis fortuitorum. In fine: « Impressum Liptzick per Baccalaureum Wolfgangum Monacen. Anno salutis nostre 1505 », in-4. — Panzer, vol. IX, pag. 484.

— L. Ann. Senecae liber ad Gallionem de remediis fortuitorum. Lipsiae, per Iacobum Thanner 1505, in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 155.

1506. L. Ann. Senecae ad Lucilium Epistolae Lipsiae, per Wolfgangum Monacensem, in-4 — Panzer, vol. VII, p. 156.

— Seneca moralissimus philosophus de quatuor virtutibus cardinalibus, optimo commento illustratus. In fine: « Impressum Colonie in impressoria officina Quentell. Anno salutis 1506 » in-4. — Panzer, vol. vol. XI, pag. 394.

1507. L. Ann. Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. Impressum Nuremberge per Hieronymum

Hoelizel anno 1507, 9 die mensis iulii, in 4. — Panzer, vol. VII, p. 444.

1508. * L. Ann. Senece Cordubensis maximi Latinorum magistri et institutoris honeste vite ad Lucillium Epistolarum liber de vivendi ratione preclarus et auro pretiosior. In fine: « L. Ann. Senece Cordubensis maximi Latinorum magistri, etc. ad Lucillium Epistolarum liber... finit fauste. Impressus per Iacobum Thanner, anno Domine millesimo quingentesimo octavo. Die vero quarta mensis octobris », fol. — Bibl. Schoepflin.

— Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. In fine: « Impressum Coloniae in impressoria officina Quentell. Anno salutis 1508 » in-4. — Panzer, vol. VI, pag. 363.

1509. L. Ann. Senecae Cordubensis maximi Latinorum magistri et institutoris honeste vite ad Lucilium Epistolarum liber de vivendi ratione, etc. In fine: « Impressus Liptzigk per Baccalaureum Martinum Herbipolensem. Anno Domini 1509 » fol. — Panzer, vol. IX, pag. 433.

— Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. In fine: « Impr. Liptzk per Melch. Lotter anno salutis nre 1509 » in-4. — Panzer, vol IX, pag. 488.

— L. Ann. Senecae Cordubensis philosophi liber ad Galionem de remediis fortuitorum. In fine: « Impressum Liptzick per providum virum dominum Baccalaureum Vuolfgangum Monacensem. Anno salutis nostre millesimo quingentesimo nono » in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 165.

1510. L. Ann. Senece Cordubensis philosophi liber ad Galionem de remediis fortuitorum. « Impressum Liptzk per Iacobum Tanner Herbipolensem anno Domini millesimo quingentesimo decimo » in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 170.

— L. Ann. Senecae Cordubens. de morum institutionibus liber. « Impressum Lipsigk per Baccalarium Martinum Herbipolensem anno 1510 » in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 168.

1512. L. Ann. Senecae ad Lucilium Epistolarum liber de vivendi ratione. Lipsiae, per Melchiorem Lotter, in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 175.

— L. Ann. Senecae de quatuor virtutibus cardinalibus. Impressum Lyptzk per Melchiorem Lotter in-4. — Panzer, ibid.

1513. L. Annaei Senecae in morte Claudii Caesaris Ludus nuper repertus. (Edente C. Sylvano, Germanico) s. a. l. et impr. in-4, cum Sylvani epistola dedicatoria ad Albertum Pium, Principem Carpensem, data Romae 1513. — Car. Bibl. Bunav. tom. I, vol. I, pag. 339.

1514. Liber L. Annei Senecae de formula honeste vite: vel de quatuor virtutibus cardinalibus. In fine: « Impressum Liptzk per Melchiorem Lotterum anno salutis nre quingentesimo decimoquarto » in-4 — Panzer, vol. VII, pag. 183. — Insequentia in hoc libro continentur. Beatiss. Pauli gentium Apostoli Epistole.... Adiiciuntur iis L. Annei Senece ad s. Paulum octo. Paulique rursus ad Senecam responsivae sex. — Iungitur etiam in calce eaque a Paulo, Laodicensibus scripta, invenitur. In fine: « Vienne

Pannonie per Hieronymum Vietorem et Ioannem Singrenium impressum. Expensis vero Leon. et Luce Alantse fratrum. Sexto kalendas februarii. Anno 1514 imperante Maximiliano F. P. » in-4. — Denis Wiens Buchdruckergeschichte, pag. 102.

— Senecae Epistolae ad Apostolum Paulum et rursus Pauli ad Senecam. Hagenoae per Henricum Gran. in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 79.

Ad hanc aetatem pertinent editiones sequentes sine anno: ....* s. a. l. et typogr. fol. min. cum sign. et foliorum numeris, quae sunt ccxxxv. In fronte pag. 1: Opvs Senecae. Pag. 4 (secunda enim et tertia vacuae relictae sunt): « Hoc in volumine haec omnia Senecae opera continentur. L. Annei Senecae Epistolae ad Paulum: et Pauli ad Senecam (fol. 1). L. Annei Senecae Cordubensis Epistolar. libri XXII ad Lucillum: quod opus continet epistolas cxxiv. L. Annei Senecae libellus de paupertate. L. Annei Senecae liber de moribus: in quo vitae mores eleganter enarrat. Vita L. Annei Senecae Cordubensis. L. Annei Senecae de formula honestae vitae: vel de quatuor virtutibus cardinalibus libellus. L. Annei Senecae de remediis fortuitorum ad Gallionem libellus. L. Annei Senecae Declamationum libri X. In quo quidem opere sunt quatuor et septuaginta declamationes. L. Annei Senecae de clementia ad Neronem libri duo. L. Annei Senecae de beneficiis ad Eburtium Liberalem libri septem. L. Annei Senecae de Ira ad Novatum libri tres. L. Annei Senecae de mundi gubernatione divina providentia: et qualiter multa mala bonis Viris accidunt liber unus. L. Annei Senecae ad Gallionem de beata vita liber

unus. L. Annei Senecae de Consolatione ad Martiam liber unus. L. Annei Senecae de Consolatione ad Albinam matrem suam liber unus. L. Annei Senecae ad Serenum de tranquillitate vitae liber unus. L. Annei Senecae ad Serenum quomodo in sapientem non cadit ira liber unus. L. Annei Senecae ad Paulinum de brevitate vitae liber unus, cui continuatur alius liber de consolatione fratris ad Polybum (sic) sine intervallo ex incuria famuli componentis, cuius initium est: nostra compares firma sunt. L. Annei Senecae ad liberalem de studiis liberalibus liber unus. L. Annei Senecae Proverbia secundum alphabeti ordinem. L. Annei Senecae Quaestionum naturalium libri septem. L. Annei Senecae suasorium (sic) et controversiarum libri sex. In quo sunt quinque et triginta controversiae » (fol. CLXXXXV-CCXXXV) In fine: « Explicit liber sextus et ultimus controversiarum. Registrum huius operis ». — Chr. Rom. Io. Tacuini, ergo Venetiis impressa, et quidem, ut videtur, circa an. 1498, quo anno tragoediae Senecae ex officina eiusdem Tacuini prodierunt.

.... s. a. l. et typogr. (Argentorati, typis Io. Mentelii), fol. Ann. Senecae Epistolae. In fronte: « Lucii Annei Senece Cordubensis ad Lucilium epistole feliciter incipiuut ». Prima epistola terminatur fol. 1, b. lin. 7, in qua adhuc habetur: « Epistola secunda ». Ab epistola sexta usque ad finem quaelibet earum numero romano indicata est. Fol. 207, a. l. 18, legitur: « Lucii Annei Senece Cordubensis epistole ad Lucilium finiunt feliciter ». Tum « Incipiunt epistole Pauli et Senece » quarum ultima subiectum habet Epitaphium Senece, « Cura labor meritum, etc. » Sine

sign. cust. et pagg. num. — Denis, Suppl. pag. 662; Panzer, vol. I, pag. 77.

.... s. a. l. et typogr. in-4. « Annei Senece moralissimi ad Lucilium Epistolarum opus de vivendi ratione preclarum et auro preciosius ». Haec in fronte una cum Senecae epitaphio et sequenti notitia: « Auctoritates pulcherrime de morte ex hoc Senece opusculo per modum epistole collecte. At ab Hermanno Buschio diligenter revise ». Folio 2, a. incipiunt Epistolae. Epistolis addita est Senecae vita cum Tabula seu directorio Epistolarum. In fine legitur: « Explicit Tabula Epistolarum Senece ». Char. goth. cum sign. et foll. num. — Panzer, vol. IV, pag. 192.

.... s. a. Senecae Epistolarum liber ad Lucilium de vivendi ratione. Lipsiae, per Arnoldum de Colonia in-4. — Maittair. Ind. II, App. pag. 502; Panzer, vol. I, pag. 501.

.... s. a. « Senece philosophi stoici de questionibus naturalibus editio non minori iucunditate quam ubertate gratissima: effectuum mundi elementaris natura duce procreatorum rationes: verborumque nitore grato levatos continens: omnibus phie studiosis frugifero ». Haec in fronte. In fine: « Finit opus preclarum Senece de questionibus naturalibus lecturis omnibus inestimabilem pollicens commoditatem. Impressum Lypczk per Arnoldum de Colonia ». Char. goth. cum sign. in-4. — Maittair. Ind. II, App. pag. 552; Panzer, vol. I, pag. 501.

.... s. a. l. et typogr. (Argentorati), fol. Seneca de forma et honestate vitae. In fronte fol. 1, a. rubro « Incipit Seneca de forma ac honestate vite feliciter ».

In fine: « Finis Senece ». Char. goth. — Panzer, vol. I, pag. 95.

.... s. a. l. et typogr. in-4. « Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus ». Haec in fronte cum icone. Fol. eod. b. « Incipit liber Lucii Annei Senece de formula honeste vite, vel de quatuor virtutibus cardinalibus ». In fine: *Laus deo*. Char. goth. Henr. Quentell. Coloniensis. — Meusel, Magaz. III, pag. 147; Panzer, vol. IV, pag. 280.

.... s. a. l. et typogr. Seneca de forma et honestate vitae et remediis fortuitorum, fol. Char. goth. Conr. Fyneri, typographi Esslingensis, sine sign. cust. et pagg. num. — Panzer, vol. I, pag. 385.

.... s. a. et l. in-4. Seneca de quatuor virtutibus. In fine insigne Io. Koelhof de Lubeck. — Panzer, vol. IX, p. 228.

.... s. a. in-4. min. « Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus ». (Lat. et Germ.) Haec in fronte. In fine: « Impressum Lyptzk per Gregorium Boettiger ». — Panzer, vol. IV, pag. 347.

.... s. a. l. et typogr. in-4. Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. Char. Ioh. de Westphalia, typographi Lovaniensis. — Panzer, vol. I, pag. 523.

.... s. a. l. et typogr. in-4. L. Ann. Seneca de quatuor virtutibus. Char. goth. ut videtur Steph. Planck, typographi Romani. — Denis, Suppl. pag. 662; Panzer, vol. II, pag. 542.

.... s. a. l. et typogr. fol. « Perpulchrum atque compendiosum scriptum venerabilis magistri Senece de quatuor virtutibus cardinalibus » (circa an. 1476.) — Panzer, vol. IV, pag. 192.

.... s. a. l. et typogr. in-4. Ann. Luc. Seneca de quatuor virtutibus, de remediis fortuitorum. Eiusdem Proverbia in ordinem alphabeti. Seneca de moribus. Columellae ortuli Commentarium. — Panzer, ibid.

.... s. a. l. et typogr. in-4. « Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. » (Lat. et Germ.) Haec in fronte fol. 1, a. Fol. eod. b. « Senecae vita. » Fol. 2, a. « Incipit liber Lucii Annei Senece de formula honeste vite: vel de quatuor virtutibus cardinalibus ». In fine: *Telos*. Char. goth. cum sign. — Panzer, ibid.

.... s. a. l. typogr. in-4. « Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. » In aversa pagina: *Vita Senecae*. Fol. 2, a. « Incipit liber Lucii Annei Senece de formula honeste vite, vel de quatuor virtutibus cardinalibus. » In fine fol. 16, b. *Laus Deo*. Char. goth. cum sign. — Panzer, vol. IV, pag. 480.

.... s. a. l. et typogr. in 4. Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus, seu liber de formula honeste vite, latine et germanice. Char. goth. quo usus Wolfgangus Monacensis, typographus Lipsiensis. Forte ad an. 1496 referenda. — Panzer, vol. I, pag. 486.

.... s. a. l. et typogr. in-4. Senecae Proverbia secundum ordinem alphabeti. (Lovanii. per Ioh. de Westfalia.) — Panzer, vol. I, pag. 523.

.... s. a. l. et typogr. in-4. Senecae Proverbia secundum ordinem alphabeti, cum tractatu ejusdem de moribus. (Parisiis, per Vdalr. Gering.) — Panzer, vol. II, pag. 340.

.... s. a. et l. in-4. Lucii Annei Senece Cordubensis liber de moribus. Proverbia. De remediis fortuitorum. « Per me magistrum Bartholomeum Guldinbeck de

Sultz. » (Romae, circa an. 1475), s. sign. cust. et pagg. num. — Panzer, vol. II, pag. 529.

.... s. a. l. et typogr. in-4. Seneca de remediis fortuitorum, de quatuor virtutibus, de moribus. Char. goth. nitido cum sign. — Panzer, vol. IX, pag. 335.

.... s. a. l. et typogr. in-4. L. Annei Senece de remediis fortuitorum. In fine: « Annei Lucii Senece de remediis fortuitorum liber finit. » Char. goth. Eucharii Silber, typographi Romani. — Panzer, vol. II, pag. 536.

.... s. a. l. et typogr. in-4. Incipiunt Proverbia Senece secundum ordinem alphabeti. Char. goth. Eucharii Silber. — Panzer, ibid.

.... s. a. l. et typogr. in 4. Proverbia Senecae secundum ordinem alphabeti. Char. goth. — Panzer, vol. IV, pag. 192.

.... s. a. l. et typogr. (Argentorati), fol. Seneca de remediis fortuitorum ad Gallionem. In fine: « Annei Lucii Senece de remediis fortuitorum liber explicit ». Char. goth. — Panzer, vol. I, pag. 95.

.... s. a. l. et typogr. in 4 min. « Hunc librum composuit Seneca nobilissimus orator ad Gallionem amicum suum contra impetus et machinationes fortunae, etc. » Haec in fronte. In fine: « Annei Lucii Senece de remediis fortuitorum liber explicit. » Char. goth. Io. Veldeneri, typographi Coloniensis, ut probabile est. — Panzer, vol. IV, pag. 281.

.... s. a. (circa an. 1474.) Seneca de remediis fortuitorum. Parisiis, per Petrum Caesarem et Soc. in-4. — Panzer, vol. II, pag. 343.

.... s. a. in 4. Senecae Proverbia ab Erasmo re-

cognita. Antverpiae, per Adrianum Bergensem. — Panzer, vol. VI, pag. 26.

AETAS II, ERASMIANA.

1515 — 1593.

Eius princeps fuit Erasmus, qui primus limam admovit Senecae. Comites se adiunxere Beatus Rhenanus, Matthaeus Fortunatus, et qui inprimis de Seneca bene meritus est, Fernandus Pincianus; denique M. Ant. Muretus. Agmen claudit Dion. Gothofredus.

1515, * Erasmi I. Operum utriusque Senecae: « Ioannes Frobenius verae philosophiae studiosis S. D. En tibi, lector optime, L. Annaei Senecae sanctissimi philosophi lucubrationes omnes, additis etiam nonnullis Erasmi Roterod. cura, si non ab omnibus, certe ab innumeris mendis repurgatae. In his evolvendis si diligenter versaberis, et linguam tuam reddent expolitiorem, et vitam emendatiorem. Bene vale, et nostram industriam tuo favore vicissim adiuva. In inclyta Germaniae Basilea an. 1515, mense iulio » fol. — Inscripsit hanc editionem Erasmus, tamquam pro sua eam agnosceret, Thomae Ruthallo Episcopo Dunelmensi, testatus se supra quatuor millia mendorum sustulisse. Eamdem tamen abdicavit postea, valde conquestus de opere male tractato culpa amici, cui edendi illius curam commiserat. Vide Epistolam nuncupatoriam ad Petrum episcopum Cracoviensem, editioni Erasmianae an. 1529 praemissam, « Cantabrigiae, inquit, quum nactus essem aliquot Senecae

libros manu descriptos, adhibito laboris socio, totum Senecam percurri verius quam perlegi, annotatis in spatio marginis quae vel diversa compereram in exemplaribus, vel ipse ex me addivinaveram. In his erant permulta, quae vigilantis et eruditi cuiuspiam discussionem requirebant. Quum mihi diutius Basileae commorari non esset commodum, totum hoc negotium amico cuidam, de cuius fide nec tum quidquam addubitabam, nec nunc conqueri libet, commisi. At post menses aliquot Basileam reversus, comperi sic tractatum opus, ut me vehementer puderet eius editionis. Non hic vulgari more culpam in alium transferam, sed partiar magis inter eum qui commisit, et eum qui commissum ad se recepit. Meum peccatum erat, quod, oblitus sapientissimi de cassita apologi, amicorum operam exspectarem in eo negotio quod per me rectius geri et potuit et debuit; illius, quod inexploratis humeris suscepit sarcinam viribus maiorem. Quamquam haud scio an maior culpae portio mea sit, siquidem ineptior est, qui bovi clitellas imponit, quam bos ipse qui recipit impositas. » Ceterum in hac editione Ludus de morte Claudii primum comparet inter opera Philosophi, separatim antea eodem anno excusus per eumdem Frobenium, hoc titulo:

« In hoc opere contenta: Ludus L. Annaei Senecae de morte Claudii Caesaris, nuper in Germania repertus, cum scholiis Beati Rhenani. Synesius Cyrenensis de laudibus Calvitii ... Erasmi Roterod. Moriae Encomium, etc. Apud inclytam Germaniae Basileam. » Ad calcem Synesii: « Basilee in aedibus Ioannis Frobenii Mense Martio anno 1515, in-4 » — In dedicatione Rhenani ad Thom. Rappium, Badensem, haec

leguntur: « Hoc Senecae fragmentum nuper in Germania repertum, velut antiquitatis gemmam quamdam, scholiis ex Suetonio et Tacito tumultuanter adnotatis, illustravimus, quo magis ad se lectorem... invitet. Ingenue tamen fatemur, esse loca quaedam, ubi coniecturis tantum usi sumus, nullam historicorum auctoritatem sequuti. — Ad haec ut in Graecis nonnulla divinando restituimus, sic quaedam, non nisi melioris archetypi subsidio reponenda, transire coacti sumus, quod nostrum exemplar Graecorum caracterum ne ulla quidem quantumvis exilia vestigia haberet. » Conf. supra pag. 9.

1516. L. Ann. Senecae ad Lucilium Epistolae. « Ex officina Melchioris Lotteri, 1516, Lipsiae, in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 193.

— L. Ann. Senecae Proverbia cum commento. Lipsiae, ex officina Melchioris Lottheri, in-4. — Panzer, ibid.

— Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus cum comment. Londini, per Wynandum de Worde, in-4. — Brüggemann, pag. 650.

1517. Ludus L. Ann. Senecae de morte Claudii Caesaris, cum Synesii Laudibus Calvitii, et Erasmi Moriae encomio. In fine: « Basileae. In aedibus Io. Frobenii, VIIIIbri an. 1517 » in-4. — Panzer, vol. XI, pag. 377. Conf. supra an. 1515.

1518. Franc. Philelphi Epistolae breviores. — Additae sunt Angeli Politiani Epistolae quaedam familiares, et Epistolae Senecae ad Paulum et Pauli ad Senecam. In fine: « Hagenau excusum impensis atque aere D. Ioannis Rynman de Oringau, cura et opera

Henrici Gran anno partus virginei 1518, mense martio » in-4. — Panzer, vol. IX, pag. 470.

1519. Epistole Franc. Philelphi equitis aurati, etc. Item Epistole L. Aunei Senece ad Apostolum Paulum et rursus Pauli ad Senecam, etc. In fine: « Auguste Vindelicorum: in edibus Silvani Otmar excusum anno virginei partus 1519. Die vero tricesima mensis iulii » in-4. Panzer vol. VI, pag. 152.

— Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus (cum paraphrasi Germanica). In fine: « Impressum Viennae Pannoniae per Ioannem Singrenium expensis Bartholomei Werlen anno domini 1519 » in-4. — Denis, Nachtrag zur Buchdruckergeschichte Wiens, pag. 46.

— Ludus L. Ann. Senecae de morte Claudii Caesaris, cum Synesii laudibus Calvitii, et Erasmi Moriae Encomio. Basileae, apud Ioan. Frobenium, in-4. — Panzer, vol. IX, pag. 398.

1521. L. Ann. Sene[illegible] de morte Claudii Caesaris, Ludus, etc. ut in [illegible]9, Basileae, apud Io. Frobenium, in-8. [illegible] XI, p. 379.

1522. I[illegible] [illegible]ralium Quaestionum libri V[illegible] [illegible]sdem Annotationes. In[illegible] [illegible]et Andreae Asu-[illegible] [illegible]4. — Panzer, [illegible]ol. II, p. 37.

[illegible]eu de qua-[illegible] [illegible]n-4. — Brüg-[illegible]

[illegible] Pauli ad Se-n[illegible] [illegible]d.

[illegible]laudii cum

Hoelizel anno 1507, 9 die mensis iulii, in 4. — Panzer, vol. VII, p. 444.

1508. * L. Ann. Senece Cordubensis maximi Latinorum magistri et institutoris honeste vite ad Lucillium Epistolarum liber de vivendi ratione preclarus et auro pretiosior. In fine: « L. Ann. Senece Cordubensis maximi Latinorum magistri, etc. ad Lucillium Epistolarum liber... finit fauste. Impressus per Iacobum Thanner, anno Domine millesimo quingentesimo octavo. Die vero quarta mensis octobris », fol. — Bibl. Schoepflin.

— Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. In fine: « Impressum Coloniae in impressoria officina Quentell. Anno salutis 1508 » in-4. — Panzer, vol. VI, pag. 363.

1509. L. Ann. Senecae Cordubensis maximi Latinorum magistri et institutoris honeste vite ad Lucilium Epistolarum liber de vivendi ratione, etc. In fine: « Impressus Liptzigk per Baccalaureum Martinum Herbipolensem. Anno Domini 1509 » fol. — Panzer, vol. IX, pag. 433.

— Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. In fine: « Impr. Liptzk per Melch. Lotter anno saluti s nre 1509 » in-4. — Panzer, vol IX, pag. 488.

— L. Ann. Senecae Cordubensis philosophi liber ad Galionem de remediis fortuitorum. In fine: « Impressum Liptzick per providum virum dominum Baccalaureum Vuolfgangum Monacensem. Anno salutis nostre millesimo quingentesimo nono » in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 165.

1510. L. Ann. Senece Cordubensis philosophi liber ad Galionem de remediis fortuitorum. « Impressum Liptzk per Iacobum Tanner Herbipolensem anno Domini millesimo quingentesimo decimo » in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 170.

— L. Ann. Senecae Cordubens. de morum institutionibus liber. « Impressum Lipsigk per Baccalarium Martinum Herbipolensem anno 1510 » in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 168.

1512. L. Ann. Senecae ad Lucilium Epistolarum liber de vivendi ratione. Lipsiae, per Melchiorem Lotter, in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 175.

— L. Ann. Senecae de quatuor virtutibus cardinalibus. Impressum Lyptzk per Melchiorem Lotter in-4. — Panzer, ibid.

1513. L. Annaei Senecae in morte Claudii Caesaris Ludus nuper repertus. (Edente C. Sylvano, Germanico) s. a. l. et impr. in-4, cum Sylvani epistola dedicatoria ad Albertum Pium, Principem Carpensem, data Romae 1513. — Car. Bibl. Bunav. tom. I, vol. I, pag. 339.

1514. Liber L. Annei Senecae de formula honeste vite: vel de quatuor virtutibus cardinalibus. In fine: « Impressum Liptzk per Melchiorem Lotterum anno salutis nre quingentesimo decimoquarto » in-4 — Panzer, vol. VII, pag. 183. — Insequentia in hoc libro continentur. Beatiss. Pauli gentium Apostoli Epistole.... Adiiciuntur iis L. Annei Senece ad s. Paulum octo. Paulique rursus ad Senecam responsivae sex. — Iungitur etiam in calce eaque a Paulo, Laodicensibus scripta, invenitur. In fine: « Vienne

Pannonie per Hieronymum Vietorem et Ioannem Singrenium impressum. Expensis vero Leon. et Luce Alantse fratrum. Sexto kalendas februarii. Anno 1514 imperante Maximiliano F. P. » in-4. — Denis Wiens Buchdruckergeschichte, pag. 102.

— Senecae Epistolae ad Apostolum Paulum et rursus Pauli ad Senecam. Hagenoae per Henricum Gran. in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 79.

Ad hanc aetatem pertinent editiones sequentes sine anno: .... * s. a. l. et typogr. fol. min. cum sign. et foliorum numeris, quae sunt ccxxxv. In fronte pag. 1: OPVS SENECAE. Pag. 4 (secunda enim et tertia vacuae relictae sunt): « Hoc in volumine haec omnia Senecae opera continentur. L. Annei Senecae Epistolae ad Paulum: et Pauli ad Senecam (fol. 1). L. Annei Senecae Cordubensis Epistolar. libri XXII ad Lucillum: quod opus continet epistolas cxxiv. L. Annei Senecae libellus de paupertate. L. Annei Senecae liber de moribus: in quo vitae mores eleganter enarrat. Vita L. Annei Senecae Cordubensis. L. Annei Senecae de formula honestae vitae: vel de quatuor virtutibus cardinalibus libellus. L. Annei Senecae de remediis fortuitorum ad Gallionem libellus. L. Annei Senecae Declamationum libri X. In quo quidem opere sunt quatuor et septuaginta declamationes. L. Annei Senecae de clementia ad Neronem libri duo. L. Annei Senecae de beneficiis ad Eburtium Liberalem libri septem. L. Annei Senecae de Ira ad Novatum libri tres. L. Annei Senecae de mundi gubernatione divina providentia: et qualiter multa mala bonis Viris accidunt liber unus. L. Annei Senecae ad Gallionem de beata vita liber

unus. L. Annei Senecae de Consolatione ad Martiam liber unus. L. Annei Senecae de Consolatione ad Albinam matrem suam liber unus. L. Annei Senecae ad Serenum de tranquillitate vitae liber unus. L. Annei Senecae ad Serenum quomodo in sapientem non cadit ira liber unus. L. Annei Senecae ad Paulinum de brevitate vitae liber unus, cui continuatur alius liber de consolatione fratris ad Polybum (sic) sine intervallo ex incuria famuli componentis, cuius initium est: nostra compares firma sunt. L. Annei Senecae ad liberalem de studiis liberalibus liber unus. L. Annei Senecae Proverbia secundum alphabeti ordinem. L. Annei Senecae Quaestionum naturalium libri septem. L. Annei Senecae suasorium (sic) et controversiarum libri sex. In quo sunt quinque et triginta controversiae » (fol. CLXXXXV-CCXXXV) In fine: « Explicit liber sextus et ultimus controversiarum. Registrum huius operis ». — Chr. Rom. Io. Tacuini, ergo Venetiis impressa, et quidem, ut videtur, circa an. 1498, quo anno tragoediae Senecae ex officina eiusdem Tacuini prodierunt.

.... s. a. l. et typogr. (Argentorati, typis Io. Mentelii), fol. Ann. Senecae Epistolae. In fronte: « Lucii Annei Senece Cordubensis ad Lucilium, epistole feliciter incipiunt ». Prima epistola terminatur fol. 1, b. lin. 7, in qua adhuc habetur: « Epistola secunda ». Ab epistola sexta usque ad finem quaelibet earum numero romano indicata est. Fol. 207, a. l. 18, legitur: « Lucii Annei Senece Cordubensis epistole ad Lucilium finiunt feliciter ». Tum « Incipiunt epistole Pauli et Senece » quarum ultima subiectum habet Epitaphium Senece, « Cura labor meritum, etc. » Sine

sign. cust. et pagg. num. — Denis, Suppl. pag. 662; Panzer, vol. I, pag. 77.

.... s. a. l. et typogr. in-4. « Annei Senece moralissimi ad Lucilium Epistolarum opus de vivendi ratione preclarum et auro preciosius ». Haec in fronte una cum Senecae epitaphio et sequenti notitia: « Auctoritates pulcherrime de morte ex hoc Senece opusculo per modum epistole collecte. At ab Hermanno Buschio diligenter revise ». Folio 2, a. incipiunt Epistolae. Epistolis addita est Senecae vita cum Tabula seu directorio Epistolarum. In fine legitur: « Explicit Tabula Epistolarum Senece ». Char. goth. cum sign. et foll. num. — Panzer, vol. IV, pag. 192.

.... s. a. Senecae Epistolarum liber ad Lucilium de vivendi ratione. Lipsiae, per Arnoldum de Colonia in-4. — Maittair. Ind. II, App. pag. 502; Panzer, vol. I, pag. 501.

.... s. a. « Senece philosophi stoici de questionibus naturalibus editio non minori iucunditate quam ubertate gratissima: effectuum mundi elementaris natura duce procreatorum rationes: verborumque nitore grato levatos continens: omnibus phie studiosis frugifero ». Haec in fronte. In fine: « Finit opus preclarum Senece de questionibus naturalibus lecturis omnibus inestimabilem pollicens commoditatem. Impressum Lypczk per Arnoldum de Colonia ». Char. goth. cum sign. in-4. — Maittair. Ind. II, App. pag. 552; Panzer, vol. I, pag. 501.

.... s. a. l. et typogr. (Argentorati), fol. Seneca de forma et honestate vitae. In fronte fol. 1, a. rubro « Incipit Seneca de forma ac honestate vite feliciter ».

In fine: « Finis Senece ». Char. goth. — Panzer, vol. I, pag. 95.

.... s. a. l. et typogr. in-4. « Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus ». Haec in fronte cum icone. Fol. eod. b. « Incipit liber Lucii Annei Senece de formula honeste vite, vel de quatuor virtutibus cardinalibus ». In fine: *Laus deò*. Char. goth. Henr. Quentell. Coloniensis. — Meusel, Magaz. III, pag. 147; Panzer, vol. IV, pag. 280.

.... s. a. l. et typogr. Seneca de forma et honestate vitae et remediis fortuitorum, fol. Char. goth. Conr. Fyneri, typographi Esslingensis, sine sign. cust. et pagg. num. — Panzer, vol. I, pag. 385.

.... s. a. et l. in-4. Seneca de quatuor virtutibus. In fine insigne Io. Koelhof de Lubeck. — Panzer, vol. IX, p. 228.

.... s. a. in-4. min. « Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus ». (Lat. et Germ.) Haec in fronte. In fine: « Impressum Lyptzk per Gregorium Boettiger ». — Panzer, vol. IV, pag. 347.

.... s. a. l. et typogr. in-4. Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. Char. Ioh. de Westphalia, typographi Lovaniensis. — Panzer, vol. I, pag, 523.

.... s. a. l. et typogr. in-4. L. Ann. Seneca de quatuor virtutibus. Char. goth. ut videtur Steph. Planck, typographi Romani. — Denis, Suppl. pag. 662; Panzer, vol. II, pag. 542.

.... s. a. l. et typogr. fol. « Perpulchrum atque compendiosum scriptum venerabilis magistri Senece de quatuor virtutibus cardinalibus » (circa an. 1476.) — Panzer, vol. IV, pag. 192.

.... s. a. l. et typogr. in-4. Ann. Luc. Seneca de quatuor virtutibus, de remediis fortuitorum. Eiusdem Proverbia in ordinem alphabeti. Seneca de moribus. Columellae ortuli Commentarium. — Panzer, ibid.

.... s. a. l. et typogr. in-4. « Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. » (Lat. et Germ.) Haec in fronte fol. 1, a. Fol. eod. b. « Senecae vita. » Fol. 2, a. « Incipit liber Lucii Annei Senece de formula honeste vite: vel de quatuor virtutibus cardinalibus ». In fine: *Telos*. Char. goth. cum sign. — Panzer, ibid.

.... s. a. l. typogr. in-4. « Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. » In aversa pagina: *Vita Senecae*. Fol. 2, a. « Incipit liber Lucii Annei Senece de formula honeste vite, vel de quatuor virtutibus cardinalibus. » In fine fol. 16, b. *Laus Deo*. Char. goth. cum sign. — Panzer, vol. IV, pag. 480.

.... s. a. l. et typogr. in 4. Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus, seu liber de formula honeste vite, latine et germanice. Char. goth. quo usus Wolfgangus Monacensis, typographus Lipsiensis. Forte ad an. 1496 referenda. — Panzer, vol. I, pag. 486.

.... s. a. l. et typogr. in-4. Senecae Proverbia secundum ordinem alphabeti. (Lovanii. per Ioh. de Westfalia.) — Panzer, vol. I, pag. 523.

.... s. a. l. et typogr, in-4. Senecae Proverbia secundum ordinem alphabeti, cum tractatu ejusdem de moribus. (Parisiis, per Vdalr. Gering.) — Panzer, vol. II, pag. 340.

.... s. a. et l. in-4. Lucii Annei Senece Cordubensis liber de moribus. Proverbia. De remediis fortuitorum. « Per me magistrum Bartholomeum Guldinbeck de

Sultz. » (Romae, circa an. 1475), s. sign. cust. et pagg. num. — Panzer, vol. II, pag. 529.

.... s. a. l. et typogr. in-4. Seneca de remediis fortuitorum, de quatuor virtutibus, de moribus. Char. goth. nitido cum sign. — Panzer, vol. IX, pag. 335.

.... s. a. l. et typogr. in-4. L. Annei Senece de remediis fortuitorum. In fine: « Annei Lucii Senece de remediis fortuitorum liber finit. » Char. goth. Eucharii Silber, typographi Romani. — Panzer, vol. II, pag. 536.

.... s. a. l. et typogr. in-4. Incipiunt Proverbia Senece secundum ordinem alphabeti. Char. goth. Eucharii Silber. — Panzer, ibid.

.... s. a. l. et typogr. in 4. Proverbia Senecae secundum ordinem alphabeti. Char. goth. — Panzer, vol. IV, pag. 192.

.... s. a. l. et typogr. (Argentorati), fol. Seneca de remediis fortuitorum ad Gallionem. In fine: « Annei Lucii Senece de remediis fortuitorum liber explicit ». Char. goth. — Panzer, vol. I, pag. 95.

.... s. a. l. et typogr. in 4 min. « Hunc librum composuit Seneca nobilissimus orator ad Gallionem amicum suum contra impetus et machinationes fortunae, etc. » Haec in fronte. In fine: « Annei Lucii Senece de remediis fortuitorum liber explicit. » Char. goth. Io. Veldeneri, typographi Coloniensis, ut probabile est. — Panzer, vol. IV, pag. 281.

.... s. a. (circa an. 1474.) Seneca de remediis fortuitorum. Parisiis, per Petrum Caesarem et Soc. in-4. — Panzer, vol. II, pag. 343.

.... s. a. in 4. Senecae Proverbia ab Erasmo re-

cognita. Antverpiae, per Adrianum Bergensem. — Panzer, vol. VI, pag. 26.

AETAS II, ERASMIANA.

1515 — 1593.

Eius princeps fuit Erasmus, qui primus limam admovit Senecae. Comites se adiunxere Beatus Rhenanus, Matthaeus Fortunatus, et qui inprimis de Seneca bene meritus est, Fernandus Pincianus; denique M. Ant. Muretus. Agmen claudit Dion. Gothofredus.

1515, * Erasmi I. Operum utriusque Senecae: « Ioannes Frobenius verae philosophiae studiosis S. D. En tibi, lector optime, L. Annaei Senecae sanctissimi philosophi lucubrationes omnes, additis etiam nonnullis Erasmi Roterod. cura, si non ab omnibus, certe ab innumeris mendis repurgatae. In his evolvendis si diligenter versaberis, et linguam tuam reddent expolitiorem, et vitam emendatiorem. Bene vale, et nostram industriam tuo favore vicissim adiuva. In inclyta Germaniae Basilea an. 1515, mense iulio » fol. — Inscripsit hanc editionem Erasmus, tamquam pro sua eam agnosceret, Thomae Ruthallo Episcopo Dunelmensi, testatus se supra quatuor millia mendorum sustulisse. Eamdem tamen abdicavit postea, valde conquestus de opere male tractato culpa amici, cui edendi illius curam commiserat. Vide Epistolam nuncupatoriam ad Petrum episcopum Cracoviensem, editioni Erasmianae an. 1529 praemissam, « Cantabrigiae, inquit, quum nactus essem aliquot Senecae

libros manu descriptos, adhibito laboris socio, totum Senecam percurri verius quam perlegi, annotatis in spatio marginis quae vel diversa compereram in exemplaribus, vel ipse ex me addivinaveram. In his erant permulta, quae vigilantis et eruditi cuiuspiam discussionem requirebant. Quum mihi diutius Basileae commorari non esset commodum, totum hoc negotium amico cuidam, de cuius fide nec tum quidquam addubitabam, nec nunc conqueri libet, commisi. At post menses aliquot Basileam reversus, comperi sic tractatum opus, ut me vehementer puderet eius editionis. Non hic vulgari more culpam in alium transferam, sed partiar magis inter eum qui commisit, et eum qui commissum ad se recepit. Meum peccatum erat, quod, oblitus sapientissimi de cassita apologi, amicorum operam exspectarem in eo negotio quod per me rectius geri et potuit et debuit; illius, quod inexploratis humeris suscepit sarcinam viribus maiorem. Quamquam haud scio an maior culpae portio mea sit, siquidem ineptior est, qui bovi clitellas imponit, quam bos ipse qui recipit impositas. » Ceterum in hac editione Ludus de morte Claudii primum comparet inter opera Philosophi, separatim antea eodem anno excusus per eumdem Frobenium, hoc titulo:

« In hoc opere contenta: Ludus L. Annaei Senecae de morte Claudii Caesaris, nuper in Germania repertus, cum scholiis Beati Rhenani. Synesius Cyrenensis de laudibus Calvitii ... Erasmi Roterod, Moriae Encomium, etc. Apud inclytam Germaniae Basileam. » Ad calcem Synesii: « Basilee in aedibus Ioannis Frobenii Mense Martio anno 1515, in-4 » — In dedicatione Rhenani ad Thom. Rappium, Badensem, haec

leguntur: « Hoc Senecae fragmentum nuper in Germania repertum, velut antiquitatis gemmam quamdam, scholiis ex Suetonio et Tacito tumultuanter adnotatis, illustravimus, quo magis ad se lectorem... invitet. Ingenue tamen fatemur, esse loca quaedam, ubi coniecturis tantum usi sumus, nullam historicorum auctoritatem sequuti. — Ad haec ut in Graecis nonnulla divinando restituimus, sic quaedam, non nisi melioris archetypi subsidio reponenda, transire coacti sumus, quod nostrum exemplar Graecorum caracterum ne ulla quidem quantumvis exilia vestigia haberet. » Conf. supra pag. 9.

1516. L. Ann. Senecae ad Lucilium Epistolae. « Ex officina Melchioris Lotteri, 1516, Lipsiae, in-4. — Panzer, vol. VII, pag. 193.

— L. Ann. Senecae Proverbia cum commento. Lipsiae, ex officina Melchioris Lottheri, in-4. — Panzer, ibid.

— Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus cum comment. Londini, per Wynandum de Worde, in-4. — Brüggemann, pag. 650.

1517. Ludus L. Ann. Senecae de morte Claudii Caesaris, cum Synesii Laudibus Calvitii, et Erasmi Moriae encomio. In fine: « Basileae. In aedibus Io. Frobenii, VIIIIbri an. 1517 » in-4. — Panzer, vol. XI, pag. 377. Conf. supra an. 1515.

1518. Franc. Philelphi Epistolae breviores. — Additae sunt Angeli Politiani Epistolae quaedam familiares, et Epistolae Senecae ad Paulum et Pauli ad Senecam. In fine: « Hagenau excusum impensis atque aere D. Ioannis Rynman de Oringau, cura et opéra

Henrici Gran anno partus virginei 1518, mense martio » in-4. — Panzer, vol. IX, pag. 470.

1519. Epistole Franc. Philelphi equitis aurati, etc. Item Epistole L. Annei Senece ad Apostolum Paulum et rursus Pauli ad Senecam, etc. In fine: « Auguste Vindelicorum: in edibus Silvani Otmar excusum anno virginei partus 1519. Die vero tricesima mensis iulii » in-4. Panzer vol. VI, pag. 152.

— Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus (cum paraphrasi Germanica). In fine: « Impressum Viennae Pannoniae per Ioannem Singrenium expensis Bartholomei Werlen anno domini 1519 » in-4. — Denis, Nachtrag zur Buchdruckergeschichte Wiens, pag. 46.

— Ludus L. Ann. Senecae de morte Claudii Caesaris, cum Synesii laudibus Calvitii, et Erasmi Moriae Encomio. Basileae, apud Ioan. Frobenium, in-4. — Panzer, vol. IX, pag. 398.

1521. L. Ann. Senecae de morte Claudii Caesaris, Ludus, etc. ut in ed. 1519, Basileae, apud Io. Frobenium, in-8. — Panzer, tom. XI, p. 379.

1522. L. Ann. Senecae Naturalium Quaestionum libri VII. Matthaei Fortunati in eosdem Annotationes. In fine: « Venetiis, in aedibus Aldi et Andreae Asulani soceri; mense februario 1522, in-4. — Panzer, vol. VIII, p. 472; Creven. Cat. *raisonné*, vol. II, p. 37.

1523. Senecae Formula honestae vitae, seu de quatuor Virtutibus cardinalibus, Londini, in-4. — Bruggemann, pag. 650.

— Senecae epistolae ad Paulum, et Pauli ad Senecam. Lond. in-4. — Brüggemann, ibid.

1524. L. Annaeus Seneca de morte Claudii cum

scholiis Beati Rhenani, una cum Synesii laudibus Calvitii et Erasmi Encomio moriae. Parisiis in aedibus Iodoci Badii 1524, octavo kalend. iulias, in-4. — Maittair. tom. II, p. 653.

1527. Epistole Senece. In fine: « Impressum Cracoviae in officina Domini Ioannis. Haller. Anno salutis nostrae 1527 » in-4. — Panzer, vol. VI, p. 469.

1528. Flores Senecae per Erasmum Roterodamum. Accedunt quidam flores ex Opusculis Ciceronis. Antwerpiae per Martinum Caesarem, in-8. — Panzer, vol. VI, p. 13.

1529. * Erasmi II emendatior. L. Ann. Senecae opera, et ad dicendi facultatem et ad bene vivendum utilissima, per Des. Erasmum Roterodam. ex fide veterum codicum, tum ex probatis anctoribus, postremo sagaci nonnunquam divinatione, sic emendata, ut merito priorem editionem, ipso absente peractam, nolit haberi pro sua. Confer, et ita rem habere comperies. Adiecta sunt eiusdem scholia nonnulla. Basileae, per Hieronimum Frobenium et Ioannem Hervagium, mense martio, anno 1529, fol. — Pergit Erasmus in epistola nuncupatoria supra ad ann. 1515 laudata: « Interim semper stimulavit animum calcar ignominiae, ut, quemadmodum solent milites, post cladem acceptam in proximo conflictu virtute dedecus acceptum pensare, ita feliciore recognitione sarcirem, quod in editione priore commissum erat. Quamquam illa quoque qualis qualis erat, non parum multa restituit, certe spem aliquam ostendit eruditis huius senticeti in usum frugiferi novalis repugnandi. Itaque melioribus, ni fallor, avibus Senecam in manus recepi, in quo emaculando tantum curae tantumque sudoris

impensum est, ut optimo iure possim abdicare priorem illam editionem... Non hic verbis attollam, quantum mihi laboris exhaustum sit. Scio neminem crediturum, nisi priorem editionem cum hac contulerit. Id si quis non gravabitur facere, continuo fatebitur, alium prodiisse Senecam: non quod nihil resederit excutiendum, sed quod innumera portenta, non minus feliciter quam fortiter sustulerimus, idque praesidio diversorum codicum, inter quos erant aliquot mirae vetustatis. Divinationi non temere indulsimus, experimento docti, quam id tutum non sit. Et tamen alicubi divinandum fuit, nec raro feliciter cessit coniectura, nisi me fallunt omnia. Adiuvit in hoc labore nonnihil industria Matthaei Fortunati... Is enim libros Naturalium Quaestionum accuratissime recognovit, quod operae utinam et in caeteris omnibus praestitisset: quem ut in plerisque libenter sequuti sumus, ita in nonnullis ab eo dissentimus, praesertim ubi nostro sensui suffragabantur exemplaria. Profuit et Rodolphi Agricolae codex, typis excusus Tarvisii ante annos quinquaginta... Quin et Sigism. Gelenius, qui iam pridem in officina Frobeniana castigandi praefecturam gerit, vir citra omnem ostentationem, exquisite doctus, et, quod in eruditis quoque rarum est, emunctae naris, exactique iudicii, non pauca feliciter deprehendit, quae nos in multa distractos, interdum et defessos, fefellerant. » Hactenus Erasmus: quibuscum confer quae verissime de hac editione iudicavit Schweighaeuserus noster in Praef. ad Senecae Epistolas (pag. XXXVII huius Taur. edit. Tom. III.).

— Seneca moralissimus philosophus de quatuor Virtutibus cardinalibus optimo commento illustratus. In fine: « Explicit liber Senecae de quatuor virtutibus

cardinalibus. Londini per Wynandum de Worde » in-4. — Bruggemann, pag. 650.

— Senecae proverbia, cum commento. Londini per Wynandum de Worde, in-4 — Panzer, vol. VII, p. 250.

1532, L. Annaei Senecae romani senatoris ac philosophi clarissimi libri duo de Clementia ad Neronem Caesarem: Ioannis Calvini Noviodunaei commentariis illustrati. Parisiis apud Ludovicum Cyaneum sub duobus Gallis in via Iacobaea, 1532. In fine: « Parisiis ex officina chalcografica Ludovici Cyanei. Anno salutis nostrae 1532, mense aprili, in-4. — Panzer, vol. VIII, p. 160.

1534. Flores L. Annaei Senecae per Erasmum, cum aliis quibusdam ex Cicerone. Parisiis, apud Franciscum Gryphium, in 4. — Panzer, vol. VIII, p. 181.

1536. L. Ann. et M. Ann. Senecarum Opera, cum castigationibus Fernandi Pinciani. Venetiis, ex officina Io. Augusti a Burgo Franci, fol. — Quae editio textum quidem exhibet ab Erasmo constitutum, sed magnum ei ornamentum accessit ab ingenio et industria Pinciani, qui, quum ex MSS. quos habuit quindecim et eo plures, tum ex felicissima coniectura, immensum macularum numerum eluit in castigationibus.

1537. Erasmi III. L. Annaei Senecae opera et ad dicendi facultatem et ad bene vivendum vtilissima, per Des. Erasm. Roterod. ex fide veterum codicum, tum ex probatis auctoribus, postremo sagaci nonnunquam divinatione, sic emendata, ut ad genuinam lectionem minimum desiderare possis. Adiecta sunt scho-

lia D. Erasmi, et B. Rhenani. Basileae, apud Io. Hervagium, fol.

— Aliam Basileensem sine anni nota in fronte, ab antecedente diversam, memorat Harlesius in Brev. Not. literat. Roman. p. 325 sq. hoc titulo: « Opera L. Ann. Senecae... per Des. Erasmum Roterod. et Matthaeum Fortunatum ex fide veterum codd. tum ex probatis auctoribus, postremo sagaci nonnunquam divinatione sic emendata; ut ad genuinam lectionem nihil desiderare possis. Adiecta sunt scholia Des. Erasmi in bonam partem operis, B. Rhenani in ludum de Morte Claudii Caesaris, Rod. Agricolae in Declam. aliquot commentarioli; Fernandi Pinciani castigationes in universum opus. Basileae, fol. »

1540. L. Ann. Senecae Naturalium Quaestionum libri septem, a Matthaeo Fortunato, Erasmo, et Lodoico Strebaeo diligentissime recogniti, Parisiis, ex offic. Mich. Vascosani, in-4°. — Maitt. tom. III, pag. 314. Hanc editionem curavit Strebaeus, quae praelectionibus suis serviret.

1551. L. Ann. Senecae Ludus in mortem Claudii Caesar. cum scholiis B. Rhenani. Basileae, apud Frobenium, in-8.

1555. L. Ann. Senecae opera quae exstant omnia, cum Des. Erasmi Rot. scholiis B. Rhenani, Rod. Agricolae commentariis, ac Fernand. Pinciani castigationibus. Lugduni, apud Seb. Gryphium, 2 voll. in-8. — Bibl. Emtinch. part. II; p. 336, n. 71.

— L. Ann. Senecae Flores, sive Sententiae insigniores, excerptae per D. Erasmum. Coloniae Agripp. in-8.

1556. De Moribus et de Paupertate libri, cum Comment. Leodegarii a Quercu. Parisiis, in-4.

1557. L. Annaei Senecae Opera quae exstant omnia, Coelii Secundi Curionis vigilantissima cura castigata, et in novam prorsus formam, nimirum propriam et suam, mutata. Basileae, apud Io. Hervagium et Bern. Brand. fol. — Henr. Stephano iudice, Coelius Secundus Curio, castigare professus, multis foedissimis mendis Senecam conspurcavit. Basis est partim Erasmica II, partim Pinciana, ex quibus etiam quaedam annotationes adiectae sunt. In margine variae lectt. et coniecturae reperiuntur. Scripta etiam Senecae rethoris subiecta sunt. Ludus in Claudium hic cum Rhenani, Curionis, et Hadr. Iunii annotationibus apparet.

1567. L. Ann. Seneca de Brevitate vitae. Parisiis, apud viduam P. Attaignant, in-4. — Maitt. Ind. pag. 239.

1573. * L. Ann. Senecae philosophi, Stoicorum omnium acutissimi, opera quae exstant omnia, Coelii Secundi Curionis vigilantissima cura castigata, et in novam prorsus faciem, nimirum propriam et suam, mutata: post Herculeos insuper C. S. C. labores, Vincentii Pralli H. opera et studio innumeris in locis emendata ac restituta. Accessit index rerum et verborum copiosus. Basileae, ex offic. Hervagiana, per Eusebium Episcopium, fol. — insunt etiam Senecae rhetoris Controversiarum et Suasoriarum libri.

1576. * L. Ann. Senecae de Clementia libri, cum commentariis Io. Calvini. Genevae, apud Petrum Santandreanum, fol.

1581. * L. Annaei Senecae philosophi Stoicorum

omnium acutissimi Opera quae exstant omnia, etc. post Herculeos insuper C. S. C. labores, Vincentii Pralli H. opera ac studio innumeris in locis emendata et restituta. Accessit Index rerum et verborum copiosissimus, nec non humaniorum literarum studiosis perquam utilis et necessarius. Parisiis, apud Iac. *Du Puys*, fol. — Repetitio ed. Bas. 1573.

1585. L. Annaei Senecae Opera, cum notis M. Antonii Mureti et indice Iulli Roscii Hortini, curante, post Mureti, eodem anno prid. non. iun. defuncti, obitum, Francisco Bencio S. I. Romae, typis Barthol. Gorassii, fol. De qua editione Lipsius in Praef. ad suam Senecae editionem: « Muretus Senecam aut emendatum a se voluit, aut illustratum. Voluit; causa duplici vix fecit: et quia labor eum et instantia in talibus non sequebatur; et quia mors assequuta est, et filum hoc operis praecidit. Bona tamen et laudabilia multa sunt: unum non attollas, immo non toleres, quod fidenter nimis saepe contra libros rescribit, et Senecam non eorum fide, sed suo sensu, facit loquentem. »

1586. Henr. Stephani Proodopoeia ad Senecae lectionem, et Epistolae diorthoticae quorumdam Senecae locorum. (Parisiis) Apud Henr. Stephanum, in-8.

1587. L. Annaei Senecae philosophi et M. Annaei Senecae rhetoris Opera quae exstant omnia, M. Ant. Mureti, F. Pinciani aliorumque studio emendata et notis illustrata (curante Nic. Fabro). Parisiis, apud Iac. *Du Puys*, fol. — Bibl. Emlinck, part. II, pag. 263, n. 94.

1589. L. Annaei Senecae philosophi Flores. Coloniae Agripp. in-12.

1590. * L. Ann. Senecae philosophi (et M. Annaei rhetoris) Opera quae exstant omnia, in sex tomos tributa. Novae huic editioni accesserunt, 1. Summaria sive Argumenta; 2. Coniecturarum et variarum lectionum lib. V; 3. Loci communes seu libri aureorum; 4. Nomenclator sive Commentarius selectarum vocum, adagiorum et similium. Auctore Dionysio Gothofredo I. C. Basileae, per Eusebium Episcopium, in-8. — Severum censorem invenit Gothofredus Ian. Gruterum qui in Suspicionum extraordinariarum libro, an. 1591, Wittebergae edito, acerbe eum vellicavit. Cui quum eodem anno respondisset Gothofredus, Gruterus ei opposuit confirmationem suarum Suspicionum. Vid. an. 1591.

— Senecae Epigrammata. Inter Epigrammata vetera, a P. Pithoeo edita, Parisiis 1590, in-12.

1591. Iani Gruteri Suspicionum libri IX, in quibus varia scriptorum loca, praecipue vero Plauti, Apuleii et Senecae philosophi, emendantur et illustrantur. Eiusdem Suspicionum extraordinariarum liber singularis contra Dion. Gothofredum. Eiusd. Confirmatio Suspicionum extraordinariarum contra Dion. Gothofredi coniecturas et varr. lectiones in Senecam. Wittebergae, excud. Zach. Lehmann, in 8. — De his litibus, quae Grutero intercessere cum Gothofredo ita B. Venator in Panegyrico Gruteri: « Hoc certamen inter ipsos certatum vix possis nolle, quin velis, vix velle, quin nolis. Adeo multum excidebat inter disceptandum humanioris doctrinae, adeo multum rursus inhumanioris censurae. Gruterus ipse calorem

illum iuventutis saepe postea detestatus est. Quum enim optimus et doctissimus ille, quem paulo vehementius antea tetigerat, Heidelbergam ipse quoque docendi causa venisset, reconciliatio primum inter ipsos facta est, deinde sequuta propior notitia, et tandem apud Gruterum poenitentia scriptionis. Nam si mihi constitisset, inquiebat, Dionysium virum esse tam bonum, numquam quidquam mihi tanti fuisset, ut contra illum manum tam serio misissem. »

1593. Coloniae, apud Joan. Gymnicum, in-8, cum Dion. Gothofredi coniecturis, variis lectionibus et locis communibus in utrumque Senecam.

AETAS III, GRVTERO-LIPSIANA

1593 — 1830

Post Muretum, a duumviris praestantissimis, Grutero et Lipsio, constituta; quorum curis suas adiunxere Franc. Iuretus, Iac. Dalechampius, Io. Frid. Gronovius, et Frid. Ern. Ruhkopfius.

1593. * L. Annaeus Seneca a M. Antonio Mureto correctus et notis illustratus. Accedunt seorsim Animadversiones, in quibus, praeter omnes passim omnium huius superiorisque aetatis doctorum hominum emendationes interpretationesque, infinita loca supplentur, confirmantur, corriguntur, illustrantur ope MSS. quae in Bibliotheca Elect. Palat. Iani Gruteri opera. Ex typographeio Hieronymi Commelini, fol. — Continet hoc volumen Opera utriusque Senecae, et quidem Philosophi ex recens. et cum notis

Mureti. Animadversiones vero Gruteri, huic editioni iungendae, separato volumine prodierunt anno seq. hoc titulo :

1594. * Iani Gruteri Animadversiones in L. Annaei Senecae Opera : in quibus, praeter omnes passim omnium huius superiorisque aevi doctorum hominum emendationes interpretationesque, quamplurima loca supplentur, confirmantur, corriguntur, illustrantur, ope MSS. quae in Bibliotheca Elec. Palat. His additae Nic. Fabri annotationes ad Senecae patris Controversias et filii Apocolocyntosin. Ex typographeio Hieron. Commelini, fol. — Accuratissimae Gruteri in conferendis MSS. diligentiae textus Senecae, quem nunc habemus, plurimum debet. Sunt autem libri scripti, quorum varietatem in his Animadversionibus exhibuit, numero sex, unus Coloniensis, et Palatini quinque, nomine Pal. 1, 2, 3, 4, et Nazarii ab eo insigniti.

1594—1596. L. Ann. Senecae Epistolae, M. Ant. Mureti notis et emendatt. illustratae. Accedunt nunc primum animadverss. Iani Gruteri studio concinnatae : in quibus, praeter omnes omnium huius superiorisque aetatis doctorum virorum emendationes interpretationesque, infinita loca supplentur confirmantur, etc. (Lugduni.) Sumptibus Io. *le Preux*. 1596. L. Ann. Senecae Operum tomus II, cum emendatt. et notis Mureti, et animadversionibus Gruteri. Ibid. apud eumdem, 1594, in-8. Adiecta sunt opera Senecae rhetoris.

1596. **Senecae Epigrammata. Inter Epigrammata et Poëmatia vetera ex bibliotheca et cum emendationibus P. Pithoei, Lugduni 1596, in-8.**

1597. L. Ann. Senecae Ἀποκολοκύντωσις. Lutetiae, apud Fed. Morellum, in-8. — Maitt. tom. III, pag. 826.

1598. L. Ann. Senecae philosophi (et M. Ann. rhetoris) scripta, quae exstant, doctissimorum virorum, praecipue vero Iani Gruteri et Fr. Iureti notis et observationibus aucta, et collatione aliquot veterum codicum multo emendatiora quam antea facta (cura Nic. Fabri). Parisiis, apud Marcum *Orry*, fol. — Praeter notas in titulo indicatas, subiiciuntur in hac ed. annotationes, castigationes et scholia Nic. Fabri, M. Ant. Mureti, Fern. Pinciani, Erasmi Roterod., B. Rhenani, Hard. Iunii et Io. Obsopoei. Textus ad Romanam Mureti editionem expressus est. Bibl. Bunav. tom. I, pag. 337.

1599. Iusti Lipsii Manuductionis ad Stoicam philosophiam libri III. L. Ann. Senecae aliisque scriptoribus illustrandis. — Accedit Ios. Bapt. Bernardi Seminarium philosophiae Aristotelicae et Platon. Lugduni 1599, fol. et exstat in Lipsii Opp. tom. V.

1601. L. Ann. Senecae philosophi libelli V. Accedunt Iambi morales aliquot ex Catone. Lugduni Bat. ex offic. Plantin. in-12. — Bibl. Emtinck, part. II, pag. 386, n. 36.

1602. * L. Ann. Senecae philosophi (et M. Ann. rhetoris) scripta, quae exstant: hac postrema editione doctissimorum virorum, praecipue vero Iani Gruteri et Fr. Iureti notis et observationibus aucta, et collatione aliquot veterum codicum multo emendatiora quam antea facta, cum Indicibus certissimis. Parisiis, apud Barthol. Macaeum, fol. — Repetitio ed. 1598.

— L. et M. An. Senecae opp. cum selectis B. Rhenani, etc. Parisiis, ap. Iacob. *Rezé*, 1602.

1603. Flores ex L. Ann. Senecae Operibus selecti. Coloniae Agripp. in-12.

1604. * M. Annaei Senecae rhetoris Suasoriae, Controversiae, Declamationumque Excerpta, ab Andrea Schotto ad veterum exemplarium fidem castigata, Graecis etiam hiatibus expletis, notis curisque secundis explicata; item Annotationibus Io. Petreii, et coniecturis Iusti Lipsii. L. Annaei Senecae M. F. philosophi Opera a M. Antonio Mureto correcta et notis eius illustrata. Accedunt seorsim Animadversiones Iani Gruteri, Nic. Fabri, Franc. Iureti, Florentis Christiani. In quibus, praeter omnes passim omnium huius superiorisque aetatis doctor. hominum emendationes interpretationesque infinita loca supplentur, confirmantur, illustrantur. Adiectae et notae Romanorum veterum (quae veteribus ταχυγράφοις apud Romanos in usu fuerunt), vulgo Senecae et Tironis nomine insignitae, numquam antehac editae. In Bibliopolio Commeliano, fol. — Has notas non mediocri labore ex MSS. eruit, primusque in lucem e Ioan. Trithemii maxime codice emisit Ianus Gruterus, subiectas etiam vasto et luculento Inscriptionum veterum operi, quod circa eadem tempora vulgatum, et an. 1707 perquam nitide cum Gudii Graeviique notis in Belgio recusum est. Hic quaedam notanda. Post Ennium, qui vulgares notas 1100 invenit, auctore Isidoro, siglas istas, quarum mirabili compendio verba dicentis pari celeritate excipere, vel quaevis alia citissime in literas mittere poterant notarii, Tullium Tironem, Ciceronis libertum, primum reperisse narrat Euse-

bius in Chronicis. Hoc liberti sui invento usus Cicero, Catonis Vticensis orationem in Caesarem a notariis excipi iussit, auctore Plutarcho in Catonis vita. Inde forte inductus Trithemius, lib. VI polygraphiae, pag. 599, affirmavit, Ciceronem volumen de notis edidisse, filioque suo inscripsisse. Tironem deinde alii sunt insequuti, in his Aquila libertus Maecenatis, unde Dio, lib. LV, Mecenatem γράμματα πρὸς τάχος sive siglas quasdam primum invenisse refert; et Persanius Philargyrus, ut legere est apud Isidorum Hipsal. lib. I Originum, cap. 21. Confer. Sam. Petitum, Obs. lib. I, cap. 1, pag. 158 seq. Idem Isidorus addit, Senecam, contracto omnium digestoque numero et aucto, ad quinque millia notarum collegisse. At verisimile est, quae Lipsii, lib. I Epist. 27 ad Belgas, est suspicio, Senecam ab Isidoro innui non Philosophum, sed M. Annaeum patrem. Etsi Philosophum malit Bernardus a Mallinkrot, cap. 24, de Natura et Vsu literarum. Inter illas Senecae et Tironis notas exstant etiam *cifrae* sive notae numerorum, quas Arabibus vulgo imputant; sed longe antiquiorem earum usum fuisse ex his ipsis Senecae ac Tironis notis et Boëthii Geometricis observat Is. Vossius, pag. 64 seq. ad Melam. Interiecto tempore, Caecilius Cyprianus, Carthaginiensis Episcopus, notas tachygraphicas vocum Christianorum usibus necessariarum adiecit, ut idem Trithemius narrat; quas licet etiam inter illas a Grutero editas cognoscere. Quamquam non me fugit esse, qui cum Raynaldo putent, illas Cypriano vitiose supponi, et ab editoribus Pamelio, Rigaltio, Ioh. Fello, etc. iure ne inter quisquilias quidem Cypriani admissas esse iudicant. Porro Hygini Poëticon astronomicum talibus siglis scriptum vidisse se testatur P. Bembus in Epist. 8, lib. V, ad Iulium II Pon-

tificem, qua eum hortatur, ut Ciceronianam illam, ut appellat, per notas scribendi rationem restituat. Etiam totum Psalterium eiusmodi notis conceptum inspexit post Trithemium Ios. Scaliger, ut refert Epistola DCXVIII. Tamen a codicibus legum abolendas sanxit Iustinianus Imp. praefatione Digestorum, tit. I, § 13; adde Isidorum Orig. lib. I, cap. 23, et plura de siglis hisce sive notis tradentes, Lipsium Centur. 1, ad Belgas Epist. 27; Iul. Caesarem Bulengerum, lib. IV, de Imperio Romano, cap. 2 et 5; Sam. Petitum, observ. lib. II, cap. 1, pag. 159; et Wowerium Polymath. cap. 5. Iulianum Floridum ad Ausonii Epigramma CXLVI, sive ultimum, p. 80; Hermannum Hugonem De prima scribendi origine, cap. 19; Lambecium, tom. I, Biblioth. Vindob. pag. 18; Boeclerum De rebus sec. IX et X, pag. 346; Bartholin. De libris legendis. Diss. VI, Balthas. Frid. Saltzmannum Diss. II De antiquae scriptionis origine, etc. Ancilla notarum perita memoratur apud Ammianum, XVIII, 3. Nostra aetate simile scribendi compendium apud Anglos excogitarunt Ioannes Willis, Ioannes Wilkius, Ieremias Richard. et Thomas Shelton, qui etiam omnes Novi Instrumenti libros Psalmosque siglis a se repetitis exscriptos publicae luci exposuit. Libellus autem, quo artem suam tradit, inscribitur *Zeiglographia or a new art of Short writing*. Lond. 1672, in-8. Huic adde Tacheographiam Caroli Aloysii Ramsay, quam, Sheltoni, ut apparet, vestigiis insistens, Germanis nostris utendam obtulit, Lips. 1679, in-8. Fundamenta huius artis breviter indicat Wagenselius in Pera librorum iuvenilium, loculamento 2, pag. 50, et in libro Germanice edito de educatione principis adolescentis, qui a studiis literarum abhorret, pag. 44. Notae sive

siglae σημειογράφων (ut vocat Plutarch. in Catonis vita, 770), quae huic editioni adiunctae sunt, et quibus multa a iunioribus addita esse notavit Voss. IV, 2, De vitiis sermonis latini, exstant etiam ad calcem Thesauri Inscriptionum Gruteri, nuper nitide recusi Amst. 1707, fol. Explicationes quasdam illarum siglarum non infeliciter emendavit in codice suo Marquardus Gudius, quás eius observationes in Amstelodamensi editione omissas excerpsit Christoph. Woltereckius, inserique curavit Actis Erud. Lipsiens. tom. V, supplem. pag. 31 sq. Liber Petri Diaconi, monachi Casinensis, qui notas Tironianas ante annos amplius quingentos explicavit ad Conradum Imp., iam typis mandatus fuit antequam Gruterus ipsas proferret in lucem, ut notat Mabillonius De re diplomatica, lib. I, cap. 11, § 18, pag. 52. De tachygraphis vide etiam Cangii Glossar. in *cursores*, *notae*, *siglae*; et Montefalconii Palaeographiam Graecam, lib. V, pag. 351 seq. ubi de siglis Graecorum tachygraphorum; Io. Chokierium Centur. 1 Facis artium, cap. 93; Guil. Pancirollum Var. lect. lib. I, cap. 30, et de perditor. tit. XIV, atque ibi Henr. Salmuthum; Bernhardi Reinoldi Observatt. ad Io. Merceri conciliatorem iuris civilis, pag. 24 seq. Gaufridus in poëtria nova, vulgata a Polycarpo Leysero in Hist. poëmatum medii aevi, pag. 973.

> Tradit imaginibus peregrinis Tullius artem
> Quam meminisse decet. Sed se docet et sibi soli
> Subtilis subtile suum quasi solus adoret.

Negligentiam excipientium in quaestum notariorum arguit Quintilianus, Inst. Orat. VII, 2. Caeterum praestantissimus vir Salmasius, Epist. pag. 101, illam si-

glarum collectionem, qualis in praesenti exstat, factam esse coniicit ab homine christiano circa tempora Gregorii Magni.

— L. Ann. Senecae phil. necnon M. Ann. rhetoris opera omnia. Accedunt L. Senecae ac P. Syri Mimi Sententiae aureae, auctiores correctioresque studio Iani Gruteri. In bibliopolio Commelin. in-8.

1605. * Lipsii I. L. Ann. Senecae philosophi opera quae exstant omnia, a Iusto Lipsio emendata, et scholiis illustrata. Antverpiae, ex officina Plantiniana, apud Io. Moretum, fol. — In commentario scribendo primus operae pretium fecit Lipsius: neque ille criticam rationem posthabuit, sed textum totum ad optimorum librorum fidem denuo recognovit et emendavit, novi sic exempli auctor.

1607. L. Ann. et M. Ann. Senecarum opera, cum Mureti, Lipsii, Iureti, Gruteri, aliorumque notis et observationibus. Parisiis, fol.

— Ad Lucilium Epistolae. Excudebat Io. Stoer, in-8.

1609. L. Ann. Senecae opera. Lugduni Bat. ex offic. Plantin. Rapheleng. in-12, sine notis.

— L. Ann. Senecae Quare bonis viris mala accidant, quum sit Providentia, liber unus. Rostochii, in-8.

1613. L. Ann. Senecae philos. et M. Ann. Senecae rhetoris quae exstant opera ad veterum exemplarium fidem castigata, ac illustrata commentariis selectioribus et locis communibus ex utroque Seneca factis. Secunda editio, recensita et aucta scholiis Fed. Morelli. Parisiis, ap. Hard. *Perier*, fol.

— L. Ann. et M. Ann. Senecae opera cum casti-

gationibus Andr. Schotti in Senecam rhetorem. Genevae, apud Io. *Vignon*, 2 voll. in-8.

1614. Lipsii II. L. Ann. Senecae opera quae exstant omnia, a Iusto Lipsio emendata, et scholiis illustrata. Editio secunda ab ultima Lipsii manu. Antverpiae, ex. offic. Plantiniana, fol.

— L. Ann. et M. Ann. Senecae opera quae exstant, omnia. Coloniae Allobrog. apud Sam. Crispinum, in-8.

1617. Senecae Epigrammata. Inter Poëtarum latinorum veterum Catalecta, cum comment. Ios. Scaligeri. Lugduni Bat. in-8.

1619. * L. Ann. Senecae philos. et M. Ann. Senecae rhetoris quae exstant opera, ad vett. exemplarium fidem castigata ac illustrata commentariis selectioribus et locis communibus ex utroque Seneca factis. Tertia editio, recensita et aucta scholiis Fed. Morelli. Parisiis, apud Gnil. Macaeum, fol. — Conf. an. 1613.

— Amstelodami, apud Io. Iansson, et Lugduni Bat. ap. Barth. a *Blit*, 2 voll. in-8, praemissa Dan. Heinsii oratione de Stoica philosophia, et ad Senecam philosophum additis notis Mureti, Lipsii, Petr. Scriverii, Io. Is. Pontani, et Io. Piscatoris observationum spicilegio, inque Apocolocyntosin notis Rhenani, Nic. Fabri, et Hadr. Iunii; ad rethorem Senecam vero notis Andr. Schotti, et Io. Is. Pontani.

1626. Annaei Senecae, tum rhetoris, tum philosophi, opera omnia, cum Andr. Schotti castigationibus in Senecam rhetorem. Genevae, apud Petr. *Chouet*, 2 voll. in 8. — Repetitio ed. Genevensis 1613.

1627. * L. Ann. Senecae philos. et M. Ann. Senecae

rhetoris quae exstant opera, ad veterum exemplarium fidem nunc recens castigata, cum comment. et notis selectioribus Mureti, Fabri, Iureti, Gothofredi, Florentis Christiani, Erasmi, Lipsii, Gruteri, Schotti, Pinciani, Toletani, Rhenani, Hard. Iunii, Obsopoei, etc. Lutetiae Parisiorum, apud Martinum *L'Asnier*, fol.

— Dan. Heinsii Dissertatio de Senecae Apocolocyntosi, et praesertim de inscriptionis causa. — Post eius orationes, Lugduni Bat. 1627, in-8, pag. 608 sqq.

1628. * L. Ann. Senecae philos. et M. Ann. Senecae Rhetoris opera quae exstant omnia. Cum omnibus Commentariis hactenus editis, ad ordinem et seriem textus literis et numeris praeeuntibus: nunc primum uno contextu et intuitu, summo temporis et inquisitionis compendio, ad calcem cuiusque capitis dispositis. Praeterea hac editione accesserunt D. Gothofredi Notae in utrumque Senecam, in aliis edd. omissae. Nec non eiusdem Loci communes auctiores quam antea. Item Iac. Dalechampii et Th. *de Juges*, Variae lectiones et Notae. Tandem novus Index rerum et verborum accuratissimus: et haec omnia studio, labore, et sumtibus Th. *de Juges*, I. V. D. Aureliae, excudebat Alex. Pernetus, fol.

— * L. Ann. Senecae philos. opera omnia, ex ultima I. Lipsii emendatione: et M. Ann. Senecae rhetoris quae exstant, ex Andr. Schotti recens. Amstelodami, apud Guil. Caesium, in-12.

1632. Lipsii III. L. Ann. Senecae philosophi opera, a Iusto Lipsio emendata et scholiis illustrata. Aucta Liberti Fromondi scholiis ad Quaestiones naturales

et Ludum de morte Claudii Caesaris. Antverpiae, ex offic. Plantin. fol.

1634. L. Annaei Senecae philosophi opera omnia, ex Iusti Lipsii emendatione: et M. Ann. Senecae rhetoris quae exstant, ex Andr. Schotti recensione. Amstelodami, apud Guil. I. Blaeuw. in-12.

1636. * Annaei Senecae, tum Rhetoris, tum Philosophi, opera omnia, ab Andr. Schotto ad veterum exemplarium fidem castigata. Cum indicibus rerum memorabilium. Genevae, ex typographia Petri *Chouet* 2 tom. in-8.

1637. L. Ann. Senecae opera. Parisiis, ap. *Vitray*, 3. voll. in-12.

1640. L. Ann. Senecae philosophi operum tomi tres. Parisiis, sumtibus Seb. *Cramoisy*, in-12.

— L. Ann. Senecae philosophi opera omnia, ex ultima Iusti Lipsii emendatione: et M. Ann. Senecae quae exstant, ex recensione And. Schotti. Lugduni Bat. apud Elzevirios, in-12, 3 voll. quorum secundum et tertium praeferunt annum 1639.

1642. L. Ann. Senecae Flores per Erasmum Roterod. Amstelodami, apud Lud. Elzevirium, in-24.

1643. * L. Ann. Senecae philosophi et M. Ann. Senecae rhetoris opera quae exstant. Venetiis, apud *Baba*, 3 voll. in-12.

1646. * Electa Senecae et Sallustii in usum studiosae iuventutis Batavae. Amstelodami, apud Ioan. Janssonium, in-24.

1649. * Gronovii I. L. Senecae opera, et M. Ann. Senecae quae exstant. Cum notis Io. Fred. Gronovii, separato volumine excusis. Lugduni Bat. ex officina Elzeviriana, 4. voll. in-12. — Multis in hac editione

MSS. usus est Gronovius, instituti sui rationem exponens in Praef. his verbis lectu dignissimis: « Primum lectiones veteres, quascumque tueri potuimus, bona fide repraesentavimus. Nam quod clamant, libros MSS. provenire ab indoctis librariis, et recepta non facile sollicitanda; nec nos ea tenet superstitio, ut in scriptis codicibus naevos librariorum a vero auctoris corpore discerni nolimus, ac sine delectu, quae in cariosa membrana reperiuntur, approbemus. At ubi duarum lectionum altera vetustae fidaeque manus est tradux, atque sensum efficit, et cum genio auctoris consentit; altera libros impressos obsidet, aut e scriptis minus castis propagata, aut ab editoribus excogitata; utra tandem iudicari debet sincerior? Quin et librorum corruptores non semper stupidi et hebetes fuerunt, saepe argute et eleganter ineptierunt, vitiumque sub sanae cutis colore absconditur. Idque meminisse oportebat illos qui vulgata, ubicumque sensum habent, sine discrimine defendenda esse vociferantur. Post etiam locum coniecturae dedi, quae manifestae erat veritatis, aut ubi alias audaciores et ab antiqua scriptura remotiores invasisse vulgo exploratum habebam. Cur enim mihi hoc negetur, quod tanto tempore in aliis, non dico imperitioribus, certe imparatioribus, quum longe plus antiquitatis etiamnum lateret, toleratum est? In quo si erravi, quis hoc a me exigit, aut quando ego promisi futurum, ut nunquam fallar? An si decem locis ter excidissem, malis tu septies falsa et obscura lectione torqueri, quam tres mihi lapsus et monstrare et condonare? Non puto. » Nonnisi pauca tamen in contextu Lipsiano mutavit vir modestus: plures vero emendationes plausibiles et felices notis

intermiscuit, in quibus passim etiam sensus philosophi egregie illustratur.

1652. Lipsii IV. L. Ann. Senecae opera, quae exstant, omnia, a Iusto Lipsio emendata et scholiis illustrata. Editio quarta, atque ab ultima Lipsii manu: aucta Liberti Fromondi scholiis ad Quaestiones naturales et Ludum de morte Claudi Caes. quibus in hac editione accedunt eiusdem Liberti Fromondi ad Quaestiones naturales excursus novi. Antverpiae, ex offic. Plantiniana Balth. Moreti, fol. max. — Editio rara et nitida.

1653. * L. Ann. Senecae de Tranquillitate animi, cum notis accuratis Ioan. a *Chokier de Surlet*. Leodii, apud Leonard. Streel, in-8.

1955. De Consolatione ad Helviam matrem, ex rec. Aug. Buchneri. Vitebergae, in-8.

— De morte Claudii Caes. Ludus. Inter Satiras elegantiores praestant. virorum. Lugduni Bat. 1655, in-12, tom. I, pag. 214.

1659. Gronovii II, adhibitis novis subsidiis auctior et emendatior. L. Ann. Senecae Philosophi et M. Ann. Senecae rhetoris quae exstant, cum notis. Io. Fred. Gronovii. Amstelodami, apud Elzevir. 4 voll. in-12.

1663. L. Annaei Senecae Epistolae ex recens. Iusti Lipsii. Francofurti ad Od. in-12.

1665. L. Annaei, et M. Ann. Senecae opera. Genevae, sumptibus Sam. *Chouet*, 2 voll. in-8. — Repetitio ed. Genevensis 1613.

1671. De Tranquillitate animi liber, cum annott. P. Mulleri. Lipsiae, apud Fromann. in-12.

1672. * M. et L. Annaei Senecae opera. Amstelodami, apud Dan. Elzevirium, 3 voll. in-8 mai. Interior

titulus hic est: « L. Annaei Senecae opera, quae exstant, integris Iusti Lipsii, I. Fred. Gronovii, et selectis variorum commentariis illustrata. » Accedunt Liberti Fromondi in Quaestionum naturalium libros et Ἀποκολοκύντωσιν notae et emendationes, t. I et II.

M. Ann. Senecae opera, quae exstant, integris Nic. Fabri, And. Schotti, Io. Fr. Gronovii, et selectis variorum commentariis illustrata, et praeterea indice accuratissimo aucta. Accedunt Io. Schultingii in eumdem notae et emendationes, hactenus ineditae, t. III.

1675. L. Ann. Senecae Philosophi opera, ex Iusti Lipsii et Io. Fred. Gronovii emendatione; et M. Ann. Senecae Rhetoris quae exstant, ex Andr. Schotti recensione. Venetiis, 2 voll. in-12. — Bibl. Emtinck, P. II, pag. 385, n. 35.

— Io. Schefferi Notae in L. Ann. Senecae Apocolocyntosin. In eiusd. Lectionibus Acad. Hamburgi, 1675, in-8, pag. 279 seqq.

1693. De Vita beata. Ex offic. Plantiniana Raphelengii, in-4.

1695. Senecarum opera. Venetiis, 3 voll. in-12. — Repetitio Elzevirianae ultimae, teste Fabricio.

1702. L. Ann. Senecae philosophi opera omnia. Accessit a viris doctis ad Senecam annotatorum delectus (curante Oleario.) Lipsiae, apud Thomam Fritsch. 2 voll. in-8. — Basis est Gronoviana II. Annotationes sunt Lipsii, Gronovii et Fromondi.

1708. L. Ann. Senecae et P. Syri Mimi et aliorum Sententiae singulares, ex codd. auctae et correctae cura Iani Gruteri, atque cum versione Graeca Ios. Scaligeri. Lugduni Bat. in-8.

1711. De Providentia, cum notis Mureti, Lipsii et Io. Fr. Gronovij. Recensuit I. Henr. Acker. Rudolstadii, in-8.

1720. Tres Satyrae Menippeae, L. Ann. Senecae Ἀποκολοκύντωσις, I. Lipsii Somnium, P. Cunaei Sardi Venales, recensitae et notis perpetuis illustratae (opera Gottl. Cortii.) Lipsiae in-8.

1728. Senecae Rhetoris et Philosophi opera. Patavii, 3 voll. in-8.

1729. De Brevitate vitae, cum versione Italica. Venetiis, in-12. — Vide Versiones Italicas h. a.

1741. L. Ann. Senecae philosophi opera, cum notis selectis. Lipsiae, 2 voll. in-8. Repetitio ed. 1702.

1759. Senecae Epigrammata. In Anthologia veterum Lat. Epigrammatum et Poëmatum, a Petr. Burmanno edita. Amstelodami 1759 et 1773, 2 voll. in-4.

1761. Senecae philosophi selecta opera, latine et gallice. Opera et studio F. X. D. (Denis.) Parisiis, apud *Barbou*, in-12. — Continet tractatum de Brevitate vitae, de Providentia, et novem epistolas, adiectis notis.

1762. L. Ann. Senecae opera philosophica. Halae, sumt. Orphanotrophei, in-12.

1770. * L. Ann. Senecae Philosophi opera omnia. Accessit a viris doctis ad Senecam annotatorum delectus. Editio emendatior. Lipsiae, apud haer. Weidmanni et Reichium, 2 voll. in-8. — Reddit editionem 1702. Scatet vero vitiis et erroribus.

1777. Selecta quaedam ex L. Ann. Senecae operibus, cura Iac. Aixin. Waringtouiae, typis Guil. *Eyres*, in-8.

1780. L. Ann. Senecae Flores, ex operibus illius

selecti. Ad exemplar I. Lipsii et Gronovii accuravit M. F. Schaeferus. Vratrislaviae, in-8.

1782. L. Ann. Senecae Philosophi opera, ad optimas editiones collata. Praemittitur notitia literaria. Studiis Societatis Bipontinae. Biponti, ex typographia Societatis, 4 voll. in-8 mai.

1787. L. Ann. Senecae Αποκολοκύντωσις s. Ludus in mortem Claudii Caes. a Fr. Erg. Guasco illustratus. Versellis, in-8.

1790. Senecae philosophi selecta opera, Latine et Gallice. Parisiis, apud *Barbou*, in-12. — Repetitio ed. 1761.

— Apocolokyntosis, cum versione Germanica, notisque literariis, exegeticis atque criticis Car. Gottl. Sontagii. In libro, cui titulus: *Zur Unterhaltung der Freunde den alten Litteratur*, Fasc. II. Rigae 1790, in-8, pag. 69 seqq.

1792. Senecae Epigrammata I, II et IX. Inter Poëtas Lat. minores a Io. Christ. Wernsdorfio editos et illustratos, tom. V, P. III, pag. 1364-1370. Helmstadii 1792, in-8 mai.

1797-1812. * Ruhkopfiana, sex voluminibus absolvenda. L. Ann. Senecae opera omnia quae supersunt. Recognovit et illustravit. Frid. Ernestus Ruhkopf, Director Gymnasii Bielefeldensis. Lipsiae, in libraria Weidmannia, in-8 mai. vol. I, 1797; vol. II, 1800; vol. III, 1805; vol. IV, 1808; vol. V, 1812; vol. VI adhuc desideratur. — Doctissimus editor, potissimum adiutus subsidiis a Grutero (cuius tamen apparatum criticum nonnisi leviter inspexisse videtur), Lipsio et Gronovio adlatis, subinde sua etiam adhibita coniectura, textum emendatiorem reddere studuit. Textui

subiectae breves adnotationes, partim critici, partim exegetici generis. Plerisque Philosophi scriptis praemissa argumenta nova eaque utilissima.

1808. L. Ann. Senecae ad Lucilium iuniorem Epistolae. Curavit annotationemque adiecit F. C. Matthiae. Francofurti, apud *Varrentrapp* et *Wenner*, 2 voll. in-8. — Textum exhibet maximam partem ad editionem Ruhkopfianam expressum. Annotationes vero adhuc exspectantur.

1808-1809. L. Annaei Senecae ad Lucilium Epistolae morales. Ad fidem veterum librorum, in his trium manusc. Argentorat., recognovit, emendavit, notisque criticis illustravit I. Schweighaeuser. Strasb. soc. Bip. 2 voll. in-8 mai. (quidquid in hac editione bonae frugis inest, in novissimam Paris. Editionem, atque hinc in nostram derivatum est, paucis in contextu ad mentem Schweighaeuseri subinde mutatis. Typ.)

Editio omnino critica, ex codicibus potissimum MSS. profecta; quae textum exhibet permultis in locis multo quam antea correctiorem. (Vid. quae praefati sumus in tertio volumine. Typ.)

1817. L. Ann. Senecae Naturalium Quaestionum libri VII, diligenter recogniti, scholarum in usum accommodati a G. D. Koeler. Goet. Vandenhoeck. in-8. mai.

1819. L. Ann. Senecae Natural. Quaest. libri septem. Recognovit, emendavit atque commentario perpetuo illustravit. Goettingae. Vandenhoech, in-8 mai. (Vid. de hac editione quae protulit Bouilletus V. Cl. in praefatiuncula nostra volumini V praefixa. Typ.)

1830. Ed. Vogel, in Catalog. Lipsiano emporii indicatur.

PARS TERTIA.

L. Annaei Senecae versiones.

GALLICAE.

.... s. a. Les OEuvres de Senecque translatés de latin en françois par maistre Laurens de Premierfait. A Paris, par Anthoine Verard, fol. Char. goth. — Repetita Parisiis an. 1500.

.... Senecque des mots dorez des quatre vertus, traduit de latin en francois; dédié au roi Charles VIII par le traducteur de Paul Orose. Paris, par Anthoine Verard, fol.

.... Seneque des mots dorés: des quatre vertus cardinales, composé par Cl. de Seissel. Paris, P. Liber pour J. Saint-Denys, in-4. Char. goth.

1491. Les Histoires de Paul Orose, traduites en françois. Seneque des mots dorez des quatre vertus en français. Paris, par Anthoine Verard, le XXI jour d'aoust 1491, fol. Char. goth.

1556. Les Oeuvres de Sénèque, traduites par Cl. de Seissel, Lyon, fol.

1561. Les sept Livres de Sénèque, traitant des Bienfaits, traduits par Sauveur Accaurat. Paris, Estienne Groulleau, in-8.

1574. Epistolas plerasque vertit Godofredus de la Chassagne. Rothomagi, in-12. — Repetita ed. Parisiis an. 1582.

1580. Librum primum de beneficiis vertit Angelus Capellus. Parisiis, in-12.

1583. Quelques Épîtres de Sénèque, traduites par le Sr. de Pressac. Paris, Guillaume Chaudière in-8.

1584. Sénèque de la Consolation de la mort. Paris in-8.
1585. ——— de la Colère. Paris, in-8.

1598. Les OEuvres de Sénèque, traduites par Simon Goulard. Paris, fol.

1604. Les OEuvres de Sénèque (philosophe rhéteur,) traduites par Mathieu de Chalvet. Paris, fol. — Recusa ibid. 1607, 1619, 1638 et 1647, fol. et in 4° et Rothomagi 1643, in-4.

1653. Les morales d'Épictète, de Socrate, de Plutarque et de Sénèque: extraits ou traductions de ces auteurs. Au château de Richelieu, Migon, in-8.

1659. Les OEuvres de Sénèque de la traduction de François de Malherbe, continuée par Pierre Du-Ryer. Paris, Ant. de Sommaville, 2 voll. fol. Repetita ibid. 1669. 14 voll. in-12.

1681. Les Épîtres de Sénèque, traduites par Pintrel et revues par de la Fontaine. Paris, 2 voll. in-12.

1685. L'Esprit de Sénèque, ou les plus belles pensées de ce grand philosophe, enseignant l'art de bien vivre, pour servir de guide à conduire nos passions, pratiquer la vertu et fuir le vice. Paris, 2 voll. in-12.

1726. Traduction de l'Apokolokyntosis de Sénèque par l'abbé Esquieu. Dans les *Mém. de Litter. et d'Histoire*, par de Moletz. Paris, 1726, in-8, vol. I.

1748. Traité de la vie heureuse par Sénèque. Postdam, in-12. (Auctore La Mettrie.)

1761. Senecae philosophi selecta opera, latine et gallice. Parisiis, apud Barbou, in-12. — Vid. edd. h. a. Recusa ibid. 1790, in-12.

1765. Senecae Eclogae, avec la traduction de M. de la Beaumelle. Berlin, in-8.

1776. Traité des Bienfaits, traduit du latin de Sénèque, par Dureau de Lamalle. Paris, in-12.

1778. Les OEuvres de Sénèque le philosophe, traduits par M. Lagrange, avec des notes de critique, d'histoire et de littérature. Paris, de Bure, 7 voll. in-12. — Repetita ibid. 1791, 7 voll. in-12, et Caesaroduni 1795, 7 voll. in-8 maj. — OEuvres complètes de Sénèque le philosophe, traduction de la Grange, avec le texte en regard. Paris, Aug. Delalain, 1819, 13 vol. in-12.

1780. Pensées morales, littéraires et philosophiques de Sénèque. Utrecht, 2 voll. in-8.

1792. Morale de Sénèque, extraite de ses oeuvres, par M. N. Paris, in-12. — Continet omnes sententiose ingenioseque dictos locos.

— Traduction de l'Apocolokyntosis de Sénèque, sur la mort de l'empereur Claude, par J. J. Rousseau. Dans la collection complète des OEuvres de Rousseau, Deux-Pont, vol. XIV.

GERMANICAE.

.... Seneca de quatuor virtutibus cardinalibus. Latine et Theodisce, in-4. s. a. l. et typ. char. goth. — Notitiam huius ed. dedit cl. Placidus Braun in Notitia hist. lit. de libris ab artis typ. inventione usque ad ann. D. impressis etc. Aug. Vindel. 1788, in-8, part. II, p. 67.

1499. Eadem Lipsiae, ap. Melch. Lotter. in-4.

1507. Eadem Norimbergae, apud Hieron. Hoeltzel, in-4.

1515. Eadem Lipsiae, in-4.

1536. Sittliche Zuchtbücher des Hochberümpten Philosophi und Lerers Lucii Annei Senece. In welchen leer und underweisung funten wirt, wie sich ein mensch, der tugent gemaess, halten soll, in allem so yhm von Gott (es sey im zeytlichem gut, in gluck oder ungliick) zu stgdt, damit der tugent nichts das mit derselben ni ewig und bestendig ist, für gesetzt werd. Durch Michaël Herr, der freyen künst und artzeney liebhaber, neulich verteutscht. Strassburg, 1536.—in fine ante registrum legitur: « Getrucky. zu Strassburg bep Balthassar Beck, und vollendet am erstend tag des Herbstmonats. Anno 1536, fol. » — Contineetur hac versione libri sequentes: von den wolthaten; von der anrichtung des lebens; von der fürischtigkeyt Gottes; von der armut; von der besserung der taeglichen. zufell; vom zorn; von der miltigkeit; von eim seligen leben; von der rug des lebens; von der koërze des lebens; ein trostbüchlin zum Polybio; ein trostbüchlin zu der Martia; ein trostbuch zu seiner mutter Albina; von den vir angel tugenden; von den sitten ein büchlin.

1540. Eadem interpretatio repetita Argentorati, fol.

1545. Eadem ibid fol.

1546. L. A. Senecae Underveysung eines sittlichen ünd erbaren Lebens. Item von den vier Haupttugenden. Valerii Maritalis Carmen was zu eynem vollkommenen gluckseligen Leben gehoert, verteutscht und ausgelegt durch Christophorum Brunonem, beyder Rechten Licentiaten. Ingolstad, in-8.

1620. Opera des billig-berümpten und fast Nicht-Unchristlichen weisen Heiden: L. Annaei Senecae. Ietzo auss dem Latein allen Menschen (vornemblich aber denen, die man ietzt insgemein Christen nennet) zur auffmunterung zu einem mehr-Christlichen als Heydnischen Leben, ins Hocthdentsche übersetzet durch Conradum Fuchsium, Dantisc. Getrucht in Verlag Iohann Carl Unckels zu Franckfurt. Anno 1620, Zwey, Theile in-8.

1642. L. Annaei Senecae schoënes Büchlein von der goëttlichen Providenz, Vorsehung und Regierung oder warumb. frommen Leuten so viel übels begegne, da doch Gott alle Dinge vorsiehet und regieret? Ins Deutsche übergesetzet und mit Theologischen, Politischen, Historischen und andern nützlichen Anmerkungen und Discoursen aus der Schrift, den Patribus und mehrenteils alten bewehrten Authoribus erlaäutert. Nebenst einer Vorrede, darin erortert wird: was von dem gebrauch und anziehung der heydnischen Scribenten in christlichen Kirchen und Schulen zu halten sey. Durch Iacobum Stolterfothum Lubecensem. Lübech, in-8.

1661. Senecae Flores, des Seneka Weissheit, Lehr und Tugend-Blumen (von Samuel Butscky). Leipzig, Zwei Teile, in-12.

1729. L. Annaeus Seneca von der Goëttlichen Vorsorge, oder warum es rechtschaffenen Leuten übel gehe? Aus dem Lateinischen übersetzt. Nebst einer Rede von der Moëglichkeit bestaëendig vergnügt zu seyn, in der vertrauten deutschen Redner Gesellschaft gehalten von Joh. Friedr. Mayen. Leipzig. in-8.

— **L. Annaeus Seneca von der Standhaftigkeit** eines Weisen, oder dass ein **weiser Mann nicht geschmaehet werden koenne. Aus dem Lateinischen übersetzt. Nebst einer Abhandlung von der Vnüberwindlichkeit eines** Weisen, **verfertiget von Ioh.** Friedr. Mayen. Leipzig, in-8.

— Apocolocyntosis oder des L. Annaeus Seneca Spottgedichte oder Satyre über den Tod und die Vergoëtterung des Kaysers Claudius, Verdeutschet und erlaeutert durch Friedr. Christoff Neubur. **Leipzig, in-8.**

1733. **Des** vortreflichen Weltweisen **L.** Annaeus **Seneca** drey Bücher vom Zorne, aus der lateinischen Sprache in Deutsche übersetzt von Christ. Friedr. **Weisen. Dressden und Leipzig,** in-8.

173. **L. Annaeus** Seneca von **der Gemüthsruhe. Vebersetzt von** Ioh. Georg. **Lottern. — Im ersten** Bande der Schriften der deutschen **Gesellschaft. Leipzig,** in-8.

1739. Einige Briefe (1-12) L. Annaei Senecae an Lucilium, übersetzt von Ioh. Friedr. May. — In **dem dritten Bande der Schriften der deutschen Gesellschaft.** Leipzig, 1739, in-8.

1742. Des L. Annaeus Seneca Buch vom glückseligen **Leben.** Ins Deutsche übersetzt. **Danzig,** in-8.

1747. L. Annaei Senecae **Abhandlung von der Kürze des Lebens und** Trostschrift **an Marcien. Aus dem Lateinischen** übersetzt **und mit Anmerkungen** erlaeutert von Ioh. Michaël **Heinze. Hannover und Goëttingen,** in-8.

1748. Seneca von der Ruhe **des Weisen, von einem Vngenannten. In der** Belustigung **der** Ver-

nunft, aus dem Franzoësischen übersetzt. Hamburg, 1748, in-8, p. 141-168.

— Von der Ruhe eines weisen Mannes, übersetzt von Ios. Friedr. May. — Vid. eiusd. Redner, wie er auf die natürlichste und leichteste Art zu bilden sey Leipzig, 1748, in-8.

1750. Des L. Annaeus Seneca Buch vom glückseligen Leben. Ins Deutsche übersetzt. Zweite verbesserte Ausgabe. Danzig, in-8. — Cf. an. 1742.

1752. L. Annaeus Seneca von der goëttlichen Vorsehung, oder warum es frommen Leuten übel gehe, da doch eine Vorsehung sey? Aus dem Lateinischen übersetzt von I. W. S. Lübeck, in-8.

1753. L. Annaeus Senecae zwey Bücher von der Gnade an den Roëm. Kayser Nero Caesar. Aus dem Lateinischen übersetzt von Ioh. Michaël Heinze, Hannover, in-8.

— Von der Gnade. Neue deutsche Vebersetzung (vom Grafen Rochus Friedrich zu Lynar). Hamburg, in-8.

1754. Seneca von der Kürze des Lebens und Trostschrift an Marcien. Neue deutsche Vebersetzung (von R. Fr. Graf zu Lynar). Hamburg, in-8.

— Eorumdem libellorum versio Heinziana repetita Hanov. et Goëtting. in-8.

1765 et 66. Die Briefe des Seneka. Aus dem Lateinischen von Ioh. Franz von Palthen. Zwey Theile Leipzig und Rostock, in-8.

1768. Seneca von der Ruhe der Seele an den Serenus. Berlin, in-8.

— Zwanzig Briefe (1, 2, 3, 5, 6, 11, 14, 13, 28,

34, 35, 38, 43-46, 61-63, 67) übersetzt von Heinze. — In Stockhausens Sammlung vermischter Briefe Helmst. 1768, in-8.

1783. Seneka von der Vorsehung, und von der Gemüthsruhe, it. Sechs Briefe (13, 31, 39, 41, 105, 123) übersetzt von Nüscheler. — Vid. Nüschelers Seneka der Sittenlehrer nach dem Charakter seines Lebens und seiner Schreibbart entworfen. Zurich, 1783, in-8.

— Von F. L. Ephen (verus auctor Hanker) Dessau; sec. edit. Leipzig, 1794, Graeff.

— Briefe des L. Ann. Seneka, übersetzt, von Albrecht, Christoph Kayser. Dessau, in-8. — Quae interpretatio quum emtores non invenisset, mutato titulo, additisque quibusdam aliis, denuo prodiit Ratisbonae, 1788, ubi vid.

1785. Seneca 's zwoëlfter Brief über das Alter. *Item* acht und achtzigster Brief. Nebst Anmerkungen von Mich. Engel. — Leguntur in eiusd. Magazin für Phil. und schoëne Litt. Leipzig, 1785, in-8.

1786. Probe einer Vebersetzung von Seneca's physikalischen Vntersuchungen von I. H. A. Schulze. Goëttingen, in-4.

1788. Briefe des L. Ann. Seneka, aus dem Lateinischen übersetzt, und mit den über diese Verdeutschung erschienenen Vrtheilen und einer neuen Vorrede herausgegeben von Albrecht Christop. Kayser. Regensburg, in-8. — Non omnes, sed XXVI tantum Senecae epistolae in hoc libro exhibentur, n. 1-3, 5-7, 10-12, 14, 16, 20, 23, 25, 28, 29, 34, 35, 37-39, 41-45, 47, 50, 52, 59, 61-63, 67, 71, 73, 76, 88-90, 99, 103, 107, 114, 115, 121. Conf. ann. 1783.

1790. Von der Vorsehung, oder warum es dem Tugendhaften übel gehe da es doch eine Vorsehung geben soll? aus dem Lateinischen des L. Ann. Seneca übersetzt und mit er laëuternden Anmerkungen begleitet von Friedr. Christ. Thormeyer. Halle, in-8.

— Seneka von der Ruhe des Geistes, der Vnerschütterlichkeit des Weisen, und der Vorsehung, mit einer eigenen Abhandlungen über die Zufriedenheit von C. Ph. Conz. Stuttgard, in-8.

— Seneka von der Glückseligkeit, übersetzt und mit Anmerkungen begleitet.—In dem Braunschweigischen Journal, herausgegeben von Trapp. 1790, St. 10.

— Senecae Apocolocyntosis, übersetzt von Carl Gottlob Sonntag, cum textu Lat. Vide supr. edd. h. a.

1791, Seneka über das gluckliche Leben, von der Kürze des Lebens, und von der Musse des Weisen, verteutscht und mit Anmerkungen herausgegeben von C. Ph. Conz. Stuttgard, in 8.

1792. Seneka an Helvia und Marzia, übersetzt und mit Anmerkungen und einer eigenenen Abhandlung über Senekas Leben und sittlichen Karakter begleitet von Carl Philipp Conz. Tübingen, in-8.

1794. L. A. Seneca vom Zorn und von der Gnade. Neu übersetzt und mit Sprache und Sachen erlaëuternden Anmerkungen begleitet. Leipzig, in-8.

— L. A. Seneca's physikalische Vntersuchungen aus dem Lateinischen übersetyt und Sachen erlaeuternden Anmerkungen begleitet. Leipzig, in-8.

— L. Ann. Seneca's physikalische Untersuchun-

gen aus dem Lateinischen übersetzt und mit Anmerkungen versehen von Friedr. Ernst Ruhkopf. Leipzig, 1794.

1796. Saëmmtliche Werke des L. A. Seneca. Uebersetzt, und mit Vorerinnerungen und historisch-critisch-philosophischen Anmerkungen begleitet, wie auch mit einer Einleitung über Seneca's Leben, Charakter, Schriften, Schreibart, etc. versehen von Ion. Friedr. Schilke. Halle und Leipzig, in 8.

1797. L. Ann. Seneca von den Wohlthaten, nach der Ausgabe des Lipsius und Gronovius ins Deutsche übersetzt und mit Anmerkungen versehen von I. A. Schmidt, Leipzig, b. Schwickert, in-8.

— L. Ann. Seneca über die Kürze des menschlichen Lebens mit Erlaeuterungen (von F. Franke). Berlin, Franke, in-8. mai.

1798. Des L. Ann. Seneca Vergoëtterung des Kaysers Claudius, nebst den dahin gehoërenden Stellen aus des Sprüchwoërten des Erasmus, übersetzt von Adolf Groëninger. Munster, in-8.

1789 et 1802. L. Ann. Seneca. Herausgegeben von Io. Gëorg. Car. Klotzsch. Wittemb. 1799-1800, 2 vol.

1806. Seneka Trostschreiben an Polybius, nebst einigen seiner interessantesten Briefe an Lucilius, übersetzt und mit Anmerkungen begleitet von. I. W. Olshausen. Altona, b. Hammerich, in-8.

1811. L. Ann. Senecae Saemmtliche Briefe: übersetzt. mit erklaer. Anmerkungen begleitet (von Detlev I. Wilh. Olshausen), 2 vol. Riel. Academ. libr. in-8 mai.

1813. Seneca's zwei Briefe (CXIX et LXXXI) übersetzt und erlaeutert von Dr E. G. W. Lehmann. Halberstadt. in *Bureau für literatur und Kunst.* in-8.

1816. L. Ann. Seneca üb. das verhaeltniss der wissenschaftlichen Bildung zur sittlichen, oder dessen 88 Brief, übersetzt und erlaeut., von Dr C. G. W. Lehmann, Guedlinburgi, ap. Basse, in-8.

ANGLICAE.

1546. A frutefull worke of Lucius Anneus Seneca named the forme and rule of honest lyvynge, both in the Latin tongue and in the Englishe, lately translated byRobert Whyttynton, poët laureate, and now newlye emprinted. — Imprinted at London at the signe ohe George by Wyllyam Myddylton. M. CCCCC. XLVI. The XXI daye of Iulye, in-4.

1547. A frutefull worke of Lucius Anneus Seneca, caled the Myrrour or Glasse of Maners and wysedome, both in Lain and in Englyshe lately translated by Robert Whyttynton, poët laureate, and nowe newely imprynted. London, printed by William Middleton, in-8.

— L. Ann. Senecae ad Gallionem de Remediis fortuitorum. The remedyes agaynst all casuall chaunces. Dialogus inter sensum et rationem. A Dialogue betwene Sensualyte and Reason. Mately translated out of Latyn into Englyshe by Robert Whyttynton, and nowe newely imprynted. London, printed, by William Middleton, in-8.

1578. The woorhe of the excelleut Philosopher

Lucius Annaeus Seneca concerning Benefyting, that is to say the dooing, receyving, and requyting of good Turnes. Translated out of Latin by Arthur Golding. Imprinted at London by Iohn Day, in-4.

1614. The Worfls both. moral and natural of Lucius Annaeus Seneca done into English by Thomas Lodge. London, fol.

1620. Eadem recusa Londini, fol.

1632. Eadem Londini, fol.
1635. Seneca's Booke of Consolation to Marcia, translated into English Verse. London, in-4.

1648. Seneca's Answer to Lucilius Query, why good men suffer misfortunes, seeing there is a divine providence? written originally in Latin prose, and translated into English verse by Edward Sherburne. London, in-8.

1663. L. Ann. Seneca on the Shortness of Live to Paulinus, translated into an English poëm. London, in-4.

1678. Seneca's Morals by way of Abstract. To which is added A Discourse under the Title of an After-Thought. By Sir Roger l'Estrange. London, in-8. — Repetita ibid. an. 1682, 1685, 1688, 1693, 1699, 1702, 1705. 1718, 1720, 1729, 1735, 1746, 1755, et Edinburgi, 1774, in-8.

1685. Something of Horace and Seneca paraphased by Francis Willis, In the Miscellany Poëms and Translations by Oxford Heands. London, 1685, in-8.

1739. Twelve moral Epistles of Seneca. Translated by a Gentleman of Christ Church, Oxon. Printed for C. Rivington, in-8.

1745. The Morals of Seneca, translated into English by Mr. Bennet. London, in-8.

1786. The Epistles of L. Ann. Seneca, with large Annotations, wherein particulary the Thenets of the ancient Philosophers are contrasted with the divin Precepts of the Gospel, with regard to the moral Duties of Mankind. In two volumes. By Thomas Morell. London. Robinsons. in-4.

1798. Epistole of Seneca on the Treatment of Servants his facetious Remarks on the gradual Approach of old Age, in the Reveries of Solitude: consisting of Essays in Prose, a new Translation of the Muscipula, and original Pieces in verse. By the editor of Columella Eugenius, etc. London, in 8.

ITALICAE.

1494. Pistole del moralissimo Seneca nuovamente fatte volgare. In fine: « Finiscono le moralissime Pistole di Lucio Anneo Seneca a Lucillo. Impresse nella inclita Citta di Venetia negli anni della humana restauratione 1494, a dì XIV di Aprile, nel felicissimo Principato del Serenissimo Agostino Barbadico: per industria di Sebastian Manilio Romano: el quale insiemi con li providi huomini Stephano e Bernardino Dinali Fratelli per comune spesa havendo impressa la sopra ditta opera, etc. » fol.

1546. Il Libretto aureo et santo, degno da ciaschuno essere mandato a memoria, di Seneca scritto a Galione,

della (sic) remedii casuali: in Dialogo tra il Senso e la Ragione. — Legitur in calce « De' Proverbii di Messer Antonio Cornazano in Facetie, etc. » In Vinegia, 1546, in-8.

1549. L'Epistole di Seneca. Ridotte nella lingua toscana per il Doni. In Vinegia 1549. In fine: « In Vinegia 1548, per Aurelio Pincio » in-8. — Novam quidem interpretationem promittit titulus; sed Donus refingit tantum et correxit Seb. Manilii versionem, dissimulato auctoris nomine; unde plagii suspicionem non effugit.

1554. Seneca de Benefizii tradotto in volgar Fiorentino da Messer Benedetto Varchi. In Firenze 1554. In fine: « Stampati in Fiorenza per Lorenzo Torentino, Stampator Ducale, del mese di settembre l'anno 1554, in-4.

1558. La Lettera LVIII di Seneca tradotta dal magnifico M. Luigi Cornaro Nob. Veneziano. — Inserta libro inscripto: « Della Vita sobria. » In Padova, 1558, in-4.

1561. Seneca de Benefizii tradotto in volgar Fiorentino da messer Benedetto Varchi. In Vinegia per il Giolito, in-12.

1563. Eadem, ibid. apud eumdem, in-12.

1564. Eadem, ibid. apud eumdem, in-12.

1565. Seneca de Benefici tradotto in volgar Fiorentino da M. Benedetto Varchi. Di nuovo corretto, et ristampato. In Vinegia, appresso Gabriel Giolito de' Ferrari, in-12.

1569. Di Lucio Anneo Seneca dell' Ira Libri tre. Tradotti in lingua Toscana et con molte annotationi

dichiarate da Francesco Serdonati Fiorentino. In Padoa, per Lorenzo Pasquati, in-4.

1574. Seneca de' Benefizii tradotto da M. Benedetto Varchi. Di nuovo ristampato con la Vita dell'Autore. In Fiorenza, nella Stamparia dei Giunti, in-8.

1584. Eadem. In Firenze, in-4.

1606. Di Lucio Anneo Seneca dell'Ira Libri tre. Tradotti, etc. (ut in ed. 1569) da Francesco Serdonati. Aggiuntovi quel che desso Seneca scrive S. Geronimo, et altre Epistole di S. Paolo a Seneca, e di Seneca a S. Paolo per Giacomo Spolaro Genovese. In Genova appresso Giuseppe Pavoni, in-8.

1611. L'Epistole di Seneca tradotte in lingua Toscana per Anton' Francesco Doni Fiorentino. Et hora di nuovo con ogni diligenza corrette, et ridotte alla sua vera Lettione, secondo le Latine ultimamente stampate. In Milano appresso Gio. Battista Bidelli, Compagno dell' herede di Pietro Martire Locarni, in-8. — Conf. an. 1549.

1655. Seneca del modo di dare, ricevere, e rendere i Beneficii Parafrasi del Marchese D. Giovambattista Manzini alla Santità di N. S. Papa Alessandro Settimo. In Bologna, per Giacomo Monti, in-4.

1659. Seneca dell' Ira, tradotto da Santi Conti della Rocca Contrada a Carlo Emanuello II Duca di Savoia. Roma, in-8.

1664. Seneca della Clemenza al Effio e Effio il Sig. Cardinale Chigi Nipote di S. Santità e suo Legato in Francia presentato dal conte Caprara. Lione, per Pietro Guglielmino, in-12.

— Seneca della Brevità della Vita, Parafrasi del Co.

Alberto Caprara. In Bologna, per Giacomo Monti, in-12.

1666. Seneca della Colera, Parafrase del Co. Alberto Caprara. In Bologna, per l'Herede del Benacci, in-12.

1677. Le lettere di Seneca. Trasportate dal Latino da Angelo Nicolosi, Segretario dell' Eccelso Consiglio di Dieci. In Venetia, presso Gio. Paolo Cattani, in-4.

1681. Seneca del modo di dare, etc. (ut in ed. 1655.) Parafrasi del Marchese D. Giovanbattista Manzini. Al molto Rev. Padre Giò. Angelico Ricci Predicatore generale, etc. Bologna, per Gio. Reccaldini, ad instanza di Pietro Botelli, in-4. — Eadem editio cum superiore ann. 1655 mutatis tantum duabus primis, et sex posterioribus foliis, solita librariorum fraude.

1682. Seneca de Beneficii, trasportato dal Latino da Angelo Nicolosi. In Venetia, appresso Giovanni Cagnolini, in-12.

1695. Le Lettere di Seneca, trasportate da Angelo Nicolosi. Terza impressione. Divise in quattro tomi. In Venetia, presso Girolamo Albrizzi, in-12.

1699. Lettere consolatorie di Seneca ad Helvia, a Polibio,, et a Marcia. Trasportate dal Latino da Angelo Nicolosi. In Venetia, presso Girolamo Albrizzi, in-12.

1700. Seneca dell' Ira, trasportato dal Latino da Angelo Nicolosi. In Venezia, per Girolamo Albrizzi, in-12.

1703. Le Lettere di Seneca, trasportate dal Latino da Angelo Nicolosi. Divise in quattro tomi. Quarta impressione. In Venezia, presso Lorenzo Baseggio, in-12.

1707. Eadem. In Ceneda, per Mattio Nanin Cagnan. 4 voll. in-12.

1708. Eadem, ibid. apud eumdem, 4 voll. in-12.

1711. Eadem. Terza (sic) impressione. In Venetia, presso Girolamo Albrizzi, 4 voll. in 12. — Conf. an. 1695.

1717. Volgarizzamento delle Pistole di Seneca, e del Trattato della Providenza di Dio. In Firenze, nella Stamperia di S. A. R. M. Gio. Per Gaëtano Tartini, e Santi Franchi, in-4.

1728. Seneca de' Beneficii tradotto da M. Benedetto Varchi. Con Annotazioni in margine, e Tavola delle cose più segnalate. Aggiuntovi la Vita dell'Autore e gli Argomenti de' Libri. In Venezia, appresso Francesco Piacentini, in-8.

1729. Riflessioni sopra il Trattato di Seneca della brevità della Vita, nelle quali si scorge l'uso che si ha da fare degli Scritti de' Filosofi Gentili. (In volumine III de' Saggi di Morale del S. di Chantaresme (M. *Nicole*) trasportati dal Francese dal Padre Alessandro Pompeo Berti. Venezia, in-12. Praemissum habet textum latinum cum versione italica.

HISPANICAE.

1482. Los Proverbios de Seneca, é el libro que compuso que intitula las Costumbres é Fechos. En Zamora, fol. min.

1491. Las Obras de Seneca. In fine: «Aqui se ascaban las obras de Seneca. Imprimadas en la muy noble et muy leal cibdad de Sevilla por Meynardo Ungut Alimano et Stanislao Polono: companneros en el anno de nascimiento del Senor Mill quatrocientos et no-

vanta et unò annos: a veinte et ocho dias del mes de Mayo », fol. min. Char. goth.

1495. Proverbios de Seneca. In fine: « Acqui se ascaban los Proverbios de Seneca con la glosa: acabados en la muy noble et muy leal cibdad de Sevilla. Imprimidos por Meynardo Ungut Aleman et Stanislao Polono companneros a xxii dias del mes de Octubre anno del Sennor de mill et quattrocentos et noventa et cinco annos » fol.

1496. Las Epistolas de Seneca, con una Introduction de philosophia moral, por Fern. Perez de Gusman. En Zaragoza, fol.

1500. Los Proverbios de Seneca con la glossa. In fine: « Acabados en la muy noble ciddad de Toledo, imprimidos por miestro Pedro Hagenbac Alleman a dies del mes de Febrero anno de nuestro Salvador de mil et quinientos annos » in-4.

1529. Epistolas de Seneca en Romance: neuvamente impressas y corregidas y emendadas. In fine: « Fueron impressas... En la universidad d'Alcala de Henares en casa de Miguel de Eguia a xv d'Enero. 1529 annos » fol.

1530. Los cinco libros de Seneca en Romance. Agora nuovamente impresso: corregido y emendado. In fine: « Fue impresso este libro en la insigne universidad de Alcala de Henares: en casa de Miguel de Eguia. Anno del Senor de mil e quinientos e treynta annos. Anchose a veynte y ocho dias del mes de Enero, » fol.

1535. Proverbios de Seneca. « Impressos en Sevilla por Juan Cromberger. A. V. Dias de noviembre. Anno de nuestro Salvador de mil y quinientos 35, » fol.

1551. Seneca de la vida auventurada. Anvers, in-8.
1552. Senecae Proverbios y Sententias. Anvers, in-8.

BELGICAE

1562. Lucius Annaeus Seneca van de weldaden, vertaalt duer Dierick Coornhert. tot. Haërlem, in-8.

1631. L. Ann. Seneca van t' falig, ende tegens 't valsch beklag over 't kort leven, uyt t' latyn vertaalt door D. M. (Daniel Mostert.) t' Amst. in-12.

1644. Lucius Ann. Seneca van de weldaden, uyt t' latyn vertaalt door D. V. Koornhart. t' Amst. in-12.

1654. Alle de Brieven van L. Annaeus Seneka aan Lucilius geschreven, vertaalt door J. H. Glazemaker. t' Amst. in-8.

DANICAE.

1658. Danice lucem vidit Seneca Sorae, fol. auctore Brigitta Trottia, femina erudita, de qua vide Albertum Tura in Gynnaeceo Daniae literato, pag. 116 seq. Diem obiit Sorae an. 1662.

1801. L. Annaeus Seneca's mindre moralske Afhandlinger af det Latinske oversatte og med enkelte Anmaerkninger oplyse taf Christian Gorm Limkilde. Odensee.

SUECICA.

1791. En lyckligLefnad af Seneca. Westeras, in-8.

HUNGARICA.

Libros de Consolatione, de Brevitate vitae, et de Providentia, in linguam Hungaricam vertit Iosephus Boda. Vid. die Allgemeine Literatur-Zeitung, an. 1809, pag. 607.

PARS QUARTA.

Libri et loci qui ad L. Annaeum Senecam spectant.

A. BIOGRAPHICA.

Iustus Lipsius, De Senecae vita et scriptis; quod opus nos primo volumini huiusce nostrae editionis praemisimus.

Anonymi galli opusculum, La Vie de Sénèque, Paris, 1776 (laudatum a Cl. V. Diderot, Essai, § 103, not.).

Erasmi vel anonymi Vita Senecae, Erasmianae editioni praefixa.

Anonymi alius Vita Senecae, a Koelero laudata (cf. Passch, Intr. in rem liter. mor. vet. cap. III, part. 16, p. 642.) Forte Erasmianae opellae repraesentatio est.

Delrio, L. A. Senecae Vita, in edit. Senecae Tragici, in-8.

Rosmini, Vita di Lucio Anneo Seneca, Roveredo, 1715, in-8.

Diderot, Essai sur les règnes de Claude et de Néron (sexcenties laudatur in notis, excursibus, etc.)

Vernier, Abrégé analytique de la vie et des oeuvres de Sénèque, Paris, Testu, 1812.

Schweighaeuser, Vita Senecae, praefixa edit. Epistolarum. Testis, *Werner*, de Seneca philosopho, p. 124.

Durosoir, *Art.* Sénèque, dans la *Biographie univ.*

B. DE INGENIO, PHILOSOPHIA, etc. SENECAE.

Montaigne, l. II, c. 32, et passim.

Nicole, Réflexions sur le Traité de la briéveté de la vie dans les Essais de morale, t. II, p. 278, éd. in-18, 1713.

Mallebranche, Rech. de la vérité, l. II, c. 4, part. III, p. 310, t. I de vi Senecae in imaginando, satis copiosus est.

Descartes, in suis *Lettres à une princesse d'Allemagne* (Ep. I. III, IV, V, VI) librum de Vita beata diligenter excussit.

S.-Evremond, Opusc. philos. p. 32, etc.

Shaftesbury, in suis *Charakt.*

Diderot, in opere iam supra laudato.

La Harpe, Cours de Littérature, t. IV, 212, et XIX, 1; ed. Léon Thiessé, 1829.

Villemain, Mélang. sur le Stoïcisme.

Brucker, Gesch. der Philosophie, passim.

Tiraboschi, Storia della Letteratura italiana.

Mém. de Trévoux, ann. 1717, p. 1988.

Gedoyn. Préf. de la trad. de Quintilien.

Journ. des Savants, 1788, oct. p. 451.

Bouhours, Man. de bien penser, dial. III, p. 226.

Le Maistre, Soir. de Pétersb. t. II, 181, 200.

Werner, De Senecae philosoph. Breslau, 1825.

Reihnard (Th. F. G.), De Senecae vita atque scriptis, Ienae, 1817.

Amelot de la Houssaye, Réflexions, Sentences et Maximes morales.

Schieck (H. A.) De causis quib. Zeno et Seneca in philosophia discrepent. Rinteln.

Czalbe, Vindiciae Senecae, in Schmidii Disp. de Seneca eiusque Theologia, in-4.

Aprini, Disp. de Relig. Senecae.

Siberi, Seneca divinis oraculis quodammodo consonans, in-4.

Garat, Fragmentum anecdotum, quod praemittendum fuit Annaeanorum operum editioni: nos repraesentavimus partem opusculi inf. pag. 798, sq.

C. EXCERPTA E SENECA.

(Confer quae iam designata sunt supra in Fabricii Notitia, pag. 26, et versionum Catalogo.)

Sententiae et Proverbia ex Plauto, Seneca et aliis. Paris, 1548.

Erasmus, Sen. Flores, sive Sententiae excerptae, 1547, in-8. Paris.

Hato (P.) Flores utriusque Senecae, ordine alphabetico digesti.

Seneca Christianus, seu Flores Senecae, Augustae, 1782; Posonii, 1803.

Angliviel de la Beaumelle, Pensées de Sénèque, recueillies par A. de la B., et trad. en français, 2 vol. in-12. Paris, 1765.

— L'Esprit de Sénèque, ou les belles Pensées de ce grand philosophe, 2 vol. in-12. Paris, 1723.

Sablier, Extr. des Épit. de Sénèq. Paris, 1770, 1 vol. in-12.

Weber, Die einzig wahre Philosophie, nachgewiesen in den Wercken des L. Ann. Seneca. Monachii, ap. Lentner, in-8, 1807.

Sub hoc titulo, non satis congruo, exhibet libellus varia Senecae de philosophia cogitata et sententias, sub aliquot capitibus proposita, adiuncto contextu latino. Stylus germanicus est minus emendatus verborumque compositio nonnumquam indecora.

1807. Dr. *Detlev I. Wilhem Olshausen*, Sammlung auserlesener Stellen aus den saemmtlichen philoso-

phischen Schriften, d. ersten Klassen der Gelehrten-Schulen bestimmt, und herausgegeben, u. s. w. Alton. ap. Hammerich, in-8. — Accesserunt ann. seq.

— Eiusd. Erklaer. Anmerkungen zu einer sammlung auserlesener Stellen aus den philosophischen schriften des L. Ann. Seneca. Alton. ap. Hammerich, in 8.

Propter locorum, qui simul rerum tractatarum quodam nexu iunguntur, laudabilem delectum, pariter ac bonas in eosdem annotationes, haec Senecae Chrestomathia superioribus scholarum classibus iisque omnino adolescentulis literarum studiosis, qui ingeniosi et praeclari huius scriptoris delicias primoribus saltem labris gustare velint, maximopere commendanda est.

Est solus textus nitidissime et emendate typis scriptus. In recensendo eo Ruhkopfium maxime secutus est editor, ita ut pluribus in locis ab illius recensione discederet. Interpunctioni in primis rectius constituendae singularem navavit operam, quo variis locis subobscuris lux salutarior affulsit. Nonnumquam suas ipsius coniecturas, quae veri plerumque specie blandiuntur, in textum recepit. Veteribus editionibus, nondum rite collatis, atque aliquot codicibus usus fuisse fertur. Volumen II suppeditabit commentarium in usum maxime praeceptorum. Caeterum loca in quibus ab aliorum recensione secesserit, indicavit; correctionum causas ac rationes proposuit aliorumque locorum adhuc emendandorum specimina exhibuit, in Programm. « Examinis solemnia in gymnasio Francof. celebranda. Indicit Frid. Chr. Matthiae. Praemittuntur observationes nonnullae in Senecae Epistolas. Francof. 1808, in-4. »

M. Io. Dan. Schulze, L. Ann. Senecae Observationes de natura infantum, puerorum et adolescentum (Programma quod edidit M. I. D. S.), in-4, 1808.

— Eiusdem L. Ann. Senecae Paedagogica (Programma alterum), Luben. in-4, 1809.

Ea loca quae ad liberorum educationem spectant e Senecae libris selegit, atque nexu quodam coniuncta, nulla tamen addita versione, iste liber continet.

Russwurm (I. W. B.) Seneca's Furstenspiegel. Deutsch und Lat. Stendal. ap. Frazen, in-8, 1809.

Locos illustres, praecepta principibus salutaria exhibentes, e Senecae scriptis collegit huius libri auctor, et germanicum in sermonem versos cum textu iuxta posito evulgavit.

Fabricius (I. A.) Observationes et Coniecturae ad Senecae opera, auct. I. A. Fabricio, cum I. G. Gurlitti Gedanken über die Wirkungen d. sogenannten heidnischen Moral gegen die christliche, in Wiedeburgi philolog. paedagog. Magazin, t. II, p. IV, p. 437, etc.

Rosenmüller (I. G.) Lehren der Weisheit nachdem Seneca. Letzte Arbeit des verewigten Dr. Ioh. Georg. Rosenmüller. Leipz. Goeschen, in-4 mai. 1816. Titulus quoque, nec paucis in exemplaribus, sic scriptus invenitur: « Lehren der Weisheit für gebildete Familien, aus dem Seneca frey überstzt und mit kurzen Anmerkungen begleitet. »

Sunt varia loca praeclara e Senecae scriptis excerpta, germanice versa et sub capitibus proposita. Versio minime ad verbum est facta; saepius enim auctor suas ipsius sententias Senecae intexuit cogitatis. Praemissa est brevis vitae Senecae adumbratio. V. P.

APPENDIX.

Celeberrimus GARAT, quum in recudenda versione gall. Senecae totus fuisset, en quae de consilio ipse suo et de auctore typis mandato, quasi intra carceris muros scripsit, ann. 1794.

DE SENECA

C'EST au moment où Robespierre et ses complices avaient couvert la France d'échafauds, au moment où la hache faisait tomber des milliers de têtes au milieu de nos villes, au moment où je voyais mes amis entre les mains des bourreaux, et mon nom sur les tables de proscription, que j'ai fait réimprimer *Les œuvres de Sénèque.* Il ne nous restait plus alors à tous qu'une seule chose à apprendre : *à mourir.* C'est là presque toute la philosophie de Sénèque : il la créa pour le règne de Néron ; elle était plus nécessaire encore sous le règne de Robespierre. Je voulus m'en pénétrer en corrigeant moi-même les épreuves du Sénèque, et multiplier, pour les Français, les exemplaires de ces ouvrages, devenus si utiles dans un malheur si universel.

Ainsi des époques et des sentiments parfaitement analogues ont inspiré, à deux mille ans de distance, le philosophe et son éditeur.

Ce fut aussi dans un siècle livré aux fureurs d'une guerre civile, allumée par les querelles de religion, que Montaigne se passionna pour la philosophie de Sénèque, qu'il mettait si fort au-dessus de celle de Cicéron. Cicéron, en effet, enseigne à

vivre, Sénèque enseigne à mourir ; et, dans les guerres civiles, c'est cette dernière leçon qu'on a besoin de recevoir. Montaigne dirait, dans son naïf langage, qu'à ces sanglantes époques il faut désapprendre à vivre, et apprendre à mourir.

Toute cette question de la préférence que les uns donnent à Sénèque, et les autres à Cicéron, dépend peut-être uniquement des circonstances et des dispositions dans lesquelles on les lit l'un et l'autre. Ce n'est pas ici un jugement du goût, c'est un jugement du besoin ; au plutôt le besoin, qui n'est le même ni dans tous les temps, ni dans tous les lieux, à mesure qu'il change et varie, soumet le goût à toutes ses variations et à tous ses changements.

Placez-vous dans le fond d'un cachot, étendu sur la paille, sur des pavés de grès, ou sur la terre humide, recevant à peine d'une lucarne assez de lumière pour lire, attendant que Robespierre ou Billaud vous envoient chercher par Samson ; et demandez-vous lequel d'un volume de Cicéron ou de Sénèque vous aimeriez le mieux avoir porté avec vous dans ce cachot.

La religion a fait des prières touchantes et sublimes pour les agonisants : Sénèque, pour ainsi dire, a fait une philosophie pour ces longues agonies auxquelles les tyrans condamnent quelquefois les nations.

Ma propre expérience m'a appris combien est différente l'impression que nous recevons de la lecture des œuvres de Sénèque, suivant la différence

des temps et des lieux où l'on les lit : il faut que je raconte ce qui m'est arrivé à cet égard.

La nature, qui m'a fait naître avec une âme ardente, idolâtre de la liberté, et avec une âme sensible, qui ne veut être libre que pour ployer avec gloire et bonheur sous le joug des affections tendres, et des devoirs qui lient chaque homme à toute l'espèce humaine ; la nature avait placé mon berceau chez un peuple qui ne peut ouvrir aucune page de son histoire ancienne sans y trouver des traces non effacées de son éternel amour pour la liberté, et pour les vertus que la liberté enfante. Braves Liégeois vous êtes les descendants de ces fiers Éburons, devant lesquels les aigles romaines, plusieurs fois repoussées, furent plusieurs fois au moment de prendre leur vol vers les cimes des Alpes, d'où on les avait vues fondre avec impétuosité sur toutes les Gaules : et vos âmes ne sont jamais descendues de cette hauteur de l'âme de vos ancêtres, qui étonna la fierté des Romains. Aujourd'hui, comme il y a deux mille ans, vos bannières ne peuvent se déployer sans offrir à tous les regards cette devise sacrée :

Mieux vaut mourir de franche volonté,
Que du pays perdre la liberté.

C'est dans ces paroles, qu'au sortir du berceau mes yeux, en s'ouvrant à la lumière du jour et à celle de la vérité, apprirent à lire : c'est en prêtant une oreille attentive et avide à vos discours, où respiraient tous les sentiments qui agrandissent et qui adoucissent l'humanité, que j'appris à sentir, à

penser, à agir. Je commençai la vie au milieu d'une famille qui me donnait les exemples de toutes les vertus domestiques, et au milieu d'un peuple qui me donnait les exemples de tous les dévouements à la patrie. Sans doute j'ai trop peu profité des uns et des autres : mais telle est l'ineffaçable empreinte des impressions reçues dans les premiers jours de la vie, que jamais je n'ai pu être malheureux en faisant le bien, ni heureux sans le faire. A peine je fus en état de concevoir une pensée, elle fut pour la liberté ; à peine je fus en état d'écrire une ligne, j'écrivis pour défendre sa cause. Mais j'écrivis sous les yeux des despotes qui dominaient encore aux lieux où je reçus la naissance, et il fallut expier ce crime en m'éloignant : un exil volontaire put seul me dérober aux satellites des tyrans ; et, pour sauver mes jours, il fallut m'arracher pour longtemps à tout ce qui en faisait le charme.

Aux lieux où je trouvai un asile, le hasard, qui semblait se conformer à ma situation, fit tomber pour la première fois dans mes mains une édition des œuvres de Sénèque ; je les ouvris avec avidité et comme pour les dévorer : mais à peine j'eus lu quelques pages, je sentis mon empressement se ralentir, mon esprit était frappé de l'éclat des pensées et des expressions : j'admirais cette philosophie dont la grandeur consiste à mépriser tout ce que les hommes estiment grand, à braver tout ce qu'ils trouvent terrible, *à passer,* comme le dit Sénèque lui-même, *entre la bonne et la mauvaise fortune, en jetant sur l'une et sur l'autre un regard de dédain.* Cependant j'étais étonné, et je n'étais point touché. En admirant le livre, j'étais tenté de le fermer. Je

ne lisais plus par goût, mais par projet ; ma lecture ne tarda pas à devenir un travail. J'éprouvai quelque chose de bien plus extraordinaire : celte morale de Sénèque, si propre à élever l'humanité au-dessus de l'humanité, je sentais que je n'aurais pu l'adopter pour ma morale, sans faire une grande violence à tout ce que je jugeais de meilleur dans les sentiments de mon âme, et peut-être sans m'exposer à des remords. J'avais toute l'énergie de la jeunesse, mais je n'en avais point la présomption ; je me laissai entraîner à ma manière de sentir, sans outrager, par aucun jugement précipité, le génie et la gloire de Sénèque. Je ne crus pas que Sénèque eût tort; je ne crus pas avoir tort non plus. Je soupçonnai qu'il manquait ou quelques années à mon âge, ou quelques circonstances à ma situation, pour me rendre aussi sensible qu'il convenait à des beautés et à une morale auxquelles de si grandes âmes et de si beaux génies ont voué, dans tous les siècles, une espèce de culte. Je renvoyai la lecture de Sénèque au règne d'un Néron, si j'étais condamné à le voir.

Hélas! au milieu des persécutions que je souffrais, et de l'exil où j'étais condamné, que j'étais loin de craindre qu'une tyrannie, cent fois plus affreuse encore que celle de tous les tyrans de Rome, fût si près de nous ! qu'il m'eût été impossible surtout de croire que bientôt l'espèce humaine allait recevoir plus d'outrages et de plaies, au nom de ces principes de douceur et de bienfaisance proclamés dans l'Europe par les Montesquieu, les Rousseau, les Helvétius et les Beccaria, qu'elle n'en avait reçu sous

les principes du despotisme le plus arbitraire dans ses maximes, le plus farouche dans ses actes!

Nous venons de passer à travers ces scènes désastreuses; et, par une suite d'événements, Liége, ma patrie, a été mêlé à toutes les destinées de la République française; et moi, de citoyen de Liége, j'étais devenu citoyen de la France. L'époque à laquelle j'avais si éventuellement et si indéfiniment ajourné la lecture des œuvres de Sénèque ne s'est donc que trop tôt et trop réalisée: et combien a été différente l'impression que j'en ai reçue!

La première fois j'avais peine à continuer la lecture: cette dernière fois j'avais peine à m'en détacher. La morale de Sénèque m'avait paru outre nature dans sa hauteur; elle ne me paraissait plus qu'au niveau des circonstances et des besoins. Je lui avais reproché d'attrister la vie: je le bénissais de dépouiller pour moi la mort de toutes ses terreurs. Je l'avais blâmé d'avoir reproduit sous tant de formes les mêmes exhortations au mépris des tyrans, des bourreaux et des supplices; et je compris que, lorsque la nature nous attache à la vie par tant de sensations, pour rompre un pareil attachement, il faut attaquer l'âme par toutes les forces de la pensée armée des plus puissantes et des plus nombreuses expressions. Je ne me sentais pas ému, mais fortifié: Tibère, Néron, et Robespierre, ne se montrèrent plus à moi que placés à la même distance, et, pour ainsi dire, sous ce point de vue général qui, de la contemplation même des plus horribles fléaux, fait naître la lumière, sans faire naître

aucun effroi. La source des larmes que j'avais versées sur les premières victimes se tarit dans mon âme, naturellement trop sensible : mais je ne cessai de pleurer sur tant de morts héroïques, que pour les honorer par un sentiment plus digne d'elles, que lorsque je fus sûr d'en augmenter le nombre par la mienne, si dans une heure ou dans deux j'étais conduit à l'échafaud. L'homme et les empires qu'il élève et qu'il détruit, la vie, et la mort, tout parut à mes yeux sous des aspects entièrement nouveaux : je jugeai de tout comme on imagine quelquefois que pourraient juger des êtres qui parleraient de la vie après l'avoir perdue : j'aurais été un excellent personnage pour les dialogues des morts de Lucien. Passant continuellement de la lecture de Sénèque aux événements qui s'accomplissaient sous mes xeux, et de ces événemens à la lecture de Sénèque, la Conciergerie de Paris et la prison de Socrate, la petite chambre de cette maison d'Utique où Caton se déchira les entrailles, et la Place de la Révolution, tout cela se confondit tellement à mes yeux, que ma mort même je ne la considérais plus comme un événement à venir, mais comme un événement passé dont je lisais l'histoire. Oui, je ne raconte rien qui ne soit rigoureusement exact et vrai : et telle est sur nos âmes la puissance d'un homme de génie pour rompre le cours de nos sensations les plus naturelles, pour faire de nous en bien comme en mal des êtres dans lesquels on a peine à reconnaître les traits universels et permanents de l'espèce humaine !

Mais pourquoi Sénèque a-t-il fait sur moi des im-

pressions si différentes, et lorsque je voulus le lire pour la première fois, dans ma fuite de Liége, et lorsque je l'ai lu à Paris au milieu des bourreaux et des victimes, et dans un temps où il m'aurait été impossible de lire deux pages d'un autre écrivain ?

Je crois pouvoir répondre à cette question; je crois encore que ma réponse peut jeter un nouveau jour sur la philosophie de Sénèque, et sur le genre d'utilité qu'on peut en retirer dans la vie sociale.

A la première de ces deux époques de ma vie, j'étais déjà persécuté par les despotes pour la cause de la liberté; je fuyais devant leurs satellites; j'étais proscrit, exilé: mais ces proscriptions mêmes, ces exils des hommes libres prouvaient alors que, si la liberté ne commençait pas à régner sur la terre, elle commençait, au moins, à y parler. Ces violences des tyrans de l'Europe annonçaient leurs inquiétudes, et leurs inquiétudes leur chute. Les espérances que nous avions conçues dans les pensées des hommes de génie étaient intactes et entières; elles étaient toutes devant nous; elles présentaient aux imaginations un peu ardentes et élevées un champ immense de grandeur et de félicité pour tous les peuples capables de reconnaître leurs droits, et dignes de les reconquérir. J'ajouterai que le lieu où je fixai mon exil, était une campagne charmante, sur laquelle la nature semblait se complaire à répandre l'inépuisable variété de toutes ses beautés et de toutes ses richesses; j'ajouterai que l'ami le plus cher à mon cœur, proscrit avec moi et pour la même cause, partageait mon exil, et qu'autour de nous étaient prodigués à

chaque instant, et par toutes les personnes admises dans la confidence de nos persécutions, ces soins si tendres et si touchants que les âmes sensibles ne peuvent pas refuser aux malheureux, et qui font aimer quelquefois aux malheureux jusqu'au sort qui leur attire de si douces consolations.

Dans une situation si propre a resserrer tous les liens qui m'unissaient à tous les hommes, et tous les hommes à moi, comment aurais-je pu goûter une philosophie dont le but est de séparer une âme de tout ce qui n'est pas elle-même ; de faire, de sa propre perfection, l'objet unique de tous ses efforts; de lui composer une grandeur, qui l'isole, et des vertus dont le plus haut exercice est d'envisager sa propre mort d'un œil indifférent, et d'un œil sec la mort de tout ce qu'on aime? Ah! mon âme était alors pressée par d'autres besoins, elle avait besoin de pratiquer d'autres vertus! Les pensées naissantes de la liberté m'environnaient des images d'une félicité toute nouvelle pour les hommes, et je ne pouvais pas consentir à devenir indifférent pour ces images qui faisaient tressaillir mon cœur de joie, j'avais besoin de mettre un grand prix au bonheur que la nature et la société peuvent donner aux hommes, j'avais besoin de nourrir mon indignation et ma colère contre les tyrans qui bouleversent tous les principes de la société, qui empoisonnent tous les biens de la nature. Ah! loin de me détacher de tous les hommes, je voulais m'unir à eux par de nouveaux nœuds, par de nouvelles affections, pour marcher tous ensemble à ces grands combats que la liberté allait livrer au despotisme. Ce n'est pas

dans la solitude que se font les révolutions; j'aurais voulu être sans cesse avec les hommes dans les places publiques, pour leur parler; dans les armées, pour combattre avec eux et pour eux sous les drapeaux de la liberté. Cet attrait qui entraîne si puissamment un sexe vers l'autre, j'aimais à le sentir avec plus d'énergie que jamais, parce que j'avais l'espérance de laisser, dans le patrimoine de mes enfants, la liberté comme un de mes acquêts.

Je dus donc rejeter loin de cette époque de ma vie cette philosophie de Sénèque, qui contrastait si entièrement avec elle, qui voulait effacer devant mon imagination cette suite de tableaux enchantés et sublimes que lui traçait l'avenir.

Lorsque je repris Sénèque à Paris, non seulement pour le lire, mais pour le réimprimer, les temps, les choses, mon esprit, mon cœur, l'avenir même, en quelque sorte, étaient bien changés!

Les principes de la liberté sociale introduits rapidement, répandus universellement chez le peuple de l'Europe où les esprits ont le plus d'activité, et les caractères le plus d'ardeur, avaient produit en France la révolution la plus étonnante qui ait jamais changé la face des choses humaines. Ni les hommes, ni les lois, ni les mœurs, ni les fortunes, ni les villes, ni les campagnes, rien n'était resté le même.

Mais, ô éternel sujet d'étonnement et de douleur! dans ces universelles mutations, faites au nom de la liberté pour fonder sur les droits de l'homme toute la puissance sociale, et pour employer toute

la puissance sociale à son bonheur, les droits de l'homme, proclamés par des maximes générales, étaient outragés tous les jours dans des actes publics. La puissance destinée à créer une république surpassait, dans l'espace de quelques mois, les forfaits commis dans tous les siècles par les plus farouches despotes. Les statues de la liberté, plus arrosées du sang de ses adorateurs que de ses ennemis, ne se montraient plus au genre humain que comme ces divinités de Carthage, qui n'avaient pour autels que des bûchers, et pour culte que la mort. Ces promesses des hommes de génie sur la foi desquelles la France s'était engagée dans une entreprise si inouie, n'inspiraient plus qu'une confiance incertaine, et on était tenté d'aller en pleurant sur les tombes des Montesquieu et des Rousseau effacer toutes les épitaphes, pour y graver ces mots: *vous nous avez trompés!* Les fauteurs du despotisme, réjouis de nos calamités, regravaient leurs maximes effacées sur les feuillets de nos fatales expériences, et la cause du genre humain paraissait perdue, parce que celle de la République française était souillée par tous les crimes. Dans cet anéantissement de toutes les espérances sociales, toutes les affections de la nature étaient comme évanouies. Aucun sentiment doux et consolateur ne pouvait pénétrer dans les âmes étouffées, pour ainsi dire, sous le poids des malheurs de tout un peuple. Celui qui aurait voulu jouir des affections attachées aux noms sacrés de père, de fils, d'époux et de frère, aurait comme éprouvé des remords; il n'y avait plus de jouissance et de joie qu'entre ceux qui mouraient

ensemble; et, pour se permettre un sourire ou une larme qui ne fût pas amère, il fallait avoir entendu l'arrêt de sa mort.

Ah! dans une pareille situation, dans cette situation où il fallait être prêt à chaque instant à braver ce qu'il y a de plus affreux, et, ce qui est bien plus difficile, à se séparer à jamais de ce qu'on aime le plus, on avait besoin d'une philosophie qui apprend à renoncer à tous les biens avant qu'on vous les arrache, qui vous promène d'avance dans les tombeaux pour vous accoutumer au nouveau domicile que vous allez habiter, qui vous sépare du genre humain, qui ne peut plus rien sur vous, et pour lequel vous ne pouvez plus vous-même ni rien faire, ni rien espérer; qui vous crée enfin une grandeur et une force personnelle, que les tyrans et les bourreaux pourront briser, mais qu'ils ne pourront faire trembler. Telle est la philosophie de Sénèque; je ne connais que celle-là qui puisse convenir à l'état d'où nous sommes sortis le neuf thermidor.

Elle était devenue la mienne cette philosophie, et tant qu'elle a été en France le premier besoin de tous, je l'ai gardée. Tant que Robespierre a régné, j'étais prêt à voir couler mon sang; et aucune puissance sur la terre, aucune violence n'aurait pu faire tomber une larme de mes yeux.

A l'instant où ce règne affreux de Robespierre expira avec lui, le stoïcisme, dont le triple airain environnait et enveloppait, pour ainsi dire, mon cœur l'abandonna; tous les sentiments de la nature y

rentrèrent, lorsque le tyran qui les avait étouffés ne fut plus ; et ce fut dans ce jour de triomphe et de joie, que toutes les larmes, que je retenais depuis un an, coulèrent à la fois et par torrents sur toutes les victimes que la hache avait frappées sous mes yeux. Je rentrai dans la nature, lorsqu'une grande nation rentrait sous l'empire de la justice; je me permis d'être sensible, lorsqu'il me fut permis d'espérer encore pour la France quelques vertus publiques, et quelque bonheur.

Voilà l'histoire de mes relations avec Sénèque.

Faut-il en conclure que la lecture de ses ouvrages ne convient qu'à des temps de calamités semblables à ceux à travers lesquels nous venons de passer ? Hélas! quand il serait vrai, ce ne serait pas une raison d'attacher un moindre prix à ses sublimes productions: les jours de désastres et de malheur ne sont rares ni pour aucun homme ni pour aucun empire, et la tyrannie a peut-être aussi souvent désolé les peuples libres, que le despotisme les peuples d'esclaves! Sous les rois et sous les républiques il peut être trop souvent nécessaire de se créer au fond de son âme un asile sacré et impénétrable, où cette haute philosophie nous sépare de l'univers et presque de la vie; et le genre humain doit un culte d'admiration et de reconnaissance au philosophe qui, seul, peut lui prêter un secours suffisant, lorsqu'au milieu de tous les autres philosophes empressés autour de lui il est obligé de donner le signal de miséricorde.

Il ne faut pas croire, au reste, que Sénèque, qui a prêté un langage si éclatant et si élevé aux

maximes du stoïcisme, ne soit jamais qu'un philosophe stoïcien.

Le génie de Sénèque avait trop de grandeur pour être renfermé dans les maximes de cette secte même qui a tant agrandi la nature humaine.

C'est le propre des sectes comme des partis, d'étendre les passions ou de resserrer les idées : ceux qui se dévouent à une secte, quelle qu'elle soit, sont des esclaves ; ceux mêmes qui en sont les créateurs emprisonnent, en quelque sorte, leur génie dans l'école où ils règnent avec leurs maximes. L'homme, doué véritablement d'un grand esprit, veut exercer sa puissance sur tous, et ne veut avoir d'empire sur personne. La soumission d'une école, les applaudissements d'un théâtre l'humilieraient, s'il était avide de gloire : il est venu au monde, et c'est là qu'il veut parler. Pour lui il y a des vérités qui se lient à celles qui sont déjà découvertes, qui se lieront à celles qui se découvriront : il n'y a point de symbole et de corps de doctrine, parce qu'il est persuadé que nos connaissances seront toujours incomplètes; que leur énoncé est toujours imparfait, et que toutes les générations s'écouleront avant que l'homme ait aperçu et ordonné tous les rapports qui le lient aux choses, et aux êtres au milieu desquels la nature a placé son espèce. Dans cette indépendance, l'esprit reste ouvert à toutes les lumières qui peuvent lui être présentées, et par toutes les sectes de philosophie, et par tous les objets de la nature. Il s'approprie tout, parce que rien ne lui appartient exclusivement, et qu'il n'appartient à rien: semblable à l'esp ace, où tous les

corps se placent et se meuvent, le génie du vrai philosophe admet toutes les vérités existantes; il ne les reconnaît pas à la signature du philosophe qui les publie, mais à l'évidence avec laquelle les vérités lui montrent elles-mêmes la réalité du rapport exact qui les constitue. Il ne demande point si une vérité est d'Aristote, de Zénon ou d'Epicure, mais si elle est de la nature.

C'est le stoïcisme qui a adopté Sénèque, beacoup plus que Sénèque n'a adopté le stoïcisme.

Sénèque a pris aux stoïciens ce qu'ils avaient de bon; il leur a laissé le reste. Il n'en a point pris cette affectation d'austérité, ces longues barbes, ces manteaux déchirés avant le temps, ou salis avant le service, ces privations d'un plaisir honnête qui allument une passion criminelle, toutes ces singularités qui dénoncent à la vanité du monde l'orgueil du philosophe, et toutes ces tortures du corps qui dénaturent et font haïr la philosophie; il n'en a pas pris ce langage dépouillé à dessein de toute grâce et de toute beauté, réduit par art au strict nécessaire pour former une proposition; ces subtilités de la dialectique, bien plus puériles que les ornements les plus recherchés du discours, ces jeux du syllogisme, qui se plaît à former péniblement des nœuds, pour les dénouer bien plus péniblement encore, et qui introduisirent la hideuse scholastique dans les écoles d'antiquité, avant qu'elle devînt l'unique science des écoles ouvertes par les moines dans les universités de l'Europe moderne.

Sénèque rejette également de son style, et les glaces de la dialectique, qui répandent sur les plus

importantes vérités bien plus d'indifférence que d'évidence, et ces flammes d'une éloquence ardente, qui, avant qu'une opinion ait été revêtue d'aucun caractère de la vérité, la font embrasser avec passion aux imaginations échauffées et allumées.

Parmi les lettres de Sénèque, il y en a trois ou quatre où il traite spécialement et de ce stile nu de quelques stoïciens, qui effraie par sa sécheresse, et de cette pompe du discours, que quelques philosophes de l'école de Platon ont empruntée à l'art oratoire : il se moque également, avec beaucoup de grâce, des uns et des autres; il montre, avec une grande supériorité de raison, pourquoi ces deux espèces de langage, quoiqu'elles soient très-opposées, sont également impropres pour atteindre à la verité, pour lui laisser ses beautés naturelles, pour ne pas lui en prêter d'étrangères. Je ne connais rien dans l'antiquité qui approche autant, sans pourtant y arriver, de cette philosophie, si profonde et si lumineuse, avec laquelle quelques philosophes anglais et français ont parlé des langues et de leur influence.

Ce qui caractérise le style de Sénèque, c'est une précision singulière, qui décompose une idée principale dans tous ses accessoires et dans toutes ses nuances, qui donne de l'éclat aux détails qu'elle multiplie, et rend les décisions du jugement plus sûres, en même temps qu'elle ajoute aux richesses de l'imagination.

Il ne tourne pas, comme on l'a dit, autour de la

même idée, mais il la voit, et il la rend avec tous ses entours; ce qui est bien différent.

Sénèque ne tourmente jamais son esprit, mais il tourmente quelquefois celui de ses lecteurs qui en ont moins que lui

Sénèque, il est vrai, s'arrête long-temps sur la même vérité; mais songez qu'il ne veut pas seulement la voir et la présenter, qu'il veut encore la méditer, et vous la faire méditer avec lui. Avec lui, il n'est pas question seulement de savoir ce qu'il faut penser de la mort; il faut se préparer pour le moment où Sylvanus viendra vous dire de la part de Néron: *Mourez*; à demander tranquillement ses tablettes, pour y graver ses dernières volontés; à soutenir le courage de ses amis, en leur disant: *où sont donc ces préceptes de la sagesse dont nous avons tant parlé?* à prendre un poison très-actif, parce que le sang, épuisé par l'âge et par une excessive sobriété, sort avec trop de lenteur des veines, des jambes et des cuisses qu'on s'est ouvertes soi-même: à dicter enfin à plusieurs secrétaires, dans ces derniers moments qu'on presse par le fer et par le poison, des discours dont la perte sera le regret de tous les siècles.

Quand on écrit pour arriver à une telle fin, ce n'est pas pour le goût qui aime à passer rapidement d'une pensée à l'autre qu'on écrit, c'est pour la vertu, qui ne pénètre de toute sa force et de toute son énergie que l'ame reposée, pour ainsi dire, sur l'inépuisable fécondité de ses exhortations: hélas! quand on a aussi quelque goût pour la vertu, ses leçons n'ont pas besoin

d'être si variées pour être toujours douces et puissantes!

Ce qui confond, c'est que dans ses lettres à Lucilius, qui sont au nombre de 124, et qui roulent presque toutes sur un même fonds d'idées, Sénèque ait trouvé le moyen de présenter sous tant de formes différentes, et avec une si prodigieuse diversité d'idées accessoires, les mêmes préceptes sur la vertu, sur la raison, sur l'honnête, sur la vie, et sur la mort. Il n'y a qu'une grande passion qui puisse prêter si constamment des charmes nouveaux aux mêmes objets; et cela seul suffirait pour prouver combien l'amour de Sénèque pour la vertu était sincère et profond......

Sénèque, qui diffère tant des stoïciens par la grace de son esprit et par l'éclat de son style, en diffère encore davantage, peut-être, par la douceur touchante de son caractère, et par les sentiments tendres qui de son âme s'épanchent souvent sous sa plume....

Dans la vieillesse même, Sénèque eut le besoin d'un sentiment qu'on excuse peu dans un philosophe, et qu'un vieillard ne peut sauver du ridicule qu'en le faisant partager à l'objet qui le lui inspire. Le stoïcien aima une jeune femme, et il en fut aimé: espèce de miracle qu'opèrent pourtant quelquefois les graces de l'esprit, la réunion des vertus aimables aux vérités sublimes, et la gloire des talents qui couvre l'idée de la défaillance des années par les idées d'immortalité qu'elle réveille sans cesse. Pauline, qui n'était point condamnée à mort par Néron, voulut que la sentence prononcée contre son mari fût aussi pro-

noncée contre elle: et, lorsqu'on arrêta son sang à son insu, elle conserva sur tous les traits une pâleur qui attesta toujours qu'elle avait perdu une partie de sa vie avec son mari, et qu'elle conservait le reste à regret.

COMPENDIORVM IN SENECAE INDICE OCCVRRENTIVM EXPLICATIO.

Ben. de Beneficiis (in t. II.) — *Br. V.* de Brevitate vitae (t. I.), — *Clem.* de Clementia (t. I.), — *C. Helv.* Consolatio ad Helviam (t. II.), — *C. Marc.* Consol. ad Marciam (t. II.), — *C. Pol.* Cons. ad Polybium (t. II.), — *C. Sap.* de Constantia sapientis (t. I.), — *Exc.* Excerpta e Senecae libris (t. IV.), — *Epigr.* Epigrammata (t. IV.), — *Epist.* Epistolae (t. III e IV.), — *Frag.* Fragmenta (t. IV.), — *Fr. nov.* Fragmenta nova (t. IV.), — *Ir.* de Ira (t. I.), — *Lud.* De morte Claudii Caesar. Ludus (t. II.), — *Ot. sap.* De Otio sapientis (t. I.), — *Prov.* de Providentia (t. II.), — *Q. N.* Quaestiones naturales (t. V.), — *Tr. an.* De Tranquillitate animi (t. I.), — *V. Beat.* De Vita beata (t. I.).

N. B. Numerus romanis signis expressus librum, arabicis vero, caput et paragraphum indicat.

INDEX

RERVM ET VERBORVM PRAECIPVORVM

IN SENECA PHILOSOPHO

OCCVRRENTIVM

INDEX

RERVM ET VERBORVM

IN L. ANNAEO SENECA

MEMORABILIVM.

Achaeis libertas cum immunitate data, Benef. V, 16, 7.

Achaia terrae motu agitata, Q. N. VI, 1, 11. — Achaiae civitates Ponticis litoribus impositae, C. Helv. 6, 8. — urbes terrarum motibus prorutae, Epist. 91, 9 — vitium soli, male cohaerere, Q. N. VI, 1, 13.

Acherusius lacus, Epist. 55, 7.

Achilles, Ir. II. 2, 4. — Achilles Homericus, Tr. An. 2, 11. — Achillis et Patrocli anni, Epist. 88, 6.

Achivos et Troianos persalutare, Epist. 27, 4.

Acies humana multa consequi non potest, Q N. VII, 31, 1.

Acilius Aviola cos. Lud, 1, 1.

Acta (in) beneficium non mitto, Benef. II, 10, 4.

Actiacum mare, Clem. I, 11, 1.

Actio ex conducto et locato, Benef. III, 7, 1. — ingrati, Benef. III, 5, 2. — actioni genuit nos natura, Ot. Sap. 31, 3; 32, 8. — actiones in foro separantur, Benef. VI, 5, 4. — omnes vitae totius, honesti ac turpis respectu temperantur, Epist. 76, 13. — virtutum omnes pares sunt, Epist. 68, 8 et 31.

Actuarii vice fungi, Epist. 33, 9.

Actuosus ignis, Ir. II, 19, 1. — actuosa vita, Tr. An. 3, 12. — actuosior animus, Epist. 39, 3.

Actus vitae facilis, Epist. 90, 16.

Acuta quaedam inefficacia sua subtilitate, Epist. 83, 25.

Adamas secari, aut caedi, vel deteri potest, C. Sap. 3, 7.

Addicere, in auspiciis usurpatum, Br. Vit. 14, 3.

Additamentum, Epist. 47, 6.

Adespetendum at expetendum, Epist. 117, 3.

Ἀδιάφορα, indifferentia, Epist. 82, 9.

Aditialis coena, Epist. 122, 3 sq. — aditiales coenae tricies H S constiterunt, Epist. 95, 41.

Adiutorium, Ir. I, 9, 4. — cibus corporis, Epist. 88, 21. — mutuum, Ir. 1, 5, 2. — virtutis, Ir. I, 13, 3. — aliud genus admittit litterarum, Epist. 27, 3. — adiutorio alieno, Benef. II, 23, 3. — lento, Ir. II, 10, 6.

Adminiculum, Epist. 59, 5.

Admirator incitamentum est ambitionis et luxuriae, Epist. 94, 70.

Admiror eloquentissimos viros et deditos Ennio, etc. Frag. 8.

Admissarius, Q. N. I, 16, 2.

Admissionis interioris prima cohors, Clem. I, 10, 1. — admissiones primae et secundae, Benef. VI, 33, 3.

Admonendine sint omnes promiscue? Epist. 20, 1.

Admonere, genus adhortandi est, Epist. 94, 25.

Admonitio aliquando interveniat verecunda, quae non poscat, nec in ius vocet, Benef. VII, 24, 3. — facit taedium, Benef. II, 11, 6. — admonitiones in beneficiis vitandae, Benef. II, 6, 2.

Adolescens secreto ambulans monetur ne solitudine male utatur, Epist. 10, 1. — tristis hilari et amabili praefertur, Epist. 36, 2. — adolescentis et senis corrigendi vitia diversa, Epist. 25, 1. — adolescentium frequens vitium, Epist. 122, 6.

Adolescentia fructuosior, infantia dulcior, Epist. 9, 5.

Adornandum est omni genere quod des, quo sit acceptius, Benef. II, 8, 1.

Adrumetum (vel Grumentum) obsessum, Benef. III, 23, 1.

Adspicere in auguriis, Q. N. II, 32, 7.

Adversa non sunt metuenda, Epist. 13, 1. — pro iis sunt quibus eveniunt, Prov. 3, 4.

Adulandi certamen apud principes et reges, Benef. VI, 30, 3.

Adulatio amicitiae similis, Epist. 45, 5. — perniciosa, Tr. An. I, 12. — saepe dum blanditur, offendit, Ir. II, 28, 4. — adulationibus minime credendum, Epist. 59, 11.

Adulatores fugiendi, Q. N. IV, Praef. 12. — adulatorum voces excludendae, Epist. 123, 8 sqq. Vide *Assentatio*.

Adulterium Clodii cum Caesaris uxore, Epist. 97, 2. — sponsaliorum genus decentissimum, Benef. I, 9, 4. — adulterii pudor nullus, Benef. III, 16; 2.

Advocare, Clem. I, 9, 8.

Advocatio, Ir. III, 9, 2. — ambitiosior, Ir. I, 16, 13. — petita, Ir. III, 12, 3. — tacita, Ir. 3, 8. — advocationem dare, Tr. An. II, 29, 2; Q. N. VII, 10, 1. — petere, Q. N. I, 16, 12. — postulare, Epist. 22, 9.

Advocatus, Ir. III, 7, 3; Clem. I, 9, 5. — bonae mentis, Epist. 94, 59. — idoneus, Epist. 108, 13. — advocatum iste non quaerunt, Epist. 94, 29. — advocatum non invenit Claudius, Lud. 14, 1. — apparet opus esse advocato, Epist. 94, 52. — quomodo opus est, Epist. 109, 12.

Aeacus, homo iustissimus, Lud. 14, 2. — iussit Claudium Caesarem alea ludere, 14, 3. — Aeaci tribunal, ibid. 14, 1.

Aedificia veterum qualia, Epist. 90, 8 et 9. — aedificiorum luxurie, Epist. 114, 9; 115, 9.

Aedilem metuentia loca, V. Beat. 7, 2. — aedilium officium describitur, Epist. 86, 9.

Aedituus non exorandus, Ep. 41, 1.

Aeger medicinam, non regionem, quaerit, Epist. 104, 18. — aegri infelicitas, Epist. 78, 1, sqq. — aegro assidere, Benef. III, 9, 2. — aegrum maxime reficit amicorum affectus et sermo, Epist. 78, 5. — n infelicem aegrum, ibid. 23. — aegris sana miscere initium morbi, Tr. An. 7, 2.

Aegeum mare, Epist. 89, 19. — in Aegaeo mari insula surrexit, Q. N. II, 26, 3.

Aegialus diligentissimus pater familiae, Epist. 86, 9.

Aegii terrae motus Patris non fuit auditus, Q. N. VI, 25, 4.

Aegritudo in sapientem non cadit, Clem. II, 5, 4.

Aegroti consolatio, Excerpt.

Aegyptus, Q. N. I, Praef. 7; Br. Vit. V, 3. — infida, C. Helv. 9, 7. Nili incremento dilatata fuit, Q. N. VI, 26, 1. — quamvis nunquam tremuisse tradunt, movetur tamen, Q. N VI, 26, 1. — quando inundetur, Q. N. IV, 2, 1. — Aegypti fertilitas ad mensuram Nili respondet, Q. N. IV, 2, 9 et 10. — praefectus Babillus, ibid. 12. — et avunculus Senecae, C. Helv. 17, 5. — sacerdotes et praefecti stipem et aurea dona in ora Nili iaciunt, Q. N. IV, 2, 8.

Aegyptii Tiberii Caesaris principatu urbe pellebantur, Epist. 108, 22. — alioquin studiosi siderum observatores, nil de cometis tradiderunt, Q. N. VII, 3, 1. — latrones Philetas vocant, Epist. 51, 13. — quot elementa fecerint, et quomodo ea diviserint, Q. N. III, 14, 1.

Aegyptiis (ex) arenis advectae maculae columnarum, Epist. 115, 9.

Aegyptius carnifex, C. Marc. 20, 6. — miles, C. Marc. 14, 2.

Aeneae pietas in parentem, Benef.

Benef. V, 25, 1.—sic assuefaciendus, ut externorum strepitu non moveatur, Epist. 56, 4 et 5.— contemtor omnium est, et corporis procurator, non amator, Epist. 92, 29, et 30.— divinis delectatur, Q. N. I, Praef. 9. —dominus omnium est, Epist. 104, 2.3 — exsulare nunquam potest, C. Helv. 11, 6. —facilius sequitur quam ducitur, Clem. I, 24, 1.— flexibilis est et omni humore obsequentior, Epist. 50, 7.—quid aliud quam Deus in corpore hospitans, Epist. 31, 9.— quomodo inveniat materiam liberalitatis, Benef. I, 5, 1. — omni fortuna valentior, Epist. 98, . — quod imperavit, obtinuit, Ir. II, 13, 1.— formam dat rebus, Benef. I, 6, 2.— in motu est, eo actuosior, quo vehementior, Epist. 39, 3. — invictus, Benef. V, 3, 2.— invulnerabilis aut extra omnem patientiam positus, id est, ἀπαθὴς, Epist. 9, 1. — labore exercendus, sic tamen ut ei intervallum aliquod detur Epist. 15, 4 et 5. —modo rex est, modo tyrannus, Epist. 114, 22. — nobilem facit, Epist. 44, 4.— non foedatur corporis deformitate, Epist. 66, 3. — nullos nisi communes et cum Deo terminos sibi poni patitur, Epist. 102, 21. — quod sit, ignoratur, Q. N. VII, 14, 2. — sideribus velocior, Benef. II, 29, 4. — solus mirabilis, Epist. 8, 5. — spiritus est quodammodo se habens, Epist. 50, 7. — ut quietus esse possit, Ir. III, 6, 4.— boni viri depingitur, Epist. 115, 2. — magna et generosa res est animus humanus, Epist. 102, 21. — animal est, sed non actiones eius, Epist. 113, 20. — divinus origini haeret, Epist. 41, 5. — aeger et in divitiis, et in paupertate male habet, Epist. 17, 9. —impatiens, summum bonum, Ep. 9, 1.— magnus mediocribus contentus est, Epist. 39, 4. — etiam in privato lare se explicare potest, non solum in rep. Tr. An. 3, 2. — malus et bonus, Epist. 118, 2 et 3. — mutandus, non caelum, Epist. 28, 1. — rectus, bonus, magnus, Deus est in humano corpore hospitans, Epist 31, 9. — sanus quis, Epist. 72, 6 et 7· — animus quomodo constet, Epist. 66, 4. — animi et corporis separatio non aegre ferenda, Epist. 102, 22 et 23.— motus qui sanissimi, Ir. II, 35, 2. — origo divina, C. Helv. 6, 5. — quid est cur non existimes aliquid in eo divini exsistere, Epist. 92, 28. — humanis et divinis aequus, Epist. 120, 14. — pondus et poena, corpus, Epist. 65, 16. — robur unde ostendatur, Epist. 26, 6. — virtus una, sed multae huius species, Epist. 66, 6. —excellentis notae, Epist. 73, 8 sqq. —motus fortuiti, non sunt affectus, Ir. III, 3, 1. — pars irrationalis duplex, Epist. 92, 7. — tranquillitas, non externorum, comparanda (vid. *Tranquillitas*), Epist. 56, 5. — difficilis est coniectura, Benef. IV, 33, 1. — animo quaedam inevitabilia sunt, Epist. 57, 3 sq. — magno de rebus magnis iudicandum est, Epist. 71, 23. — animum sursum vocant initia sua, Epist. 79, 10. — cogita in te praeter animum nil esse mirabile, Epist. 8, 5. — animum debes mutare, non caelum, Epist. 28, 1.—de animo animo quam innumerabiles sint quaestiones, Epist. 88, 29. — animi citius carmine, quam soluta oratione feriuntur, Ep. 108, 10. — animorum inquietudo et volutatio, Tr. An. 2, 5 et 6. — animis remissio danda, Tr. An. 15, 11.

Annaeum Serenum immodice flevit Seneca, Epist. 63, 12.

Annaeus Fidus (gladiator), Q. M. IV, Praef. 8.

Annales Tanusii quam ponderosi sint, Epist. 93, 10.

Anniceris Platonem redemisse sestertiis VII quidam tradunt, Frag. 22.

Annona aquae, Q. N. IV, 13, 7.

Annuli in aqua capillis iniectis species, Q. N. I, 6, 6. —annulum imprimere testamenti tabulis, Epist. 8, 5. — annulis plus creditur quam animis, Benef. III, 15, 2.

Annus in se omnia continens tempora, Epist. 12, 6. —annus magnus, Q. N. III, 29, 1. —topicus et sidereus, Q. O. II, 1, 1. — septimus aetati signum imprimit, Benef. VI, 1, 5. — anni totius vilis, Epist. 55, 8. —annum novum faciunt esricae, Epist. 87, 3 — anno novo quid fieri solitum, Epist. 83, 5. — anni nihil faciunt ad beatam vitam, Epist. 3, 5. —non consulum, sed maritorum numero computati, Benef. III, 16, 2.— annorum suorum partem paratos se dare, dicere solent iis, quos validissime diligunt, Br. Vit. 8, 4.

Antecessum (in) accipere, Epist. 7, 8. — dare, Epist. 118, 1. — reponere, Benef. IV, 32, 4.

Antelucanum quorumdam, Epist. 122, 1. —antelucani flatus, Q. N. VII, 6, 2. —venti, Q. N. V, 3.

Antenor Patavii conditor, C. Helv. 7, 1.

Antigonus belli praemium patri defert, Benef. III, 37, 3. —Cynici petitionem cavillatur, Benef. II, 17, 1. — quam miti animo tam suorum quam hostium maledicta tulerit, Ir. III, 22, 3.

Antiochus Demetrii Syriae regis F. Q. N. VII, 15, 1. —Antiochi victor Scipio, Br. Vit. 17, 4.

Antipater refellit sophisma per omnes dialecticorum scholas iactatum, Epist. 87, 34. —Antipatri opinio de rebus fortuitis exponitur, Ep. 92, 5.

Antipodes, Epist. 118, 2.

Antistheni mater Thressa et Barbara obiiciebatur, C. Sap. 18, 5.

Antiqua sapientia nihil aliud quam, etc. Epist. 95, 13.

Antonius Ciceronem occidit, Ir. II, 2, 3. —cum muliere Augusto timendus, Br. Vit. 5, 3 et 4. — ingratus in suum dictatorem, Ben. V, 16, 7. — Antonii defectio per Nilum significata, Q. N. IV, 2, 15. Vid. *M. Antonius.*

Ανυπαρξία latinum verbum non habet, Epist. 87, 56.

Αοχλησία, Epist. 92, 5.

Απάθεια quomodo latine dicatur, Epist. 9, 1.

Aperta monstrare quid prodest, Epist. 94, 24.

Apenninus (nostra editio, Peninum), Epist. 31, 8; Q. N. IV, 11, 1.

Apes in legendo et scribendo sunt imitandae, Epist. 84, 2. —apum res cur sine aculeo, Clem. I, 19, 2. — subtilitas ad fingenda domicilia, Ep. 121, 21. —apibus mellis non faciendi, sed colligendi scientia est, secundum quosdam, Epist. 84, 3.

Αφηλιώτης, Q. N. V, 16, 3.

Apicius luxuriae deditus, V, Beat. 11, 3. — Apicii Popinae scientiam professi tristis exitus, C. Helv. 10, 4. —Apicium coenis provocant quidam, Epist. 120, 20.

Apollo, Lud. 4, 30.

Apollodorus tyrannus, Ir. II, 5, 1; Benef. VII, 19, 2.

Apollonia, urbs Epiri, Q. N. I, 2, 1.

Apolloniates Diogenes, Q. N. IV, 2, 27.

Apollonius Myndius, naturalium

Auctoris incerti dictum, Epist. 7, 8. — mali nunquam in bona re non pudebit, Tr. An. 11, 6. — auctores integri viris legendi, non flosculi carpendi, Epist. 33, 1. — auctoribus (ex) captare flosculos, fulcire verbis notissimis turpe, Epist. 37, 7.

Auctoritatis fulmen, Q. N. II, 39, 1.

Aucupia peregrina, Prov. 3, 6.

Audacia naviculorum se per cataractas Nili deiicientium, Q. N. IV, 2, 6.

Audaciter, Prov. 4, 7.

Audax non sine timore, Benef. IV, 17, 1.

Auditores philosophorum quam varios scopos habeant, Epist. 108, 7 sqq.

Aufidius Bassus. Vid. *Bassus*.

Augiae cloacas purgare, Lud. 7, 4.

Augurale Tr. An. 11, 7. — augurales libri, Epist. 108, 31.

Augurini, Lud. 3, 3.

Augusta Diva, avia Claudii, Lud. 9, 4.

Augustus avunculus maior Claudii et Messalinae, C. Polyb. 34, 3; Lud. 11, 4. — Appia via ad deos ivit, Lud. 1, 3. — Hostium impudicum a servis occisum, indignum vindicta putavit, Q. N. I, 16, 1. — in consilium a T. Ario de filio cognituro advocatus, Clem. I, 15, 2. — in iuventa crudelis, in principatu et senectute mitis, Cl. I, 9, 1. — coactus armis decernere, mari et terra sanguinem fudit, Br. Vit. 5, 3. — liberorum et nepotum mortem fortiter tulit, C. Marc. 15, 2. — L. Cinnam ex inimico amicum sibi lenitate et clementia facit, uxoris Liviae consilium sequutus, Clem. I, 9, 5. — L. Pisoni ebrio secreta mandata dedit, Epist. 83, 13. — multorum insidiis petitus, Br. Vit. 5, 4. — ob clementiam deus et parens dictus, Clem. I, 9, 5. — bonus princeps, ibid. I, 10, 2. — patienter Timagenem inimicum et eius hospitem Pollionem tulit, Ir. III, 23, 4. — publicatae filiae impudicitiae verecundia ductus, Maecenatem et Agrippam amissos desiderat, Benef. VI, 32, 2. — quo die Vrbem ex Apollonia reversus intravit, visus circulus circa solem, Q. N. I, 2, 1. — sanguine iunctus Claudio, Lud. 9, 4. — templum in Gallia Circio vento vovit et fecit, Q. N. V, 17, 4. — Vedii Pollionis saevitiam castigat, Ir. III, 40, 2. — ultra Rhenum, Euphratem et Danubium terminos movit, Br. Vit. 5, 4. — pater patriae vocatus non adulatione vana, Clem. I, 14, 2 — relegavit filiam impudicam, Benef. VI, 32, 1. — Augusti filia impudica et adultera, Br. Vit. 5, 4. — insidiatores, Clem. I, 9, 5. — liberalitas in Rufum clementiae coniuncta, Benef. III, 27, 1. — luctus varii, C. Polyb. 34, 2 sqq. — nepos Caius Caesar, ibid. 34, 4. — soror Octavia, ibid. 34, 2. — verba ex eius epistola ad senatum, Br. Vit. 5, 2. — votum de otio, ibid. — uxor Livia, C. Marc. 2, 2. — acta continentes libros Timagenes combussit, Ir. III, 23, 4. — pater Octavius filione dederit an acceperit maius beneficium, Benef. III, 32, 3. — tempore verba non quidem periculosa, sed molesta, Benef. III, 27, 1. — iudicium, Claudii beneficium malo, Benef. I, 15, 2. — circa Augusti excessum prodigium, Q. N. I, 1, 3. — Augusto timenda cum Antonio mulier, Br. Vit. 5, 4 et 5. — Augustum Caesarem quomodo Furnius demeruerit, Benef. II, 25, 1. — de Augusto iniqua Lentuli auguris querela, Benef. II, 27, 1. — Augustorum cognomen honori datum, Clem. I, 14, 2.

B

triumvirali servatus reddi cupit, Benef. II, 11, 2.

Caesarum funera, C. Marc. 15, 1.

Caesareum atrium, C. Polyb. 33, 3.

Caianae custodiae, Tr. An. 11, 9.

Caianae cladis magna portio Canius Iulius, Tr. An. 14, 3.

Caius Caesar, Augusti nepos, Lucii fratris mortem piissime tulit, C. Polyb. 34, 4.

C. Caesar Caligula a Claudio flagris et ferulis vapulans, Lud. fin. — quam superbae fuerit crudelitatis, Ir. III, 19, 1. — uno die Sext. Papinium flagellis, cecidit, Ir. III, 18, 3. — ceciderat senatores flagellis, ibid. III, 19, 1. — cum Phalaride comparatus, Tr. An. 14, 3. — iratus Herennio Macro quod eum Caium appellaverat, C. Sap. 18, 4. — Italiae et Siciliae oras errabundus permetiens, C. Polyb. 36, 5. — centies sestertio coenavit uno die, C. Helv. 9, 11. — contumeliarum faciendarum cupidissimus, ferendarum impatiens, C. Sap. 18, 1. — generum occidit, Lud. 11, 2. — in exitium opprobriumque generis humani editus, C. Polyb. 36, 4 — iratus caelo, Iovem ad pugnam vocavit, Ir. I, 16, 29. — Iulium Graecinum occidit, ob hoc unum quod melior vir erat, quam tyranno expediret, Benef. II, 21, 4. — iussit Lepidum Decimo trib. cervicem praebere: ipse Chaereae praestitit, Epist. 4, 5. — optavit ut populus rom. unam cervicem haberet, Ir. III, 19, 1. — Pastorem eo die ad coenam invitavit, quo filium eius duci iusserat, II, 33, 3. — Pompeio Penno, de vita data gratias agenti sinistrum pedem osculandum porrexit, Benef. II, 12, 1. — probrum iudicabat se Caligulam nominari, C. Sap. 18, 4. — soccatus de capite consularis viri audit, Benef. II, 12, 3. — villam in Herculanensi ob matrem ibi olim custoditam diruit, Ir. III, 22, 1. — Xerxem sequutus pontes navibus iunxit, Br. Vit. 18, 4. — humani sanguinis avidissimus cur orbi terrarum praefectus, Benef. IV, 3, 1. — C. Caesaris Caligulae ambitio notatur, Epist. 94, 65 — deformitas, C. Sap. 18, 1. — dementia a Demetrio ridetur, Benef. VII, 11, 1. — furiosus luctus ob Drusillam sororem amissam, C. Polyb. 36, 4. — nefanda saevitia, Ir. III, 20, 1. — pater Germanicus, Benef. IV, 31, 2. — superbia, II, 12, 3. — exitii causae, C. Sap. 18, 3. — sub C. Caesare mirmillo de raritate munerum questus Prov. 4, 6. — sub C. Caesaris morte populus rom. fame laboravit, Br. Vit. 18, 4. — C. Caesari quum unus ex custodiarum agmine rogaret mortem, Epist. 77, 16.

C. Iulius Caesar Corfinium obsedit, et Domitium servavit, Benef. III, 24, 1. — epistolas ad Pompeium missas combussit, Ir. II, 23, 4. — Mitylenas praeterveetus Marcellum exsulem videre non sustinuit, C. Helv. 9, 6. — montibus Baianis villas imposuit, Epist. 51, 11. — per decem annos patria caruit, C. Helv. 9, 7. — talum se torsit circa Sucronem (in Hispania), Benef. V, 24, 2. — Pompeii bustis ac victor, ingratus, Benef. V, 16, 6. — plebicola et popularis, ibid. — gladium nunquam posuit, ibid. — victoria clementissime usus est, Ir. II, 24, 4. — caeteri arma crudelius exercuerunt, ibid. — temperavit ius et crudelitatem victoriae, ibid. — C. Iulii Caesaris caedes credita fuit Tillio Cimbro, Epist. 83, 11. — castra in circo Flaminio posita, Benef. V, 16, 6. — dies intra quos periit, Br. Vit. 18, 4. — a Germania

et Gallia bellum in Vrbem circumegit, Benef. V, 16, 6. — coniunctio cum rep. Clem. 4, 3. — dictum, se neminem nisi armatum occisurum, Benef. V, 16, 6. — luctus ob filiam amissam brevis, C. Marc. 14, 3. — vires fatigatae, Q. N. IV, Praef. 20. — vox, Oderint dum metuant, exagitatur, Ir. I, 16, 26. — cum Caesaris uxore adulterium a Clodio commissum, Epist. 97, 1 et 2. — Caesari Cato oppositus, C. Sap. 1, 3. — Caesarem nasci non debuisse, Q. N. V, 18, 3. — iure caesum pronuntiavit Antonius, Benef. V, 16, 7. — ante veteranus quidam causam quum diceret, Benef. V, 24, 1 sq. — in sua fata immisit Pompeius, Epist. 94, 65. — de Caesare dictitatum, in incerto esse, utrum illum magis nasci reip. profuerit, an non nasci, Q. N. V, 18, 3. — Vid. quoque *Iulius Caesar*.

Caesares quibus fortuna sorores et fratres eripuit, C. Polyb. 36, 4.

C. Cassius tota vita aquam bibit, Epist. 83, 11.

Caius Getulicus. Vid. *Getulicus*.

Caius Gracchus, C. Marc. 16, 2, — primus turbam suam segregare instituit, Benef. VI, 34, 1.

C. Marius ingratus, ad consulatum a caliga perductus, Benef. V, 16, 2. — villas in regione Baiana exstructas iugis montium imposuit, Epist. 52, 11. — unum consulatum accepit, caeteros rapuit, Epist. 94, 66. Vid. *Marius*.

Caius cognatus et hospes meus, Tr. An. 11, 8.

C. Silius cos. desig. Lud. 13, 3.

C. Vettius praetor Marsorum a servo servatus, Benef. III, 23, 4.

Calabriam ventus Iapyx infestat, Q. N. V, 17, 11.

Calaminae insulae in Lydia, Q. N. III, 25, 6.

Calamitas, virtutis occasio, Prov. 4, 6. — quod vocabatur? Epist. 110, 3. — calamitatum mollimentum, consuetudo, Tr. An. 10, 2.

Calcar virtutis, Ir. III, 3, 2.

Calcem quid dixerint antiqui, Epist. 108, 32.

Calda suffusa, Epist. 77, 8.

Caldarium (in) latis specularibus diem non admiserat Scipio, Epist. 86, 9.

Caldum maioribus nostris non videbatur esse, nisi obscurum, Epist. 86, 3.

Caligo mentium inter caetera mortalitatis incommoda, Ir. II, 9, 2.

Calidum nihil absque adiutorio ignis, Epist. 31, 5.

Caliga dimisit, Br. Vit. 17, 11.

Caligula. Vid. *C. Caesar Caligula*.

Calix venenatus transtulit Socratem e carcere in caelum, Epist. 67, 9. — Tiburnus sit an manus concava ad exstinguendam sitim, nihil refert, Epist. 119, 4.

Callimachus citatur, Q. N. IV, 2, 15.

Callisthenes nobili ingenio fuit, et furibundi regis Alexandri impatiens, Q. N. VI, 23, 1. — citatur, ibid. VI, 26, 2. — Callisthenis libri de Helices Burisque submersione, VI, 23, 3.

Callistratus exsul reditum abominatus, si Atheniensibus necessitas exsules restituendi esset, Benef. VI, 37, 1.

Callistus servus quam gratiam domino retulerit, Epist. 47, 7.

Calonibus formosis imposita lectica, Epist. 110, 16.

Callosas manus habet virtus, V. Beat. 7, 2.

Capitolium, C. Sap. 6, 5. — dedicavit Pulvillus, C. Marc. 13, 1. — Capitolii vectigal exsorpsisset in commessationibus Apicius, C. Helv. 10, 3. — in Capitolio paupertatem consecrare, Epist. 95, 72.

Cappadocia (in) flumen equos albos faciens, Q. N. III, 25, 3.

Capra, ignis globus Aristoteli, Q. N. I, 1, 2.

Capreas, quum intravere naves, Epist. 77, 2.

Capricornus (sidus), Q. N. III, 29, 1.

Capsulam aperit, Lud. 3, 3. — de capsula iuvenes Romani, Epist. 115, 2.

Captivus an se impuro patiatur servari, Benef. II, 21, 1. — captivis et pretio partis aequi bonique natura parcere iubet, Clem. I, 18, 1.

Captos cives decem ex magno captivorum numero redimenti, quid debeant redempti, Benef. VII, 13, 5.

Caput dira imprecatione defigere, Benef. VI, 35, 1. — capitis partibus dolores, Epist. 78, 9. — sanguine emisso levatur, 70, 13. — vertigines, 95, 17. — capite demisso vivere, 65, 20 et 21.

Carcer Socratis curia nobilior, V. Beat. 27, 2.

Carceris alimenta sunt liberiora, etc. Epist. 18, 8.

Cardiaci vita, bibere et sudare, Epist. 15, 3.

Carere patria intolerabile est, C. Helv. 6, 2.

Caria (in) unda cum piscibus e terra emersit circa Hydissum urbem, Q. N. II, 19, 1.

Carioae annum novum faciunt, Epist. 87, 3. — cum pane, pro pulmentario, ibid.

Caritas annonae agricolam erigit, Benef. VI, 38, 3. — corporis nostri nobis insita, Epist. 14, 1.

Carmen veneficae, Epist. 9, 4. — carminis modo inclusa facilius haerent, Epist. 33, 6. — carmini inserta praecepta multum habent ponderis, 94, 27. — carminum efficacia in praeceptis animo tradendis, 108, 10.

Carneade (cum) dubitare licet, Br. Vit. 14, 5.

Carthago, Ir. I, 11, 4; II, 5, 4. — Carthaginis horror Scipio, Epist. 86, 4. — moenia una manu capta, C. Sap. 6, 5. — cineres, C. Polyb. 20, 1.

Carthaginienses: ad Carthaginiensium remp. an sapienti accedendum, Ot. Sap. 32, 18.

Caspium mare, Q. N. III, 29, 7.

Cassandro (a) Gallorum gens obsessa Q. N. III, 12, 2.

Cassius. Vid. *C. Cassius*.

Castigatio aliquando necessaria, Ir. I, 5, 4. — quomodo accipienda, II, 27, 4. — sceleratorum irae expers esse debet, I, 15, 4.

Castor et Pollux, Q. N. I, 1, 11. — ad Castoris negotiantes, C. Sap. 13, 4.

Castrorum primores sunt fortes viri, Epist. 96, 3.

Casus non obstat philosophiae studio, Epist. 16, 4.

Casus sex, Q. N. V, 17, 1.

Cataegis, ventus Pamphiliae, Q. N. V, 17, 4.

Cataractae Nili, Q. N. IV, 2, 4. — aliorum fluminum, ibid. — excipiunt Nilum, ibid. — nobilis insigni spectaculo locus, ibid.

Cathedrarii philosophi, Br. Vit. 10, 1.

Catena in sinistra levior, Tr. An. 10, 3. — catenas fortunae, Tr. An. 10, 2.

Catilina L. Syllae minister, Ir. III, 18, 2. — ingratus, Benef. V, 16, 1. — post Catilinam exsulavit Cicero, V, 17, 1. — Catilinae tres, C. Marc. 20, 7. — inter Catilinas iactatus Cicero, Br. Vit. 5, 5.

Cato aedilis, Epist. 86, 8.

M. Cato Censorius, proavus Catonis, minus quam hic possedit, V. Beat. 21, 2. — canterio vehebatur, hippoperis impositis, ut secum utilia portaret, Epist. 87, 7. — cum feria manus non contulit, C. Sap. 2, 2. — post libertatem non vixit, nec post Catonem libertas, 2, 4. — imperator triumphalis uno caballo contentus erat, et nequidem toto, Epist. 87, 8. — citatur, 122, 2. — eius dictum, Benef. V, 7, 4; Epist. II, 119, 2. — equus ab ipso defrictus, Epist. 87, 9.

M. Cato iunior an modeste philosophatus sit, simul Caesarem et Pompeium lacessens, Epist. 14, 11. — solus fecit aliquas reipublicae partes, 104, 31. — per medias Africae solitudines pedes ducit exercitum, ibid. 33. — sacro pectori purissimas manus admovens, 67, 13. — mortem ferro adactam vicit, 98, 12. — animam sibi manu extraxit, 70, 16. — plebis contumelias perpessus, C. Sap. 2, 4. — Caesarem et Pompeium provocavit, Epist. 104, 33. — certius sapientis viri exemplar quam Vlixes et Hercules, C. Sap. 2, 1. — mortis contemptor et mortis beneficio liber, C. Marc. 25, 1. — deorum alumnus, Prov. 2, 9. — in Clodii iudicio testimonium dixit, Epist. 97, 2. — iniuriam in balneo factam non agnoscere maluit quam ignoscere, C. Sap. 14, 3. — obrutus sputis irritas misit voces, Epist. 14, 12. — infelix vulnera sua animosius quam fecerat retractans, 71, 4. — malivolentiae expositus, V. Beat. 18, 3. — magnam partem gloriae in ferro habet, Epist. 13, 14. — senatu in carcerem ductus, 14, 12. — quadragies sestertium possedit, V. Beat. 21, 2. — repulsae die pila lusit, mortis legit, Epist. 104, 33. — simul Pompeio, Caesari et Crasso oppositus, Vatinio postpositus, C. Sap. 1, 3. — vincatur, an vincat in Pharsalica acie, nihilne intersit, Epist. 71, 8. — vino laxavit animum fatigatum, Tr. An. 15, 11. — virtutum viva imago, gladio incumbit, 15, 5. — vulnus suum fortiter tulit, 15, 7. — e Cypro civili bello stipendium ferebat, C. Marc. 20, 7. — ut intelligi posset, malis et bonis opus erat, Tr. An. 7, 3. — Catonis constantia in fortunae varietate, Epist. 104, 30. — duo in rebus extremis instrumenta, Platonis liber et gladius, Epist. 24, 6. — verba quum aevum percurreret, 71, 13. — εἰκονισμός, 95, 67. — tota aetas exacta in armis civilibus, 104, 29. — exemplum semper intuendum, 11, 7. — felicitas in morte, Prov. 3, 11. — laus, C. Sap. 2, 1. — mors describitur, et oratio ante mortem, C. Marc. 20, 8; Epist. 24, 6 sq. — praetura et repulsa au eodem loco habenda, ibid. 71, 11. — pectus transfixum, C. Marc. 22, 2. repulsa triplex non fuit ignominia, C. Helv. 13, 4. — scissum manu sua vulnus, Epist. 67, 9. — vulnus ultimum ac fortissimum, per quod libertas emisit animam, 95, 72. — Catoni causam agenti in frontem mediam inspuit Lentulus, Ir. III, 38, 2. — dictum, ibid. — Catoni ebrietas obiecta, Tr. An. 15, 15. — fuit repulsa duplex in petitione consulatus et praeturae, C. Helv. 13, 4. — praeturam negavit pop. rom. Benef. V, 17, 2. — excutere morem suum dissi-

milis multitudo potuisset, Epist. 7, 5. -- Catonem diu civitas ignoravit, 79, 11. — in libertatem gladius asseruit, 13, 14. — in Catonem ingratus pop. rom. Benef. V, 17, 2. — Catonem sua aetas non intellexit, C.Sap.1,3.— spectare quid habet Iupiter pulchrius, Prov. 2, 6. — narrare quum ad contemnendam mortem ventum fuerit, Epist. 24, 6. — in micca habitaturum putare, etc. 51, 12. — Catone sedente negatur populus permisisse postulare Florales iocos, 97, 7. — (in) mors gloriosa, in Bruto turpis et erubescenda, 82, 11. — (cum) infeste et pertinaciter fortuna egit, 104, 29.

Catones quidam sunt alternis diebus, Epist. 120, 20. — non omne tempus, sed Clodios feret, 97, 9. — repellere, 118, 4. — Catonibus (cum) vivendum, 104, 21.

Catoniana aetas bonorum et malorum ferax, Tr. An. 7, 2. — Catonianum verbum, Epist. 119, 2. — Catoniana praecepta: emas non quod opus est, sed quod necesse est, Epist. 94, 28.

Catuli verba ad indices Clodianos, Epist. 97, 6.

Catulorum amor feras in venabula impingit, Epist. 74, 21.

Caucasus, Thraciae iuga, etc. Q.N. IV, 2, 19.

Caudex vocatus Appius a plurimarum tabellarum contextis, Br. Vit. 13, 3.

Caudicariae naves quae commeatus per Tiberim subvehunt, Br. Vit. 13, 4.

Causa quotuplex Stoicis, Aristoteli, et Platoni, Epist. 65, 2 sq. — causae bonae conditio quando melior, Benef. III, 7, 4. — aut nimis multae, aut nimis paucae ab Aristotele et Platone ponuntur, Epist. 65, 11 sqq. — causarum inquisitio, Epist. 95, 65.

Causariae partes in animo nostro sunt, Epist. 68, 6.

Causidicus, Ir. III, 37, 1. — causidici, Lud. 12, 1.

Cautiones vacua habendi simulacra, Benef. VII, 10, 2. — cautionibus prolatis controversiam tollere, Benef. III, 7, 5.

Cavea aeneatoribus cincta, Epist. 84, 10. — ad caveam summam spectantia verba, Tr. An. 11, 6.

Caystrus aestate inundans proximas regiones, Q. N. IV, 2, 19.

Cavillationes, Graecia sophismata, Epist. 111, 1. — cavillationibus persuadere mortem non malum esse, Epist. 82, 7.

Cecropium mel, Epigr. 6, 8.

Celer Asinius, Claudii amicus, Lud. 13, 4.

Cella laxior, Tr. An. 8, 4 et 5. — cellae pauperum, Epist. 18, 5.

Censeo hoc amplius, V. Beat. 3, 2.

Censorium crimen, paucae argenti lamellae, V. Beat. 21, 2.

Census in album mittit, Benef. III, 7, 6. — in censum deferre, Epist. 95, 58.

Centauri habent imaginem, non substantiam, Epist. 58, 12.

Centesimae sanguinolentae, Benef. VII, 10, 4.

Centiceps bellua, Cerberus, Lud. 13, 2.

Centunculo (in) dormire, Epist. 80, 8.

Centurio supplicio praepositus, a Pisone duci iussus, Ir. I, 16, 15. centurio periturorum agmen trahens, Tr. An. 14, 4. — centuriones duos misit Nero Caesar ad investigandum Nili caput, Q. N. VI, 8, 3.

Cerastas (alii *aeratus*) mittere, Benef. VII, 20, 3.

Cerberus, Lud. 13, 2. — nemo tam puer est ut Cerberum timeat, Epist. 24, 17.

Cervicem praecidi imperabo, Ir. I, 16, 4.

Cereus et fax exsequias praecedunt, Tr. An. 11, 5. — ad cereos et faces funera ducenda, Br. Vit. 20, 4. — ad cereos et faces vivere, Epist. 122, 10.

Cernere ferro inter se, qui dicuntur, Epist. 58, 2.

Cernulat fortuna, non vertit, Epist. 8, 4.

Ceromate (a) haphe nos excepit in crypta Neapolitana, Epist. 57, 1. — (in) spectator puerorum rixantium sedet, Br. Vit. 12, 1.

Ceronem (ad) (alii *Peneum* dicunt) II. oves ut nigrescant, appelluntur, Q. N. III, 27, 3.

Certamine (a) facilius se abstinere, quam abducere, Ir. III, 8, 3. — certamina sacra, C. Sap. 9, 4.

Cervix Caligulae obsessa setis, C. Sap. 18, 1. — si lassa in manipulo foeni acquiescet, V. Beat. 25, 2.

Ceryx dictus est qui sacra Cereris tractabat, Tr. An. 3, 10.

Cestu decernere vetantur Lacedaemonii, Benef. V, 3, 1.

Chaereas tribunus militum ob exprobratam mollitiam Caium Caesarem occidit, C. Sap. 18, 2. — Chaereae Caius Caesar cervicem praestitit, Ep. 4, 5.

Χαλαζοφύλακες, speculatores futurae grandinis, Q. N. IV, 7, 1.

Chalcidis terrae motus, Q. N. VI, 17, 4; 25, 4.

Chaldaei, Q. N. VII, 28, 2. — quid de cometis censuerint, VII, 3, 2. — Chaldaeorum observatio excepit potestatem quinque stellarum, II, 32, 6.

Chamelaeontis color cur varietur, Q. N. I, 5, 7.

Chaos inane Epicureum, Epist. 72, 11.

Χαρακτηρισμός, Epist. 95, 66.

Charimander librum de cometis composuit, Q. N. VII, 5, 2.

Charino magistratu, epistolas scripsit Epicurus, Epist. 18, 7.

Charis Hesiodo, quae Homero Musa, Benef. I, 3, 10.

Charites, Iovis filiae, Benef. I, 4, 4.

Charondae leges laudantur, Epist. 90, 6.

Charybdis, Epist. 14, 7; 31, 8; et Q. N. III, 29, 7. — fabulosa, C. Marc. 17, 2. — an respondeat fabulis, scire cupit Seneca, Epist. 79, 1.

Chasmata, ignium genera, Q. N. I, 14, 2. — terrae, VI, 9, 2.

Chelidon, unus ex Cleopatrae mollibus, patrimonium grande possedit, Epist. 87, 14.

Chersoneso (in) fons purgamenta eiiciens, Q. N. III, 26, 5.

Chimaera (in) nemo leonem aut draconem animal esse dixit, Epist. 113, 8.

Chiragra quomodo interquiescat, Epist. 78, 8.

Chirographum dare, Benef. II, 23, 2. — reformare, Epist. 94, 51.

Chlamydati, V. Beat. 2, 2; Epist. 76, 23.

Chorus veterum philosophorum ex multorum vocibus constabat, Epist. 84, 9.

Chrias, quas sententias, vocant Graeci, Epist. 33, 6.

Chrysippus a Seneca sequitur, etc. Tr. An. 1, 7. — et Zeno maiora egerunt quam si exercitus duxissent, Ot. Sap. 32, 12. — etsi a republica remotus, multa tamen praesti-

— Cimbrorum cladis causa, Ir. I, 11, 2.

Cimbricae eaedes, Benef. V, 16, 2.

Cinctos (in) alte prompta mens cadit, Epist. 33, 2.

Cinerario (a) impulsi aegre ferunt, C. Sap. 14, 1.

Cinna Lucius, vir stolidi ingenii, Clem. I, 9, 1.

Cinna, consul, Benef. IV, 30, 1.

Circense tomentum super incubare, V. Beat. 25, 2.

Circensium elamor non turbat Senecam, Epist. 83, 6.

Circi vitia magno consensu nos commendant, Ot. Sap. 28, 1. — in circo solutos leones praebuit Sulla, Br. Vit. 33, 5. — XVIII elephantos primus pugnantes praebuit Pompeius, Br. Vit. 13, 6.

Circius, ventus Galliae peculiaris, Q. N. V, 17, 4. — ei templum fecit Augustus, ibid.

Circulanti vis dicendi rapida aptior, Epist. 40, 3.

Circulator, Benef. VI, 11, 2. — circulatores philosophi, Epist. 29, 5.

Circuli a lapillis in aquam facti, Q. N. I, 2, 7. —circulo (in) aliquo tempus terere, Tr. An. 5, 3.— circulorum caelestium ratio, Q. N. V, 17, 3.— circulis omnibus quod dederunt beneficium narrant quidam, Benef. VII, 22, 2.

Circumagitur, hoc, est, etc. Epist. 8, 6.

Circumlitio in picturae modum variata, Epist. 86, 5.

Circumscriptio quibusdam gentibus ignota, Ir. III, 2, 1.— circumscriptiones, Epist 82, 22.—quibus trina non sufficiunt foras Ir. 2, 9, 1.

Circumscriptores, Tr. An. 8, 3.

Circumstantia, Graecis περίστασις vocatur, Q. N. II, 7, 2.

Circus, Ir. II, 7, 4. — circi in certamine interius flectendum, Tr. An. 9, 3. —vitia commendant nobis, Ot. Sap 28, 1.

Cisio (in) scribere, Epist. 72, 2.

Cisterna in usum exercitus sufficiens, Epist. 86, 3.

Cisternina aqua arbores adiuvandae, Epist. 86, 19.

Civicam mereri, Clem. I, 26, 5.

Civilis philosophiae partis divisio, Epist. 89, 8. — civilia officia gesturus quid spectare debeat, Tr. An. 3, 1.

Civis boni opera nunquam inutilis est, Tr. An. 3, 10. — civi nocere nefas, Ir. II, 31, 5.— civium amor inexpugnabile munimentum, Clem. I, 19, 5.

Civitatis captae imago, Benef. VII, 27, 1. — rector quomodo castigare debeat, Ir. I, 5, 6.—civitate donatus Alexander a Corinthiis, Benef. I, 13, 1.

Civitatulas vendere, Lud. 9, 3.

Clamorem (inter) theatri et scholae aliquid intersit, Epist. 52, 11.—clamores varii non turbarunt Senecae animum, Epist. 66, 1.

Clamosus, Ir. I, 4, 2.

Claranus, condiscipulus Senecae, senex et deformi corpore, sed animo viridi, Epist. 66, 1.

Claritas est causa bonis bono reddita, Epist. 102, 8 —quae post mortem contingit, sitne bonum, Epist. 102, 3. — non multa desiderat suffragia, ibid. 11.—fama vocem utique desiderat, claritas non, Epist. 102, 17.— cuius sit bonum, ibid. 18. — claritatis et gloriae quid sit discrimen, ibid.

Classicum et symphonia, Epist. 51, 12. — classico concio convocatur, Ir. III, 16, 1.

Claudiana lingua, Lud. 13, 1.

Claudianus cometes, Q. N. VII, 17, 2; 21, 2; 30, 3.

Claudius Caesar mitissimus, C. Polyb. 26, 2. —aoimam agere coepit, Lud. 3, 1. — deus, Lud. 9, 5.— fratrum mortem aequo animo tolit, ibid. — in caelum ire visus, Lod. 1, 3.— Graeculus, 5, 4. — inducitur consolans Polybium, C. Polyb. 33, 2.—plures intra quinquennium culeo insuit, quam omoibus saeculis insuti leguotur, Clem. I, 23, 1. — quomodo exspiraverit, Lud. 4, 1. — quantum Polybio praestiterit, C. Polyb. 24, 1; 26, 4. — delectabatur laudibus, 13, 1. —sexaginta quatuor aonos eum anima luctatus est, Lud. 3, 1. — templum in Britanoia habet, Lud. 8. — excandescit, Lud. 6, 2.— Claudii amici, Lud. 13, 4. — avia, Lud. 9, 4. — avus M. Antonius, C. Polyb. 35, 1. — avunculus Augustus, 36, 4; Lud. 9, 4. — caedes, Lud. 10, 2; 11, 2 sq. 13, 5; 14, 1 sq. — clementia, C. Polyb. 32, 3. — generi, Lud. 11, 4. — liberti, Lud. 13, 1; 13, 4. — mansuetudo, C. Polyb. 31, 4. — pater Drusus Germaoicus, C. Polyb. 34, 5. — Caesar patruus, ibidem, 5. — patria Lugdunum, Lud. 6, 1 — poena apud inferos, Lud. 14, 3. — praefecti, Lud. 13, 4.— socer, Lud. 11, 4. — ultima vox, Lud. 4, 1. — uxor, Lud. 11, 4.—beneficium, Augusti iudicium malo, Beoef. I, 15, 2. —funus, ibid. 12, 1.—in Claudium iocorum plena est Apocolocyntosis, Lod. 1, 3. — pro Claudio Caesare votum Senecae, C. Polyb. 31, 4; 36, 1.

Claudius Caudex primus Romanis persuasit navem cooscendere, Br. Vit. 23, 4.

Claudius Quadrigarius in lib. duodevicesimo annaliom, Beo. III, 22, 1.

Cleanthes, Epist. 33, 3. — aquam traxit, et hortulos rigavit, Epist. 44, 2. —praecepta cum decretis philosophiae cooiungi vult, Epist. 94, 4.— utilis fuit generi humano, etsi in otio vixerit, Ot. Sap. 32, 13.—Zenonem expressit, Epist. 6, 5. —et Chrysippus discipulus eius dissentiunt de ambulationis definitione, Epist. 113, 18. — Cleanthis dictum, Benef. VI, 11, 1. — doctrina de ingrato, Benef. V, 14, 1.—egregia similitudo, Epist. 108, 10. — exemplum de duobus pueris Platonem quaerentibus, Benef. VI, 11, 1.—versus a Seneca Latini facti, Epist. 107, 10. — Cleanthem sequitur Seneca, Tr. An. 1, 7. — celebrat Seoeca, Epist. 64, 9.

Clemens quis, Clem. I, 20, 2.

Clementia homioi maxime convenit, regi tamen et priocipi praecipue, Clem. I, 3, 3 sq. — est temperaotia animi, II, 3, 2. — oppooitur crudelitati, II, 4, 1. — reges securiores reddit, I, 8, 4. — ao non pertinet ad innocentes, Clem. 1, 2, 1 sq.— clementiae fama, Ir. II, 34, 2.—opera, Clem. II, 7, 2 sq.—plures definitiones, Clem. II, 3, 1 sq.—clementiae contraria crudelitas, ibid. 2, 1 sq.

Cleonis publice praepositi χαλαζοφύλακες fuerunt, Q. N. IV, 6, 1.— puniti tempestatis observatores, quum vineae vapulassent, aut segetes, ibid. 7, 2.

Cleopatrae amor Antonium perdidit, Epist. 83, 22. — et Aotonii defectio per Nilum sigoificata, Q. N. IV, 2, 15.—Cleopatrae mollium unus Chelidon, Epist. 87, 14.

Clepsydram non extremum stillicidium exhaurit, Epist. 24, 19.

D

denarios quingentos cuidam quum promisisset Zeno, IV, 39, 1.

Dentes, quorumdam colliduntur, quum, etc. Epist. 11, 2. — dentium dolor cur acutissimus, Epist. 78, 9. — puerilium lapsus, Benef. IV, 6, 6.

Denuntiatio et castigatio insanos coërcuit, Epist. 94, 36.

Depositum non semper redditur, Benef. IV, 10, 1.

Deprecanea fulmina, quae speciem periculi sine periculo afferunt, Q. N. II, 49, 2.

Depudere assiduis conviciis didicere, C. Sap. 17, 3.

Descriptio virtutis cuiusque necessaria, C. Helv. 2, 4.

Desiderium suorum modicum, naturale est, C. Marc. 7, 1. — desiderium cuiusque antecellere optimum est, Benef. II, 1, 3. — desideria ex vitio nata, insatiabilia sunt, C. Helv. 11, 2 sq. — rerum omnium quomodo deponenda, Epist. 69, 2.

Desidioso studere torqueri est, Epist. 71, 22.

Designatores et libitinarii, Benef. VI, 38, 4.

Desperationem (ad) vitia nostra nos perducunt, Epist. 92, 26.

Despumare, Epist. 68, 12; Ir. II, 20, 4.

Destillationes crebrae et longae, Epist. 78, 1.

Destricti pili aut penitus evulsi, Epist. 47, 5.

Deus quis? Benef. IV, 6, 1. — quid aliud, quam natura, IV, 7, 1. — a morte defendit etiam quae mortalia sunt, Epist. 58, 24. — an dei beneficia, IV, 4; 15; 5, 1 sq. — an futura significet, Q. N. II, 32, 2. — cogitatione visendus est, VII, 30, 2. — fata quidem scripsit, sed sequitur, Prov. 5, 6. — non sine natura Deus, Benef. IV, 8, 2. — maxima beneficia in nos confert sine spe recipiendi, IV, 9, 1. — quaedam munera in universum humano generi dedit, IV, 28, 2. — quid sit? scilicet maior ac potentior cunctis, Epist. 58, 15. — ordinarius, 110, 1. — in homines venit, 73, 14. — in viris bonis habitat, 41, 2. — magister ex occulto producit ingenia, Benef. IV, 6, 1. — mala omnia a bonis viris removit, Prov. 6, 1. — maximus potentissimusque vehit omnia, Epist. 31, 9. — nihil habet, nudus est, ibid. — omnium rerum ideas in se habet, Epist. 65, 7. — est mens universi, Q. N. I, Praef. 11. — est quod vides totum et quod non vides totum; ibid. — quos probat, exercet, Prov. 4, 7. — quomodo rogandus, Epist. 10, 4. — sine murmuratione comitandus, 107, 9. — ubique et omnibus praesto est, 95, 47 et 48. — undique in se totum redit, licet in exteriora tendat, Vit. Beat. 8, 4. — universi arbiter et rector, Epist. 16, 4. — viros bonos fortiter amat, Prov. 1, 4. — rerum omnium potens, C. Helv. 8, 4. — ingentium operum artifex, ibid. — non potest auro argentove exprimi, Epist. 31, 10. — Επικούρειος, Lud. 8. — ordinarius, et inferioris notae, Epist. 110, 1. — Stoicus, Lud. 8. — et materia, causae rerum, Epist. 65, 10. — in humano corpore hospitans est animus, Epist. 31, 9 et 10. — undique consalutabor, V. Beat. 25, 4. — dei variae appellationes, Benef. IV, 7, 1. — varia nomina, Q. N. II, 43, 1. — propositum in optimorum castigatione, Prov. 5, 1. — vox: haec omnia mea sunt, Benef. VII, 3, 4. — et boni viri amicitia et necessitudo, Prov. 1, 4. — omnia plena, Benef. IV, 8, 2.

F.

pior quae potest esse, Epist. 20, 7. — inquieta est, Epist. 36, 1. — ipsa se exagitat, movet cerebrum, ibid. — alios in alind irritat, ibid. — aliquos inflat, aut mollit, etc. ibid. — felicitatis immoderatae incommoda, Brev. V. 7, 1 sqq. — intemperantia periculosissima, Prov. 4, 10.—reprehensio, 6, 3.

Feliciter, quod agis, Epist. 67, 14.

Felix nemo fit aliena infelicitate, Epist. 94, 67. — purpuratus non est, 76, 23. — vulgi, voluptatum servus est, V. Beat. 14, 3. — Felicis cognomen honori datum, Clem. I, 14, 2. — felices ad similitudinem suorum parietum extrinsecus culti sunt, Prov. 6, 3.—cuius rei inopia laborent, Benef. VI, 29, 1. — felicium exclamatio, quod vivere non liceat, Brev. V. 7, 3. — gaudia misera, 17, 1.

Femina: feminae cinno crispatae labris columbatur, Epist. 114, 6. — feminae equo donatae, C. Marc. 16, 1.—podagricae et calvae medicorum maximum mendacem faciunt, Epist. 95, 22. — quam homo non minus potant, non minus pervigilant, Epist. 95, 21.—aeque nivem rodunt, solatium stomachi aestuantis, ibid. — libidine ne maribus quidem cedunt, ibid.—viros ineunt, ibid.— feminam quia exuerunt damnatae morbis virilibus, ibid. 22. — per liberos ambitiosae, C. Helv. 14, 2.—quaedam non consulum numero, sed maritorum, annos suos computant, Benef. III, 16, 2.—feminarum adulteria, Benef. III, 16, 3.—voluntas mobilis et vaga, Excerp. IV.—feminas fecundas facientes aquae, Q. N. III, 2, 2. — feminis annum ad lugendum constituere maiores, Epist. 63, 11. — luctus spatium decem mensium datum, C. Helv. 16, 1.

Fenestella (Annalium auctor), Epist. 108, 31.

Ferae nullum est beneficium, Benef. II, 20, 2. — ferae primae formae, Prov. 3, 6. — ferae hominis convictu mansuescunt, Ir. III, 8, 2. — periculum fugiunt, quum effugere securae, Epist. 5, 7. — foetus suos non distinguunt, Epist. 66, 26. — ira carent, sed non impetu, Ir. II, 3, 4. — ferarum domitores certi sunt qui, etc. Epist. 85, 35. — venatio et possessio periculosa, V. Beat. 14, 3. — feras catulorum amor in venabula impingit, Epist. 74, 21. — feras ira carere, praeter hominem, Ir. I, 3, 4.

Ferculum alienum (in) imponi, V. Beat. 25, 4.

Fercula pro congiariis numerare, Tr. An. 6, 1.

Ferias menstruas certis diebus sibi quidam dederunt, Tr. An. 15, 13.

Feritas omnis ex infirmitate, V. Beat. 3, 4.—feritatis origo et descriptio, Ir. II, 5, 1.

Ferrarius vicinus, Epist. 56, 4.

Ferrum cur effossum, Benef. VII, 10, 2. —in igne esse Hercules videns, Lud. 9, 5.

Fervor caeli Aethiopici, Q. N. IV, 2, 17.

Festi dies cur instituti, Tr. An. 15, 12. — quomodo philosopho agendi, Epist. 18, 3. Vid. *Dies*.

Fictilia vasa ante ipsius Iovis cellam convivis apposita, Epist. 95, 72. — fictiles per deos olim iurabatur, C. Helv. 10, 2. — fictilibus qui sicut argento utitur, magnus est, Epist. 5, 5.

Fidelem si putaveris, facies, Epist. 3, 2.

Fides hominum impressis signis creditur, Benef. III, 15, 1. —sanctissimum pectoris humani bonum est,

G

populi truces inconditi, C. Helv. 8, 1. — in Gallia quum moraretur Augustus, Clem. I, 9, 1. — a Gallia in Vrbem bellum circumegit Caesar, Benef. V, 16, 6. — (in) quod ostendebatur, Lugdunum quaeritur, Epist. 91, 2. — Gallias inter et Hispanias Pyrenaeus iugum extollat, Q. N. I, Praef. 7.

Gallina pavonem, non anserem refugit, Epist. 121, 19.

Gallus in suo sterquilinio plurimum potest, Lud. 7, 3. — Galli in Graecia, C. Helv. 6, 9. — Germanos ceciderunt, Ir. I, 11, 3. — Gallorum gens a Cassandro obsessa, Q. N. III, 11, 2. — Gallis omnibus civitatem si princeps dederit, quantum singuli debeant, Benef. VI, 19, 2. — Gallos togatos videre constituerat Claudius, Lud. 3, 3.

Gallio Senecae frater, V. Beat. I, 1. — adulationis osor, Q. N. IV, Praef. 9. — in Achaia febricitans, navem adscendit ut morbum evitet, Epist. 104, 1. — Gallio citatur de Etrsiis, Q. N. V, 11.

Ganeones, Epist. 95, 41.

Gaudere et laetari virtutis proprium, Ir. II, 6, 3. — non potest, nisi fortis, iustus, temperans, Epist. 59, 17.

Gaudium invectitium fundamento caret, Epist. 23, 4. — verum, 98, 2. — non nascitur nisi ex virtutum conscientia, 59, 17. — illud est, quod deos deorumque aemulos sequitur, 59, 18. — verum res est severa, 23, 3. — ad summum pervenit, qui felicitatem suam in aliena potestate non posuit, 23, 2. — gaudium securum sola virtus praestat, Epist. 27, 3. — ex consulatu, ex nuptiis, etc. percipere, an bene dicatur, 59, 1. — gaudii et voluptatis discrimen apud Stoicos, ibid. — (ad) tendunt omnes, sed unde stabile consequantur ignorant, Epist. 59, 15. — gaudio vero soli sapientes fruuntur, 23, 2 sq. — gaudia mala improprie dixit Virgilius, 59, 2. — inter falsa omnem noctem luxuriosi agunt, Epist. 59, 18. — gaudia occupatorum trepida, quid sunt? Brev. V. 16, 5.

Gaudere non potest nisi fortis, nisi iustus, nisi temperans, Epist. 59, 17.

Gausapatus, Epist. 53, 3.

Gazas (per) medias Macedonum nudus incessit Diogenes, Benef. V, 4, 3.

Geminatio sola facit quasdam sententias, Frag. 2.

Geminus Varius Vinicium tractim dicentem, disertum negat, Epist. 40, 9.

Gemmae quibus ministrantur, invidendi, Prov. 3, 11.

Gemmeam supellectilem contemnere, Epist. 110, 11.

Generosus, est ad virtutem a natura bene compositus, Epist. 45, 4.

Genius singulis adsignatus, Ep. 110, 1. — iurare per Genium, 12, 2.

Genu (de) pugnare, Prov. 2, 4.

Genua tremunt quibusdam dicturis, Epist. 11, 2.

Genus generale, et genera specialia, Epist. 58, 9. — summum, Quod est; 58, 10. — stoicis videtur *quiddam*, 58, 12. — esse aliquod probatur, 58, 6. — generis humani convicium, Benef. V, 15, 2.

Generosissima animalia quibus multum inest irae, Ir. II, 16, 1.

Gens ibi incolens, Q. N. IV, 2, 4. — nulla est quam non ira instiget, Ir. III, 2, 2. — gentes barbaras, I, 5, 13 sq. — facilius regere, quam animum suum continere, Benef. V, 7, 4. — genti causa suam urbem transferendi Nili cadentis fragor, Ep.

H

I

Incontinens (tam) sui nihil est quam magnu vis undae, Q. N. III, 30, 5.

Incurvat quem iniuria, non est magnus animus, Ir. III, 5, 6.

Indeclinabilis iustitia, Ep. 74, 28.

Indefatigabilis vigilia, Ir. II, 12, 7.

Indepravata virtus, Epist. 75, 15.

Index philosophorum, Ep. 39, 2.

Indi, Q. N. V, 18, 9. — ab Alexandro domiti, Ep. 113, 23. — Indos inter quid Macedonicus sermo, C. Helv. 6, 4. — apud Indos mel in foliis arundinum invenitur, Epist. 84, 3.

India (in) quum vagaretur Alexander, Ep. 59, 12. — (in) LX amnes, XVIII gentes esse prodidit Seneca, Frag. 5.

Indicum mare, Q. N. IV, 2, 3.

Indifferentia a Graecis ἀδιάφορα vocatur, Epist. 82, 8 et 9. — et Media, Epist. 82, 12. — alis aliis potiora, V. Beat. 22, 3.

Indigere et opus esse differunt, Epist. 9, 12.

Indigna putamus quae inopinata sunt, Ir. II, 30, 3.

Indignatio quorumdam dementissima, Br. Vit. 2, 5.

Indolentia, Epist. 66, 42. — bonum non est, 87, 16.

Indolescere est veternosi et infelicis animi, Ir. I, 16, 25.

Indormiens sibi animus segnis, V. Beat 10, 2.

Indulgendum animo et otium dandum, Tr. An. 15, 14.

Indulgentia patrum et matrum diversa, Prov. 2, 3.

Industria miseria est delicatis, Ep. 71, 22.

Inemendabilis status, Epist. 106, 6. — inemendabiles quid faciat, Epist. 97, 9.

Inermis adire locum obsessum multo hoste, C. Marc. 9, 2.

Inertes et inepti vocantur philosophi, Epist. 76, 3.

Inexercitata mens quaedam contrahere non potest, Epist. 94, 29.

Inexpugnabilis quorumdam lapidum duritia, C. Sap. 3, 7.

Infamia, unius malignus sermo, Epist. 102, 12.

Infans est irrationalis, Epist. 118, 14. — crines laceravit matris, C. Sap. 11, 2. — sputo aspersit, ibid. — infantes Germani et Parthi statim arcum tendunt, Epist. 36, 7. — in infantibus non est summum bonum, 124, 9.

Infatigabile quiddam est virtus, V. Beat. 7, 1.

Infatuat quemque pro sua portione adulatio, Epist. 59, 13.

Infector gratuitus, Q. N. III, 25, 3.

Infelicitas consummata ubi turpia non solum delectant, sed placent, Epist. 39, 6.

Infelix arbor, Ir. III, 15, 4. — infelicior nullus cui nihil adversi unquam accidit, Prov. 3, 3.

Infernus carcer in quo ingens iapitor Orci, Epist. 82, 15. — inferna fulmina, quum e terra exsiliunt ignes, Q. N. II, 49, 3.

Inferorum metus sunt vani, Epist. 24, 17. — inferum furis et monstra, Ir. II, 35, 5. — inferos terribiles fabula facit, C. Marc. 19, 3. — ad inferos descendit Claudius, Lug. 13, 1.

Infirmi sumus ad omne tolerandum, Tr. An. 2, 13.

Infitiationes, circumscriptiones, fraudes, etc. Ir. II, 9, 1.

Infitiator ac fraudulentus, Benef. III, 17, 3.

Infractum aetatem territare, Br. Vit. 5, 4.

Infrunitus animus, V. Beat. 23, 3. — infrunita mulier et antiqua quae nescit matrimonium vocari adulterium, Benef. III, 16, 3.

Infulas loco miseriarum habere, C. Helv. 13, 4.

Ingemiscere, V. Brat. 23, 1.

Ingenium beatissimum sub qualibet cute latere potest, Epist. 66, 1. — nullum magnum sine dementitae mixtura, Tr. An. 15, 16. — leve est, quod ad vocem et accidentia erigitur, Epist. 56, 11. — iugenii publicandi gloria, 7, 7. — iogenia quo illustriora, eo breviora, C. Marc. 23, 3. — ingenia Deus ex occulto magister producit, Benef. IV, 6, 6. — ingeniorum dignatio nunquam interit, Epist. 31, 6. — monumenta etiam indignis publicavit editio, Benef. IV, 28, 3. — triplex genus, Ep. 52, 2 sq.

Ingentis animi aliena causa ad vitam reverti, Epist. 104, 4.

Ingratus animus, omnium vitiorum maximum, Benef. I, 10, 4. — quam iniuriam inferat, I, 10, 4 sq. — qui remotis arbitris agit gratias, II, 23, 2. — qui beneficium accepisse se negat, quod accepit, III, 1, 2. — saepe est qui reddit quod accepit, III, 7, 5. — cui de hereditate, aut de legato vacat cogitare, IV, 20, 2. — saepe qui retulit gratiam, IV, 21, 3. — L. Sulla, qui patriam durioribus remediis sanavit, V, 16, 3. — in patriam Coriolanus, V, 16, 1. — Catilina, ibid. — C. Marius, ibid. 2. — L. Sulla, ibid. 3. — C. Pompeius, ibid. 4. — C. Caesar, ibid. 6. — non sine nostro pudore protrahitur, VII, 29, 1. — qui beneficium reddidit sine usura, Epist. 81, 16. — ingrati actio an iuste detur, Benef. II, 7, 1. — huic actioni nemo iudex sat idoneus, III, 8, 1. — animi vitium cur tam frequens, I, 1, 1. — hospitis poena narratur, IV, 38, 1 sq. — ingrato cur nulla lex posita, IV, 17, 1. — noto an vir bonus beneficium dare debeat, IV, 26, 1. — sitne consilium daudum, aquam haurire permittendum, et via monstranda, IV, 29, 1. — ingratum neminem esse probatur, V, 12, 3. — ingrati publice sumus omnes, V, 17, 2. — plures erunt si nulla adversus ingratum detur actio, III, 16, 1. — etiam de ingratis queruntur, III, 1, 1. — omnes miseri, Epist. 81, 20. — quemadmodum ferendi sint, Benef. VII, 26, 1. — quomodo possint grati effici, I, 2, 3. — ingratorum duo genera, VI, 26, 1. — multa genera, III, 1, 1. plurima exempla exponuntur, V, 16, 1 sq. 17, 1 sq. — poena, III, 17, 1 sqq. — causa non sunt omittenda beneficia, Epist. 81, 1 sq. — turba non debet tardiores ad bene merendum facere, Benef. I, 1, 9. — ingratos ipsi facimus, I, 1, 4. — quid maxime faciat, II, 26, 1. — ingratis excusationes sunt praecludendae ad quas refugere possint, Benef. VII, 16, 1.

Ingratissimus omnium, qui beneficiorum oblitus est, Benef. III, 1, 3.

Ingratitudo an impunita esse debeat necne, Benef. III, 6, 1 sq. — ingratitudinis mala, IV, 17, 1 sq.

Inhabilis intentioni spiritus, quum, etc. Epist. 15, 3.

Inguen (per) vulnere accepto L. Drusus cecidit, Br. Vit. 6, 2.

Iniqua quae iudicari soleant, Ir. II, 30, 3.

Iniquius nihil quam fieri heredem paterni odii, Ir. II, 34, 3.

Initia rerum in potestate nostra

sunt, exitus fortunae est, Epist. 14, 14.

Initiamenta, Epist. 90, 29.

Initiati tantum sanctiora sacrorum norunt, Epist. 95, 64.

Iniuria alicui fieri potest, nec tamen ille accipere, C. Sap. 7, 3. — beneficio contraria, Benef. III, 22, 2. — iniuriae et contumeliae discrimen, C. Sap. 4, 4. — opinioni non facile credendum, Ir. II, 22, 4. — poena, Ir. III, 26, 2. — vindicandae tres scopi, Clem. I, 22, 1. — iniuriam quanto astius sanari quam ulcisci, Ir. III, 27, 1. — iniuria sapiens non potest affici, C. Sap 2, 4 sqq. — iniuriae altius quam merita descendunt, Benef. I, 1, 8. — quomodo nos moveant, Ir. III, 31, 1. — iniuriarum materia latissime patet, C. Sap. 9, 1. — iniurias iniuriis repensare honestum non est, Ir. II, 32, 1. — sapienti tolerabiles esse, Epicurus; iniurias non esse, Stoicus dicit, C. Sap. 15, 3. — iniuriis dominorum in servos positus iudex, Benef. III, 22, 2.

Innocentem quomodo se quisque dicat, Ir. I, 14, 3.

Inobsequens arti, Q. N. I, Praef. 15.

Inobservatus cursus multa feret, quae reprehendere velis, Epist. 40, 13. — inobservatum tempus, Q. N. III, 26, 7.

Inoperta veritas ac confessa, Ot. Sap. 30, 1. — inoperto capite luxuriari, V. Beat. 13, 2.

Inopiae metus, Epist. 14, 3. — remedium quid sit, quaeritur, Epist. 110, 7.

Inquilinus (faber), Epist. 56, 4. — inquilini philosophorum non discipuli, Epist. 108, 5.

Inquisitio publicorum, secretorumque, teterrimum vitium, Tr. An. 12, 4.

Inquisitorem veterem amicum habebat Tiberius Caesar, Benef. V, 25, 2.

Insania, Clem. 2, 42. — ex ira nascitur, Ir. II, 36, 4. — publica et quae medicis traditur, nihil differunt, Epist. 94, 17. — muliebris, Benef. VII, 9, 4. — insaniae hilare genus, Epist. 39, 6. — insaniae et irae vicinitas, Epist. 18, 10. — insaniam hilarem insanire, V. Beat. 12, 1. — hilarem unius horae, longi temporis taedio pensat ebrietas, Epist. 59, 16. — insaniam quidam e sapientibus viris brevem esse dixerunt, Ir. I, 1, 2. — publicam inter et hanc quam medici tuentur parva differentia, Epist. 94, 17. — praeceptis nemo curat, 94, 36.

Insanire aliquando iucundum est, Tr. An. 15, 16.

Insanum vultus habitusque demonstrat, Epist. 52, 12. — insanis suffragium et iurisdictio committitur, Benef. II, 35, 2. — insanos, quibus mens mota est, non erepta, denuntiatio et castigatio coërcuit, Epist. 94, 36.

Insecabile quid sit inventum, Epist. 118, 16.

Inseparabile aliquid inter se habent bonum et honestum, Epist. 118, 10.

Insignia concupiscuntur, etiamsi parum nota sunt, Epist. 105, 3.

Inspicere nosmetipsos debemus, Tr. An. 4, 1.

Insputere disserenti, Ir. III, 38, 2.

Instabile quod evenit fortuito, Br. Vit. 17, 2.

Institores artificiorum sordidissimorum, Benef. VI, 17, 1. — delicata-

Lycia (in) aquae conceptum feminarum custodiunt, Q. N. III, 25, 9. — (in) solum perforatum ignis circuit sine nascentium damno, Epist. 79, 3.

Lycurgum si aetas eadem tulisset, vii Sapientibus accessisset octavum, Epist. 90, 5.

Lycus fl. intercidit et renascitur, Q. N. III, 26, 3.

Lydia (in) insulae natant, Q. N. III, 25, 6.

Lymphatici errantes, etc. Q. N. VI, 29, 2.—lymphatici metus perniciosi, Epist. 13, 9. — lymphaticos (inter) metus numerat, 85, 23.

Lynceo similem aciem omnes non habent homines, Benef. IV, 27, 2.

Lyncestius amnis potus furore mentem movet, Q. N. III, 20, 4.

Lyrici novem, Epist. 27, 5. — lyricos ut legat, se tempus habiturum Cicero negat, 49, 6.

Lysimachus ab Alexandro leoni obiectus fuit; Clem. I, 25, 1; Ir. III, 17, 3. — Lysimachi in amicum suum saevitia inaudita, III, 17, 3.

M

Macedonia, Br. Vit. 5, 4. — terrae motu agitata, Q. N. VI, 1, 11. — Macedoniae quot oppida devorata tremore terrae, Epist. 91, 9. — urbes terrae motu pterutae, Q. N. VII, 28, 2.—in Macedonia fl. albas oves faciens, III, 25, 3.

Macedo Alexander post Darium et Indos non pauper, Epist. 119, 8.— Macedonis querela de hospite ingrato, Benef. IV, 37, 3.—Macedonum gazae a Diogene calcatae, V, 4, 3.

Macedonicus sermo inter Indos et Persas, C. Helv. 6, 8.

Macellum, Benef. VII, 19, 2.

Machaera Hispana, Benef. V, 24, 3.

Machinamenta mortis, C. Marc. 20, 3.—quibus extorqueantur membra, Epist. 24, 13.

Machinatores pegmata excogitant, Epist. 88, 19.

Macrobii appellati Aethiopes, Ir. III, 20, 2.

Macte virtute esto, ex acie redeuntibus dicitur, Epist. 66, 47.

Madens unguento virtus, V. Beat. 7, 2.

Maeander fluvius poëtarum omnium exercitatio et ludus, Ep. 104, 15.

Maecenas vir ingeniosus, et magnum exemplum Romanae eloquentiae daturus, nisi felicitas eum castrasset, Epist. 19, 9. — absentis Caesaris partibus functus est, 114, 6. —ab Augusto desideratur, Benef. VI, 32, 3. — ingenium grande et virile habuit, nisi illud ipse discinxisset, Epist. 92, 32.—mollis non mitis fuit, 114, 8. — Maecenatis dictum, Benef. IV, 36, 1. — dictum e libro qui Prometheus inscribitur, Epist. 19, 8. — infelices morosae uxoris repudia deflentis vigiliae, Prov. 3, 9.—ut vita discincta, sic oratio soluta, Epist. 114, 4.—qualis fuit oratio, 114, 20. —verba citata, ibid. 5.—versus, 92, 32.—vestitus et comitatus mollitiem prae se tulit, 114, 7 sq. — votum turpissimum, 101, 10. — et carmen effeminatum, 101, 13. — Maecenati maxima laus mansuetudinis tribuitur, 114, 8. — motum caput nimia felicitate, ibid. 8. — Maecenatem quidam deliciis provocant, Epist. 120, 20.

Magister equitum, Epist. 108, 31. —magister populi antiquis qui nunc dictator, 108, 30 et 31. — magistri puerorum discentium, Benef. V, 25, 5.

Magisterium (in) recepta mancipia, Epist. 15, 3.

Magistratu Charino, i. e. ἄρχοντος Χαρίνου, Epist. 18, 7. — magistratui quando perversa vestis induenda, Ir. I, 16, 4. — magistratus domestici, Benef. III, 11, 2. — magistratuum contemptores perperam existimantur philosophi, Epist. 73, 1.

Magnanimitas quemlibat decet, Clem. I, 5, 3.

Magnesiam (circa) quid accidit, Q. N. III, 11, 3.

Magni cognomen honori datum, Clem. I, 24, 2. — magni scilleet viri, Benef. III, 6, 2. — quam magna, magis nova mirantur, Q. N. VII, 1, 4. — magna magno impetu ferienda sunt, Q. N. III, 28, 1.

Magnitudo est multis rebus non ex natura sua, sed ex humilitate nostra, Q. N. III, Praef. 9. — magnitudinis non est certus modus, Epist. 43, 1.

Magnum a bono separari non potest, Ir. I, 16, 27.

Magi Platoni defuncto cur immolaverint, Epist. 58, 28.

Mago imperium ablatum, Ir. III, 16, 3.

Maiores virtutibus suis posteros illustrant, Benef. IV, 30, 2 et 3.

Malacia est in ntio Inconcusso iacere, non tranquillitas, Epist. 67, 14.

Malaxandos articulos ex letis praebere, Epist. 66, 49.

Malefaciendi non animos, sed vires quibusdam desunt, Epist. 42, 3.

Molleusne prius in usu an forcipes, Epist. 90, 10.

Malitia omni saeculo fere eadem, paullulum dumtaxat ultro aut citro mota, Benef. I, 10, 1 sq. — aipsa maximam partem veneni sui bibit, quemadmodum Attalus noster dicere solebat, Epist. 81, 21.

Malum antecedere quae ista dementia est! Epist. 98, 7. — nullum est sine effugio, Q. N. VI, 1, 6. mali praecogitati mollis ictus venit, Epist. 76, 26. — omnia in malum vertit, Epist. 98, 2. — malo beneficium proiiciam, bono reddam, Benef. VII, 17, 1. — mala cur bonis viris accidant, quum sit Providentia, Prov. 1, 1. — fortuita praemeditando molliuntur, Tr. An. 11, 4. — interdum honesti speciem offerunt, Epist. 120, 8. — naturalia minus terribilia quam quae ex aliena potentia pendent, 14, 3. — opinione vulgi solum terribilia, C. Helv. 5, 6. — plura contingunt nobis quam accidunt, Epist. 110, 3. — quae bonis viris accidunt, etc. Prov. 5, 1. — omnia removit Deus a viris bonis, 6, 1. — et bona circa aliquam materiam versantur, C. Marc. 19, 3. — aliena ac repentina omnium animos sollicitant, Epist. 74, 5. — malorum fortuitorum metus remedia, 13, 3 et 4; 24, 15. — futurorum contemptus et praemeditatio, 107, 4. — ac bonorum scientia oni philosophiae competit, 88, 24. — futurorum metu torqueri, quam stultum sit, Epist. 24, 1. — nostrorum causa est quod vivimus ad exempla, 123, 5. — quod non ratione componimur, sed consuetudine abducimur, ibid. — ultimum ex numero vivorum exire, Tr. An. 3, 16.

Malus, nemo est animi causa, Benef. IV, 17, 3. — mali commodis fruuntur propter bonos, IV, 28, 1. — nullo vitio carent, IV, 26, 1. — qualia beneficia acciplant, V, 13, 1. — mali sumus, fuimus, et erimus, I, 10, 3. — malis etiam honesti aliquid inest, IV, 17, 2. — malos vincit pertinax bonitas, VII, 31, 1.

Mamercus Scaurus cos. ancillarum menstruum ore exceptans, Benef. IV, 31, 2. — Mamerci Scauri dictum obscoenum, Benef. IV, 31, 3.

Mathematicus, quid doceat, 88, 22. — mathematici aliquando verum dicunt, Lud. 3, 2.

Matrimonium unius adulterium, Benef. III, 16, 3.

Matronae quos detestentur, Benef. I, 9, 4.

Maturitas imminentis exitii indicium est, C. Marc. 23, 3.

Maximus cum Seneca agit, Epist. 87, 2.

Medendi ars, Epist. 87, 15.

Media ac indifferentia, Epist. 82, 12.

Medicamentum aquatius, Q. N. I, 3, 14. — medicamenta oculorum, Epist. 64, 13. — valetudinario non sunt dono mittenda, Benef. I, 11, 6. — medicamentis in similitudinem veri colorari, VII, 9, 2. — polluta virtus, V. Beat. 7, 2.

Medicatorum torrentium venae, Benef. IV, 5, 2.

Medicina aliis in remedium, aliis in levamentum adhibetur, Epist. 94, 24. — et decreta, et praecepta habet, Epist. 95, 9. — aegro, non regio quaerenda est, 104, 18. — etiam sceleratis opem ministrat, Benef. IV, 28, 3. — quando proficiat, Epist. 89, 18. — veterum qualis in principio, 95, 15. — medicinae usus apud aegros, honor apud sanos, Clem. I, 2, 4.

Medicus regis filium curans, Ir. III, 39, 3. — aegros perambulat; Benef. VI, 16, 1. — aegris prodest, sed hos non obligat, IV, 13, 3. — bonam valetudinem non praestat, Epist. 72, 8. — cibi aut balnei tempus non potest per epistolas eligere, 22, 1. — et curat, et monet, 94, 20. — quam viam teneat in curandis morbis, Ir. I, 5, 5. — quando peregerit suas partes, Benef. VII, 13, 3. — quid aegro praecipiat, Epist. 78, 4. — non gaudet aegro elato, Epist. 97, 10. — vitam dat, Benef. III, 35, 4. — quis phreneticо irascitur, C. Sap. 13, 1. — quis febricitantis maledicta in malam partem accipit, C. Sap. 13, 1. — medici infamia gravissima opus quaerere, Benef. VI, 36, 2. — boni officium, VI, 16, 2. — mali desperare, non curare, Clem. I, 17, 1. — medico quantum debeatur, Benef. VI, 16, 1. — medicum non facit peregrinatio, Epist. 104, 18. — non eloquentem aeger quaerit, 75, 4. — secantem non laudat aeger, 52, 9. — medici antiqui multa ignorant, 95, 22. — familiares et domestici, C. Sap. I, 1. — quid mortis meditationem vocent, Epist. 54, 2. — medicorum lacerationes ossa vivis legentium, C. Marc. 22, 1. — supellectile magna medicorum non erat opus, Epist. 95, 18. — genua tangentes, Br. Vit. 8, 3. — maximus ob feminarum luxuriam in mendacio deprehensus, Epist. 95, 20. — exclamatio, Br. Vit. 1, 1. — medicis gravis annus in quaestu est, Benef. VI, 38, 3.

Mediocritas falsa et inutilis, Epist. 85, 9.

Medus, Lud. 12, v. 15. — Medi, C. Sap. 13, 5. — Medi soli actionem ingrati dederunt, Benef. III, 6, 2. — Medorum extrema, Epist. 71, 36. — vultus arrogans, C. Sap. 13, 4. — in gente adversus ingratos non data actio, Benef. III, 6, 2.

Megalenpolin inter et Elim Ladon medius est, Q. N. VI, 25, 2.

Μεγαληγορία ingenti naenias cantare, Lud. 12, 1.

Megaram cepit Demetrius, inde vocatus Poliorcetes, C. Sap. 5, 3.

Q. N. VI, 32, 11.—est tributum officium, ibid.—malorum omnium remedium, ibid.—omnia poscit, Epig. 7, 7.—nec bonum, nec malum est, C. Marc. 19, 3.—nunquam recusanda, aliquando adciscenda, Epist. 70, 2. — omnes complectitur et cingit, 12, 5.—omnibus tam seni, quam iuveni ante oculos esse debet, 12, 5.—optimum naturae inventum, C. Marc. 20, 1.—captivorum catenas levat, ib. 2. — e carcere deducit quos imperium impotens vetuerat, ibid.—non est timenda, Epist. 24, 11.—omnium dolorum solutio et finis, C. Marc. 19, 3. — mors est; quam nuper servus meus, ancilla contempsit, Epist. 24, 13.—nos aut consumit, aut emittit, 24, 17.—si timenda est, semper timenda, 30, 15.—sitne ob senectutem, vel morbum, vel dolorem, sibi consciscenda, 28, 58, 33.—sitne occupanda, an exspectanda, quum eam vis externa denuntiat, 70, 9.—ieiuno levior est, Prov. 4, 10.—necessitatem habet naturalem et invictam, Epist. 30, 9.—nullum habet incommodum, 36, 9. —intermittit vitam, non eripit, ib. 10. — est, non esse, ibid. 54, 3. — ingenti animo est provocanda, Q. N. VI, 32, 2.—omnium par est, sed per quae venit diversa sunt, Epist. 66, 39 et 40. — mortis causae variae, C. Marc. 11, 2.—commoda, 20. — contemptores, Epist. 70, 17, 22; 77, 4 sq.—contemptus, Q. N. VI, 32, 2 sq. Prov. 6, 5. — accessus quam perturbationem afferat, Epist. 30, 8.—contemptus et praeparatio ad eam, 30, 5. — effugia, quae homines quaerere solent, refutata, 77, 9, 13.—infamia certatim a multorum ingeniis aucta, 82, 15.—malum nullum, 30, 5; 54; 3.—metus, 101, 10. — morae, 7, 3. —praemeditatio: nullius rei tam necessaria meditatio, Epist. 70, 15. — nullum solatium maius quam mortalitas, Q N. VI, 2, 5.—assidua meditatio facit firmum, Epist. 82, 7. — moras quaerebat Brutus, 82, 11. — viae variae, Ir. III, 16, 1 sq. Prov. 6, 7. — contemptus argumentum est animi ab altiore venientis sede, Epist. 120, 15. — genera alia praeter senectutem, spei mixta sunt, 30, 3. — meditatio medicis dicitur asthma morbus, 54, 2. — omnes aequae timidi, 22, 11. — timore mori stultitia est, 70, 6.—mortem ante oculos habere, non molestum senectuti, 12, 5. — concupiscentes et timentes obiurgat Epicurus, 24, 20.—cur aliquando invocent homines, Brev. V. 16, 1. — (ad) currere taedio vitae ridiculum est, quum, etc. Epist. 24, 21. — qui timebit nil unquam pro homine vivo faciet, Tr. An. 11, 4. — ridiculum appetere, Epist. 24, 21. — sciemus malum non esse, 75, 13.— quam optare nihil turpius, 117, 22. —(ad) omnes reservamur, Q. N. II, 59, 5. — (post) fruitur et ipsa, Frag. 9.—de morte, publica querela, Benef. V, 17, 4.—sua mori, bella res, Epist. 69, 4. — mortium signa an dii praemittant, Q. N. I, 1, 3.

Mortalia omnia mortalium bona, Epist. 98, 9.

Mortalis mortalem peperisti! C. Marc. 11, 1.

Mortalitas maximum mortis est solatium, Q. N. VI, 2, 5. — mortalitatis extendendae ratio, Br. Vit. 15, 2.

Morticina caro, Epist. 122, 5.

Mortuum alienum tollere, Epist. 12, 2. — quisquis aliquem queritur, queritur hominem fuisse, 99, 8. — mortuis nulla mala sunt, C. Marc. 19, 3.

Motiuncula levis aliquem decipit, Epist. 33, 6.

Negligentia imitatur facilitatem, Epist. 120, 9.

Negotiatio multum distat a beneficio, Benef. VI, 12, 2.

Negotiorum turba non obstat studiis, Epist. 62, 1. — negotiis alienis se offerentes, Tr. An. 12, 1. — negotiis quomodo se extricare debeat philosophiae cupidus, Epist 22, 1.

Nemo difficulter ad naturam reducitur, Epist. 50, 5. — per se satis valet ut emergat, 52, 1. — vitia sua confitetur, 53, 8. — sibi tristis est, 63, 2. — nisi suo die moritur, 69, 4. — futuro torqueri debet, 74, 33. — potest valde dolere et diu, 78, 7. referre gratiam scit. nisi sapiens, 81, 11. — nemo irascendo fit fortior, nisi qui fortis sine ira non esset, Ir. I, 13, 3. — tam vilis regi ut illum perire non sentiat, Clem. I, 16, 1.— beatus dici potest, V. Beat. 5, 3.— benignus est sui iudex, Benef. II, 26, — sibi dat beneficium, V, 9, 1. — in summam nequitiam incidit, qui unquam haesit sapientiae, VII, 19, 5. — praesentibus tantum miser est, Epist. 5, 7. — sibi proponit quod velit, 20, 4. — nemo non exit e vita tanquam intraverit, 22, 11. — quam bene vivat, sed quam diu, curat, 22, 13. — gloriari nisi suo debet, 41, 7. — se avarum esse intelligit, nec cupidum, 50, 2. — conatur improbe eo ascendere unde descenderat, 92, 28. — liber est qui corpori servit, 92, 31.— libenter tristi conversatur, nedum tristitiae, 99, 21.— nemo non gloriam ultra verum tulit, 120, 15. — nemo non quotidie et consilium mutat, et votum, 120, 22. — est casu bonus; discenda virtus est, 123, 15.— unquam timuit fulmen, nisi qui effugit, Q. N. II, 59, 10. — neminem casura delectant, Brv. Vit. 17, 2. — (ad) ante bona mens venit quam mala, Epist. 50, 7.

Nemora suspendere, Ir. I, 16, 31 et 32.

Nepos M. Aelius praetorius, Benef. II, 7, 1.

Nepotes, Ir. II, 16, 4. — nepotum circa focos iuventus quanta premit ! Epist. 95, 23.

Neptunus, Epist. 73, 5. — Neptunum catenis in profundum contingere tentat rex stolidus, C. Sap. 4, 2. — vocatum, apud Graecos Σεισίχθονα, Q. N. VI, 23, 4. — Neptuno maris movendi assignata potentia, Q. N. VI, 23, 4. — Neptune, nunquam hanc navem, nisi rectam, Ep. 85, 29.

Nequitia cito subrepit, Q. N. III, 30, 7.

Nero Caesar, Clem. I, 1, 1. — veritatis amantissimus, Q. N. VI, 8, 13. — nemo populo romano carior (dicit Seneca), Clem. I, 1, 5. — ad investigandum Nili caput misit, Q. N. VI, 8, 3. — non comparandus, mansuetudinis causa, cum Augusto, Clem. I, 11, 1. — Neronis Caesaris mirabile dictum, Clem II, 1, 2. — scriptum ad Senatum, occisa matre, Frag. 2. — clementia, Clem. I, 11, 1 sq. — laudes, Clem. I, 11, 1 sq. — versus, Q. N. I, 5, 6. — In latrones animadversuri vox generosa, Clem. II, 1, 1. — principatu cometes sex menses visus, Q. N. VII, 17, 2; 21, 2. — Neroni multos annos dat Lachesis, Lud. 4 fin. — sub Nerone nemo Augustum et Tiberii prima tempora loquetur, Clem. I, 1, 6. — (sub) vota publica in tuto, I, 1, 7.

Nervi, sedes dolorum, Epist. 78, 8. — nervorum contractione mori, Epist. 66, 40.

fumosis imaginibus, Epist. 44, 4. — nobilior quisnam altero, Benef. III, 28, 1.

Nobilitas turpissimos quosdam industriis praetulit, Epist. 44, 2.

Nocens aliquando latendi fortunam habet, nunquam fiduciam, Epist. 97, 11. — nobis posteaquam profuit, an nos debito solvat, 81, 3 sq. — fit etiam non nocendo, C. Sap. 7, 3.— nocentium proprium trepidare, Ep. 97, 14.

Nocitura petentibus neganda, Benef. II, 14, 1.

Noctis et diei officia commutantium reprehensio, Epist. 122, 1. — noctes quibusdam breves videntur, Br. Vit. 16, 3.

Nomen lusorium transire, Benef. V, 8, 3. — in nomen laborare, Epist. 65, 6. — nominis illustria origini praetextus Deus, Benef. III, 28, 2. — nomina facere, V. Beat. 24, 2.—nomina lenta, Benef. V, 22, 1. — nomina secum fieri quidam nolunt, Benef. II, 23, 2.

Nomenclator, Tr. An. 12, 3. — vetulus nomina non reddit, sed imponit, Epist. 27, 4. — nomenclatoris superbiam vocant iniuriam, C. Sap. 14, 1. — nomenclatori memoriae loco audacia est, Benef. I, 3, 10. — nomenclatorum aut memoria, aut manus, Benef. VI, 33, 2.

Nomentanum (Senecae praedium), Epist. 104, 1; 110, 1.

Nomentanus, luxuriae magister, terrarum et maris bona conquirit, V. Beat. 21, 3.

Non putavi, turpissima excusatio, Ir. II, 31, 2.

Nonacrin (circa) in Arcadia aqua mortifera, Q. N. III, 25, 1.

Nosce te: vox adscripta Pythicis oraculis, C. Marc. 11, 2.

Notarius quae non potuit persequi, etc. Lud. 9, 2.

Noti non magis maiores, quam nobiles sunt, Benef. III, 28, 1.

Notorem qui dat, ignotus est, Epist. 39, 1. — notorem petere, Lud. 7, 3.

Notus ventus, Q. N. V, 16, 2. — Latine Auster dicitur, V, 16, 6.

Novatilla, C. Helv. 16, 15.

Novit tam bene, quam paedagogos novimus, Epist. 27, 4.

Novitas, magna pars mali imperitis, Epist. 76, 26. — pondus calamitatibus adiicit, 91, 3. — novitatis et consuetudinis vis, Q. N. VII, 17, 2.

Novorum cupiditas, priora obscurat, Benef. III, 3, 1.

Noxiissimum animal, Clem. I, 16, 3.

Nubes quid, Q. N. II, 30, 4.— resoluta ventum facit, V, 13, 1. — ex nube aquosa fit grando, III, 4, 2. — nubes attritae, quum aint udae, quomodo ignem gignere possint, II, 25, 1. — subterraneae, V, 14, 3. — nubium observandarum periti grandinem praedicunt, IV, 6, 1. — nubes impingi montibus, nec sonum fieri videmus, II, 28, 1. — nubibus ignem inesse Anaximandri opinio, II, 12, 2 et 3. — (in) unde et quomodo ignis, et qua ratione e nubibus emittatur, II, 26, 1 sq.

Nubilo serena succedunt, Epist. 107, 8.

Nucerinorum colonia, Q. N. VI, 1, 2.

Nudum se vidisse dicit, qui male vestium vidit, Benef. V, 13, 4.

Nugatorius et iners quis vocetur, Epist. 36, 2.

Nulli nisi ex damno alterius quaeatus est, Ir. II, 8, 1.

Numae nepos, Epist. 108, 30.

— eiusdem sortis sunt, VI, 1, 10. — sub eadem lege iacent, ibid

Ov Latine dici nequit, Epist. 58, 5. — sex modis dicitur, 58, 6.

Onesicritus praefectus classibus Alexandri in Oceano explorator quum erraret, Benef. VII, 2, 1.

Onus viribus aptari debet, Epist. 108, 2.

Opera antiquis auxilium significat, Epist. 108, 33. — opera pertinax nihil inexpugnatum relinquit, 50, 6. — utilis non omnis beneficium est, Benef. IV, 29, 1.

Operatum supervacuis studium, Epist. 117, 26. — operati in canticis, Br. Vit. 12, 3.

Opertorium facta est penula, Epist. 87, 2.

Opes non sunt bona, Epist. 87, 13. — opum possessio non interdicitur, Epist. 18, 10.

Opinio immensum, natura exiguum desiderat, Epist. 16, 6. — opinio philosophorum ignem inesse nubibus, Q. N. II, 12, 2 et 3. — opinionis nihil, omnia conscientiae causa facienda sunt, V. Beat. 20, 3. — opinioni cito accedimus, Epist. 13, 8. — ad opinionem si vives, nunquam eris dives, 16, 6. — opiniones variae veterum de ortu fontium ac fluminum, Q. N. III, 7, 1. — opiniones falsas expelle de bonis et malis, Ep. 94, 33. — opinionibus hominum tangi naturale est, 116, 2.

Optabilia sitne omnia bona, Epist. 67, 3.

Optantium voces nocent, Epist. 94, 52.

Optimus ille qui dedit facile, nunquam exegit, Benef. II, 17, 7. — optimum id videtur quod habet laudatores multos, Ot. Sap. 28, 3,

Opus esse et indigere differunt, Epist. 9, 12. — est pulcherrimum invitos et nolentes servare, Benef. II, 14, 4.

Oraculo reddita praecepta, Epist. 94, 28.

Oratio vox est aliquid significans, Epist. 102, 9. — animi vultus est, 115, 2. — certam regulam non habet, 114, 13. — etiam timidissimis audax, 26, 5. — sollicita philosophum non decet, 100, 3. — proverbium Graecum: Talis hominibus fuit *oratio* qualis vita, 114, 2. — Maecenatis non est aeque soluta, 114, 4. — iracundi hominis, iracunda, ibid. 19. — commoti nimis incitata, ibid. — delicati tenera et fluxa, ibid. — popularis et philosophi multum differt, Epist. 40, 4. — orationis celeritas Graecis potius quam Latinis permissa fuit, 40, 10. — lascivia argumentum luxuriae publicae, 114, 2. — oratione soluta quae dicuntur, negligentius audiuntur, Epist. 108, 11. — orationibus longissimis praecipitur ut homines non in patrimonio, sed in animo divitias esse putent, 108, 11.

Orator iratus an aliquando melior, Ir. II, 17, 1. — non gaudet, si patroni culpa reus cecidit, Epist. 97, 10. — oratori quando constet eloquentiae officium, Benef. VII, 13, 4. — oratori qualis oratio apud Homerum data, Epist. 40, 3.

Oratorius vigor deest Ciceroni et Pollioni, Epist. 100, 7.

Orbationem (per) antiqui paupertatem dixerunt, ut Graeci κατὰ στέρησιν, Epist. 87, 35.

Orbis in tres divisus, C. Sap. 2, 2. — in orbe nihil summum, nihil imum, nihil extremum, nihil primum, Benef. V, 8, 4.

5. — versus citantur, Benef. IV, 14, 19, Q. N. III, 27, 12, *et passim.*

P

Pabuli sapor apparet in lacte, Q. N. III, 21.

Pacuvius qui Syriam usu suam fecit, a coena quotidie se ad symphoniam efferri curavit, Epist. 12, 8.

Padus fluvius, Benef. VI, 19, 1.

Paedagogium pretiosa veste succingitur, V. Beat. 17, 2. — paedagogii apparatus praestringit animum, Tr. An. 1, 5. — paedagogia oblita facie vehuntur, Epist. 123, 7.

Paedagogus, Epist. 89, 11. — fatuae, 50, 2. — unicuique datus deus inferioris notae, 110, 1. — paedagogi publici, 123, 11. — paedagogus nosse, 27, 4.

Palearum usus ad nivem conservandam, Q. N. IV, 13, 8.

Palicorum, lacus Siciliae, Q. N. III, 25, 4.

Pallor, corporis pulsus, non affectus indicium est, Ir. II, 3, 1 sq.

Palma in certaminibus meliorem declarat, Benef. V, 2, 2. — palmae spatio septimo quum appropinquant, manifestior notari solet agitatorum laetitia, Epist. 30, 11.

Palpanti nihil asperum et tetrum, Ir. III, 8, 5.

Palum (ad) exerceri, Epist. 18, 6.

Pamphiliae ventus Cataegis, Q. N. V, 17, 4.

Panaetius, Epist. 33, 3. — eleganter respondet adolescentulo quaerenti, An sapiens amaturus esset, 116, 4. — quid de Cometis statuerit, Q. N. VII, 30, 2.

Pancratio decernere vetantur Lacedaemonii, Benef. V, 3, 1.

Panis plebeius aut siligneus, Ep. 119, 2. — siccus, 83, 5. — in fame unus, beneficium est, Benef. 8, 2. — olim cinere calido et fervente testa percoctus, Epist. 90, 23. — panis quadra non est beneficium, Benef. IV, 28, 1. — panis hordeaci frustum non iucunda res, 18, 8. — panem lapidosum beneficium aspere datum vocabat Fabius Verrucosus, Benef. II, 7, 1. — siligineum fames reddit, Epist. 123, 2.

Pantomimae decies sestertio nubunt, C. Helv. 12, 5.

Pantomimica ornamenta, Epist. 29, 11.

Pantomimus Mnester, Lud. 13, 3. — pantomimo non necesse est de arte saltandi quaerere, Epist. 95, 56. — pantomimorum mancipia, iuvenes nobilissimi, Epist. 47, 15.

Paphus quoties in se corruit! Ep. 91, 9. — et Cyprus motae, Q. N. VI, 26, 4.

Papulas alienas observatis, ipsi obsiti ulceribus, V. Beat. 27, 5.

Par sum, sed alicui, Benef. V, 10, 2. — parem rationem facere, Epist. 19, 9. — pares nos facit mors, Ir. III, 43, 1.

Par Deo dignum, Prov. 26. — paria ordinaria et postulatitia, Epist. 7, 3. — paria facere, Benef. III, 9, 2; Q. N. IV, Praef. 12.

Pariter (nisi) non pugnat, Ir. II, 34, 5.

Parabolis in scribendo qui usi, Epist. 69, 5.

Παράδοξα, inopinata omnibus, Ep. 81, 9.

Παραινετική, quae pars philosophiae a Graecis vocatur, Epist. 75, 1.

Pararios interponi quidam nolunt, Benef. II, 23, 2. — parariis interpo-

sitis nomina facere, Benef. III, 15, 2.

Parasiti, Lud. 12, v. 60.

Parcimonia. Vid. infra *Parsimonia*.

Parcis (unam ex) alloquitur Mercurius, Lud. 3, 1.

Parcissimus, homo pusilli et contracti animi vocatur, Benef. II, 34, 3.

Parelia quid sint, et quomodo fiant, Q. N. I, 11, 2 sq. — bina quomodo fiant, I, 13, 1.

Parentatur interdiu mortuis, Epist. 122, 3.

Parentes liberos beneficiis vincunt, Benef. V, 5, 2. — parentum amor magis in ea quorum miseretur inclinat, Epist. 66, 27. — beneficia in liberos, Benef. VI, 24, 1. — castigatio quemadmodum accipienda, Ir. II, 27, 4. — cura de infantia liberorum, Benef. VI, 24, 1. — exhortatio ad liberos, III, 36, 2. — officium describitur, Clem. I, 14, 1. — veneratio, Benef. III, 36, 1. — parentes non amare impietas, III, 1, 4. — non agnoscere insania, ibid. — parentibus cur quaedam privilegia data, III, 11, 1. — maiorane beneficia liberi dare possint quam acceperint, III, 32, 4.

Parianus Artemidorus, Q. N. I, 4, 3.

Parmenidis dictum citatur, Epist. 88, 37.

Parrhesiastes vocatus Demochares ob procacem linguam, Ir. III, 23, 1.

Parricida culleo insuitur, Ir. I, 16, 4. — parricidae cum lege coeperunt, Clem. I, 23, 2.

Pars et materia differunt, Q. N. II, 3, 1. — partes (per) ad totum pervenitur, Epist. 108, 2.

Parsimonia est scientia vitandi sumptus supervacuos, Benef. II, 34, 3. — sera in fundo est, Epist. 1, 4. — parsimonia fuse laudatur, Tr. An. 9, 1 seq.

Parthenope (a) usque Puteolos facile subripi posse putat Seneca, Epist. 53, 1.

Parthici belli apparatu Lucium fratrem sibi carissimum perdidit, C. Caesar, C. Polyb. 34, 4.

Parthus de Crasso sententiam tulit, Epist. 4, 5. — infans arcum statim tendit, 36, 7. — Parthi capillum effundunt, 124, 22. — Parthis avaritia Crassum dedit, Q. N. V, 18, 9. — Parthos reges sine munere salutare non licet, Epist. 17, 8. — fundere, Lud. 12, v. 15. — metu continere, C. Sap. 13, 5. — Parthia (a) pro gula aves repetimus, C. Helv. 9, 10. — Euphrates obstet! Q. N. I, Praef. 7.

Parvo adsuescendum est, Epist. 123, 2.

Pasithea una Gratiarum Homero, et nupta, Benef. I, 3, 6 et 7.

Pastor eques Rom. ut dolorem ob filii mortem apud C. Caesarem suppresserit, Ir. II, 33, 3.

Patavii conditor fuit Antenor, C. Helv. 7, 1.

Pater an beneficium accipiat ab eo qui filio dederit, Benef. V, 18, 1; 19, 1 sq. — patriae vocatus Augustus non adulatione vana, Clem. I, 14, 2. — quidam, morte filii nuntiata, sacra rite perfecit, C. Marc. 13, 1. — familiae olim, qui nunc dominus, Epist. 47, 12. — familias malus, quomodo habebitur, qui, etc. Benef. IV, 27, 4. — patris beneficia vinci a beneficiis filii non possunt, Benef. III, 35, 3. — omnia sunt quae in liberorum manu sunt, VII, 4, 5. — patri quantum praestare debeat filius, III, 35, 4. — non promittuntur pii liberi, IV, 33, 3. — patrem vicit Aeneas, III, 37, 1. — patrum et matrum indulgentia diversa, Prov. 2, 3.

C. Sap. 5, 3. — hoc cognomen (Poliorcetea) ab exitio urbium datum fuit, Epist. 9, 15.

Pollionis Asinii compositio salebrosa et exsiliens, et ubi minime exspectes relictura, Epist. 100, 6. — amicus Timagenes, Ir. III, 23, 3. — Pollioni Asinio quid dixerit Scaurus, homo obscoenus, Benef. IV, 31, 3. — Pollionem Asinium oratorem magnum nulla res ultra decimam retinuit, Tr. An. 15. 13. — (apud) omnia cadunt, apud Ciceronem desinunt, Epist. 100, 6.

Pollutam medicamentis virtutem, pallidam aut fucatam in templo invenies, V. Beat. 7, 2.

Pollux et Castor (numen), Q. N. I, 1, 11.

Polyaenum magnum virum fecit Epicuri contubernium, Epist. 6, 6. — ad Polyaenum epistolae Epicuri, Epist. 18, 7.

Polybius Claudii libertus, Lud. 13, 4. — fabellas et Aesopeos logos connectit, C. Polyb. 27, 1. — Homeri et Virgilii carmina resolvit et transtulit, 26, 6. — Polybii apud Claudium potentia, C. Polyb. 22, 5; 25, 2. — laus, 26, 5 sq.

Πολυπράγμονες enumerantur, Tr. An. 12, 1 sq.

Poma gregalia delectant, si provenere maturius, Benef. I, 12, 4. — poma per vitrum aspicientibus multo maiora, ut et aquae inoatantia, Q. N. I, 3, 10. — gratissima quum fugiunt, Epist. 12, 4. — pomorum ingenti strue cingere primae formae feras, Prov. 3, 6.

Pomaria in summis turribus serere, Epist. 122, 8.

Pomoerium Rom. quando proferre licebat, Br. Vit. 14, 1. — extra est mons Aventinus, 14, 2.

Pompam a nobis removeamus, Tr. An. 9, 1.

Pompeianae partes uno praelio profligatae, Epist. 71, 9.

Pompeiani post Pompeium, Ir. III, 30, 3.

Pompeii, Ep. 49, 2. — Campaniae urbs terrae motu desedit, Q. N. VI, 1, 1; 26, 4.

Pompeii S. exaltati causa ruina Pompeii Magni, Benef. IV, 30, 1. — Pompeio numquam ditior? Tr. An. 11, 8. — Vid. *Cn. Pompeius*.

Pompeio Penno sinister pes osculandus porrigitur a C. Caesare, Benef. II, 12, 1.

Pompeiorum fortuna, C. Polyb. 34, 1. — interitus, Q. N. VI, 1, 1.

Pompeius Cn. ab ultimo mancipio transfossus, Br. Vit. 14, 1. — alienum exercitum fugit, Q. N. IV, Praef. 21. — clienti praebet cervicem, Tr. An. 15, 5. — extraordinaria concupiscit imperia, Benef. V, 16, 5. — provincias distribuit, ibid. — eo redegit populum Romanum ut salvus esse non possit nisi beneficio servitutis, ibid. — quid illum in Africam, in Septemtrionem, in Armeniam, in Mithridatem, etc. traxit? Epist. 94, 64. — C. Caesarem in sua fata immiscet, ibid. 65. — unum ante se ferre non potuit, quum respublica ante se duos haberet, ibid. — primus in circo elephantorum duodeviginti pugnam edidit, Br. Vit. 13, 6. — Pompeii cognominis inanis iactatio, ibid. 14, 1. — hostis ae victor, Benef. V, 16, 6. — verecundia in concionibus, Epist. 11, 3. — theatrum exustum a Caesare refectum, C. Marc. 22, 3. — ambitio immoderata repre-

Q

R

publicam calcare, Benef. II, 12, 3. — respublicae Atheniensium et Carthag. Ot. Sap. 31, 2.

Restagnare (de diluvio), Q N III, 27, 10.

Resupinant corpora, Ep. 12¹, 13.

Resupinus in scena dicere, Epist. 80, 7.

Retenta ac revocata virtus, Prov. 2, 9.

Retentare non audent ea quae, etc. Br. Vit. 10, 2. — memoriam suam, Epist. 72, 1.

Retexenda exempla, Epist. 94, 68.

Ῥητορικὴ verba curat, et sensus, et ordinem, Epist 89, 16.

Retorrida arbor, Ir. III, 15, 4. — retorridi et nodosi rami platanorum, Epist. 12, 1.

Retrahere ingenii sui vires, Epist. 79, 6.

Retro vivere, Epist. 122, 19.

Reus sententiis paribus absolvitur, Epist. 81, 25. —in reum exire, Ben. III, 8, 1. — reorum mutuae sordes, Ir. I, 2, 1.

Revilescere, Tr An. 15, 9.

Rex animum latronis et piratae habens, Benef. II, 18, 6. — omnis ex servis oriundus, Epist. 44, 3. — stolidus solem sagittis obscurare tentans, C. Sap. 4, 2. — Persarum stolidissimus in Italiam traiecit, Q. N. V, 18, 9. — regis et tyranni discrimen, Clem. I, 11, 3. — quomodo omnia esse dicantur, Benef. VII, 4, 2. — regi verborum intemperantia non est ex maiestate, Clem. I, 7, 2. — gloria nulla ex saeva animadversione, I, 17, 2. — regem maxime decet clementia, I, 5, 5 sq.—natura commenta est, I, 19, 2. — apud regem omnis coena iucunda, Ir. III, 15, 1. — saevum in aperto clementia praestabit, Clem. I, 19, 5.—aut regem, aut fatuum nasci oportet, Lud. 1, 2. — a rege factis non nomine distat tyrannus, Clem. I, 12, 1. — reges cuius rei indigi, Benef. VI, 33, 1 sq. — cur amentur, Clem. I, 4, 2. — multa apertis oculis donant, Benef. IV, 37, 2. — mali cur regnent ibid. 32, 2. — Romani duo, quorum alter patre, alter matre caruit, Epist. 108, 30. — reges securos praestat amor civium, Clem. I, 19, 5. — Parthos non potest quisquam sine munere salutare, Epist. 17, 8. — regum animos nobis induimus, Epist. 47, 17. — contemptores perperam philosophiae dediti censentur, 73, 1. — consuetudo populum amicorum describere, Benef. VI, 33, 3. — lascivientium ludibria in mari, VII, 20, 3. — amicis quanti constent bona consilia, exemplo declaratur, Ir. III, 14, 3 sq. 15, 1 sq. — regibus exemplum positus Iupiter, Q. N. II, 43. — maior securitas est ex mansuetudine, Clem. I, 8, 4 — eis utilis est irae continentia, Ir. III, 16, 2. — in reges quid homines armet, Ir. III, 31, 1. — regibus (a) provocatio ad populum fuit, Epist. 108, 31.

Rhenus, Br. Vit. 5, 4. — inclytus amnis, Benef. III, 29, 3. — Germaniae modum faciat! Q. N. I, Praef. 7. — aestate provenit, IV, 2, 19. — Germanos repellens, VI, 7, 1.

Rhinocolura nomen datum populo in Syria, Ir. III, 20, 2.

Rhodanus, Lud. 6, 2; Q. N. III, 27, 8. — aestate provenit, IV, 2, 19.

Rhodii vox effeminatissima, Epist. 70, 5. — Rhodiorum fons ex intervallis foeda fundens, Q. N. III, 26, 6. — Rhodiis libertas cum immunitate data, Benef. V, 16, 7.

putat, Vit. Beat. 23, 1 — nulla iniuria vel contumelia affici potest, C. Sap. 2, 4. — nulla re indiget, et tamen multis illi opus est, Epist. 9, 12. — nunquam commovetur, 35, 4. — omnibus affectibus vacare debet, 85, 6 — similis Deo, excepta mortalitate, C. Sap. 8, 2. — solus scit referre gratiam et beneficium dare, Epist. 81, 9. — surdum se amantissimis praestare debet, 31, 2. — tremet, dolebit, et expallescet, 71, 28. — non potest in habitu mentis suae stare, nisi amicos similes sui admittat, 109, 8 — an ad remp. accedat, controvertitur, Ot. Sap. 30, 2. — an beatior qui diutius vixerit, Epist. 91, 21. — an irasci debeat, Ir. II, 6, 4. — an lacrymari debeat, Epist. 99, 17, an munus accipere, debere, emere, et conducere possit, Benef. VII, 4, 7. — vincit virtute fortunam, Epist. 71, 28. — nihil suum iudicat magis, quam cuius illi cum humano genere sit consortium, 73, 7. — multa remittet, Clem. II, 7, 4. — omnia in se habet, C. Sap. 5, 1. — nil fortunae credit, 5, 1. — a nullo contemnitur, C. Sap. 10, 3, — non accedet ad fores quas durus ianitor obsidet, 14, 2. — quo animo ad otium secedit, Ot. Sap. 32, 11. — ad rempublicam Carthaginiensium accedet, 32, 18. — non accipit iniuriam, tamen ille qui pugno percussit, iniuriarum damnabitur, Benef II, 35, 2. — non mutat consilium, IV, 34, 4. — utramque partem fortunae cogitat, ibid. — non habet mittendos trans maria legatos, VII, 3, 2. — universa animo possidet, ibid. 6, 2. — potentium iras nunquam vitabit, Epist. 14, 6. — ad omnem incursum munitus et intentus, 59, 8. — adhaeret corpore suo, 65, 18. — vivit non quantum debet, sed quantum potest, 70, 3. — tam aequo animo apud alios omnia contemnit, quam Iupiter, 73, 13. — assuescit malis futuris diu cogitando, 76, 26. — solus scit amare, solus amicus est, 81, 10. — an sapienti prosit, 109, 1. — colaphis percussus quid faciat, C. Sap. 14, 3. — corpore parum prospero usus, an neque miser, neque beatus habendus, Epist. 92, 17. — quum non accipiat iniuriam, cur puniat hanc inferentes, C. Sap. 12, 3. — deliberaturus sitne aliquem in consilium advocaturus, Ep. 109, 11. — sitne beatior parentum et liberorum turba succinctus, 74, 22. — sitne seipso contentus, et propter hoc amico non indigeat? 9, 12. — Stoicorum an alicubi inveniatur, C. Sap. 7, 1. — sapientis animus qualis debeat esse, Epist. 92, 4 — animus talis, qualis mundi status super lunam, 59, 17. — descriptio, Benef. VII, 3, 2 sqq. — omnia sunt, Ibid. 5, 1. — mutationem non patitur natura, ibid. 19, 4. — sapientis fiducia quanta, Tr. An. 11, 1. — inventa Epist. 90, 25. — partes duae, 71, 25. — patria, et virtutis exercendae campus, Tr. An. 3, 9. — est irasci peccatis, Ir. II, 6, 4. — animus est solidus, C. Sap. 3, 7. — animus totus in morte prominet, C. Marc. 23, 2. — amicis carentis vita qualis, Epist. 9, 13. — omnia sunt, Benef. VII, 3, 2. — quomodo hoc intelligatur, ibid. 2 sqq. — et gubernatoris diversa conditio, Epist. 85, 31. — animum perite movere nemo alius potest, quam sapiens, 109, 11. — et sapientiae

assectatoris diversa remedia in contumeliis ferendis, C. Sap. 19, 2. — Stoici et Epicuri discrimen, Epist. 9, 17. — sapienti an aliquid donari et beneficium dari possit, Benef. VII, 4, 1. — etiam in afflicta rep. occasio est se proferendi, Tr. An. 3, 14. — furtum quomodo fieri possit, Benef. VII, 7, 4. — domestica felicitas est, Epist. 72, 5. — opus est agitatione virtutum, 109, 2. — non sollicite se custodire, tutum est, 116, 4. — nec a paupertate, nec a dolore nocetur, 95, 31. — nihil contra opinionem accidit, Tr. An. 13, 2. — non interdicitur naturae contemplatione, Epist. 65, 19. — potentium irae declinandae, 14, 6. — ut Deo, omnia saecula serviunt, Br. Vit. 15, 3. — inter micantes gladios, fragor templorum super Deos suos cadentium pax est, C. Sap. 5, 5. — non opus est legione, nec equestribus turmis, Benef. VII, 3, 2. — tantum sua, quantum omnis Deo aetas patet, Epist. 53, 12. — dicimus omni bono esse plenum, 109, 1. — invenire, Sapienti per se res expetenda est, ibid. 11. — se non esse, quomodo quis intelligat, 59, 14. — an nunquam sui facti poeniteat, Benef. IV, 34, 3. — inter et stultum quid intersit, si uterque habere vult, Vit. Beat. 26, 1. — quae tuentur, ab incursu et flamma tuta sunt, C. Sap. 6, 5. — alia sunt quae feriunt, etiamsi non pervertunt, 10, 3. — ad quamlibet rempublicam accessurum negant, Ot. Sap. 32, 17. — (apud) esse ipsa honesta, apud vulgum simulacra rerum honestarum, Epist. 81, 11. — nisi in sapiente fides non est, 81, 10. — sapientes non fuerunt in saeculo fortunato, 90, 36. — omnes pares sunt et aequales, 79, 8. — quu Deum antecedant, Prov. 6, 5. — soli veri gaudii participes, Epist. 32, 1, 2 sq. — sapientes, quidquid oportet, iuvat, Benef. II, 18, 4. — si inter sapientes viveremus, esspectandum, V, 25, 3. — sapientinm in diversum itura turba plus ex moribus quam ex verbis Socratis traxit, Epist. 6, 5. — voluptates quales (describuntur), Vit. Beat. 12. 1.

Sapientia est semper idem velle atque idem nolle, Epist. 20, 4 et 5. — ars est, 29, 2. — quid habeat boni, 79, 7. — commune bonum est, 85, 30. — magna et spatiosa res est, 88, 28. — perfectum bonum est mentis humanae, 89, 4. — est divinorum et humanorum scientia, ibid. — est nosse divina et humana, et eorum causas, ibid. — de quibus rebus sit, 88, 27, sq. — non est in litteris, ibid. 8. — sola libertas est, 37, 3 et 4. — an bonum sit, sapere vero bonum non sit, Epist. 117, 1. — quid eruerit, quid effecerit? 90, 27. — futura an bonum sit, 117, 26 et 27. — vetus, rudis fuit non minus quam caeterae artes quarum in processu subtilitas crevit, 95, 14. — summa est bona malaque distinguere, 71, 7. — in stultitiam non revolvitur, 76, 15. — exornat omne beneficium, 81, 22. — et philosophia quomodo differant, 90, 4. — sapientiae effectus, 59, 14 sq. — inventa amplificanda sunt, 64, 6. — praecepta pauca tenenda, sed ita ut in promptu sint, Benef. VII, 1, 3. — praeceptores quales eligendi, Epist. 52, 7. — studium vere liberale, 87, 1 sq. — assectator adhaeret in corpore suo, 65, 18. — pro-

librorum suorum de Beneficiis, 81, 3. — naufragium fecit, 87, 1. — bidunm beatissimum eum Maximo agit, 87, 2. — nihil sibi mali in exsilio esse probat, C. Helv. 4, 1. — non turbatus fuit clamoribus, Epist. 83, 6. — ob senectutem lectulo adfixus, 67, 2. — patre rogante animalium abstinentiam reliquit, 108, 22. — puer apud Sotionem philosophum sedit, 49, 2. — quaesturam gessit, C. Helv. 17, 1. — qualis in exsilio fuerit, 17, 7 et 8. — quantum profecerit ex Attali auditione, Epist. 108, 13. — Scipionis manes ad aram adorat, 86, 1. — se parvo contentum scribit, 123, 1 sq. — senectutis suae argumenta colligit, 12, 1. — senex philosophum disputantem audit, 76, 1. — urbis gravitatem excessit, 104, 5. — Senecae abstinentia, 108, 15 sqq. — qualis fuit cibus, Epist. 104, 6. — condiscipulus Claranus, 66, 1. — filius, Epig. 8, 6. — Marcus blandissimus puer, C. Helv. 16, 13. — fratres, Epig. 8, 1; C. Helv. 16, 12. — frater Gallio adulationis osor, Q. N. IV, Praef. 9; V. Beat. 1, 1. — infelicitas in navigando, Epist. 53, 1 sq. — infirmitas mentis iam ad recta, iam ad prava vergentis, Tr. An. I, 2, 3. — iuventa in Tiberii Caesaris principatum incidit, Epist. 108, 22. — libri moralem philosophiam continentes, 108, 1; 109, 15. — lectus, prandium, vehiculum, 87, 3. — mala valetudo longum commeatum dederat, 54, 1. — mens inter varios clamores constitit, 56, 1. — nomen, praenomen et cognomen, Benef. IV, 8, 2. — opus et quaestiones de morali philosophia, Epist. 106, 2. — spes de sui restitutione, C. Polyb. 32, 2. — somnus, Epist. 83, 6. — vigiliae, et de posteris cura, 8, 2. — villicus, 12, 3. — uxor Paulina, 104, 1. — uxor mortua, C. Helv. 16, 15. — uxoris fatua Harpaste, Epist. 50, 2. — pater philosophiam oderat, 108, 22. — Helviam minus studiis indulgere passus, C. Helv. 16, 10. — amorem Pythagorae iniecit Sotion, Ep. 108, 17. — pudet generis humani, quoties scholam intrat, 76, 3. — Senecam atheum non esse, Q. N. III, 29, 2 — Senecam patris senectus in vita retinuit, 78, 1.

Senecio Cornelius, eques Rom. ex tenui principio se promovens, subito angina suffocatus, Epist. 101, 3.

Senectus quid vocetur, Cons. Marc. 11, 3. — senectus et morbi coniuncti apud Virgilium, Epist. 108, 28. — lassae aetatis, non fractae, nomen, 26, 1. — quando attentius conservanda, 104, 4. — senectutis commendatio, 12, 4. — longissima paucos ad mortem sine iniuria pertulit, 58, 31. — extrema an fastidire oporteat, et finem non opperiri, sed manu facere, 58, 29. — senectutem in aula quomodo quidam consequutus sit, Ir. II, 33, 2. — senectute longa gloriatur anicula, Epist. 77, 17.

Senex elementarius, res turpis, Epist. 36, 4 et 5. — luteatus, laurum et lucernam medio die praeferens, V. Beat. 27, 1. — senis et iuvenis corrigendi diversa ratio, Epist. 25, 1. — seni quoque discendum est, 76, 2. — turpe, ex commentario sapere, 33, 7. — sene vivere incipiente nihil turpius, 13, 16. — quid fortunatius omnibus ubique praedicante se a filio beneficiis vinci, Benef. III, 38, 2. — senes queruli et difficiles sunt, Ir. II, 20, 5. — orbos in litteram digerere, Epist. 68, 9. — puerorum

Servilium litterarum ignari, Tr. An. 9, 5.

Servitus corporis solius est, non mentis, Benef. III, 20, 1. — gravissima est sibi servire, Q. N. III, Praef. 15. — urbana et feriata, Ir. III, 29, 2. — magnitudinis est non posse fieri minorem, Clem. I, 8, 2.—nulla turpior quam voluntaria, Epist. 47, 15. —paucos, plures servitutem tenent, 22, 9.—servitutem morte effugit Lacon puer impubes, 77, 12. — errant qui existimant servitutem in totum hominem descendere, Benef. III, 20, 1.

Servus nomen est ex iniuria natum, aut ex ambitione, Epist. 31, 10. — an domino beneficium dare possit, Benef. III, 18, 1.—potest esse iustus, fortis et magnanimus, III, 18, 4 — qui dominum occidit, aliquando bene agit, III, 23, 4. — dominum suum servat, III 24, 1.—bello civili servus abscondit dominum et speculatoribus cervicem porrexit, III, 25. — omnis ex regibus oriundus, Epist. 44, 3.— coenanti ad pedes stat, Benef. III, 27, 1. — cum peculio licet domini sit, huic tamen munus dare potest, VII, 4, 4.—nihil habet, si dominus illum habere noluerit, ibid — quid est, Epist. 31, 10.—in primam decuriam coniectus quam gratiam retulerit domino, 47, 7.—mortem tolerabiliorem quam contumelias et verbera saepe invenit, C. Sap. 4, 4.—servi definitio Chrysippea, Benef. III, 22, 1 — servi a pedibus domini stare soliti, Epist. 27, 6.—coëmpti ad memoriam refricandam, ibid. — etiam mensae admovendi, Epist. 47, 2. — olim familiares appellati, 47, 12.—quomodo tractabantur, 47, 2. — ex dominis facti, et ex servis domini, 47, 8. — quot, tot hostes, 47, 3. —servorum dies festus, Epist. 47, 12.—fidelitatis erga dominos exempla, Benef. III, 19, 1 sq. 23, 1 sq. 24, 1 sq. 27, 1 sq. —fuga non aegre ferenda, Epist. 107, 6. — culta cohors perstringit oculos, Epist. 110, 16. — varia ministeria, Epist. 47, 5. — numerus Demetrio quotidie relatus, Tr. An. 8, 4 — ira non pauciores ceciderunt quam regum, Epist. 4, 6. — servis colendi potius domini, quam timendi, 47, 16.—servis ad statuam confugere licet, Clem. I, 18, 2. — imperare moderate laus est, 1, 18, 1.—servos ad pileum vocare, Epist. 47, 16.—non habemus hostes, sed facimus, ibid. 4.—Epicurus amicos vocavit, Epist. 107, 1. — ut a liberis cultus distingueret, aliquando dicta in senatu sententia est, Clem. I, 24, 1.

Severitas non est contraria clementiae, Clem. 24, 3. — imperatoris in singulos distringitur, Ir. II, 10, 1.

Severus Cornelius Aetnam descripsit, Epist. 79, 5. Vid. *Cornelius*.

Sextiorum nova et Romani roboris secta inter initia sua exstincta est, Q. N. VII, 32, 2.

Sextius cur animalibus abstinuerit, Epist 108, 17.—dicebat, Iovem plus non posse quam virum bonum, Ep. 73, 11. — iter ad deos monstrat, Epist. 73, 13. — Sextius pater latum clavum D. Iulio dante repulit, Epist. 198, 13. Vid. *Q. Sextius.* — Sextii, Graecis verbis, Romanis moribus philosophantis, imago de exercitu et sapiente, Epist. 59, 6.—consuetudo excutiendi totum diem, Ir. III, 36, 2. — dictum, Ir. II, 36, 1. — philosophi Romani, Q. N. VII, 32, 2.

Sextus Papinius flagris a C. Caesare animi causa caesus, Ir. III, 18, 3.

T

Tritioi est aliquod bonum, Epist. 124, 11.

Triumviralis proscriptio, Benef. II, 11, 1.

Troglodytis subterraneae domus sunt, Q. N. IV, 2, 17.

Trogus, Lud. 13, 3.

Troianum bellum, C. Helv. 7, 1.

Trossuli, Epist. 87, 8. — trossuli et invenes, 76, 1.

Tuber tyranni gladio divisum, Benef. II, 19, 1.

Tubero fictilibus in publica coena usus, Epist. 98, 13. — paupertatem se dignam et Capitolio iudicavit, ib. — quibusdam parum frugi est, Epist. 120, 20. — Tuberonis lignei lectuli, haedinae pelles et vasa fictilia, 95, 72. — cum Tuberone vivendum, 104, 21.

Tubi impressi parietibus prodiere memoria Senecae, Epist. 90, 25.

Tubicen silentium faciens praedicationi nominis, Epist. 78, 15.

Tullius Marcellinus consilio de morte cum amicis habito, tridui inedia sibi vitam ademit, Epist. 77, 6, et 7.

Tumultuarius miles, Ir. III, 2, 5.

Tunica alimentis ignium illita et texta, Epist. 14, 4.

Turannius senex, procurationis vacatione accepta, componi se, et plangi iussis, Br. Vit. 20, 2

Turba vitanda, Epist. 7, 1; 8, 1; 10, 1.

Turbo, quid, Q. N. VII, 5, 1. — igneus praebet, speciem sideris longi, 10, 3. — turbinis rotunda facies est, 10, 4.

Turdilli (alii *turturillae*) Epist. 96, 3.

Turno (in) nulla mora, Benef. VI, 41, 2.

Turpe aliud loqui, aliud sentire, Epist. 24, 18. — viro captare flosculos, etc. 33, 7. — seni ex commentario sapere, ib. — non ire, sed ferri, 37, 4. — cum servo coenare aliqui existimant, 47, 1. — nihil est, cuius placet pretium, 95, 32. — beatam vitam in auro et argento reponere, 110, 17. — turpe est beneficiis vinci, Benef. V, 2, 1. —oneri cedere, Ep. 22, 6. — turpia quae, 31, 5. — quid turpius quam senex vivere incipiens, 13, 16.— quid turpius quam aliquem computare quanti vir bonus sit, Benef. IV, 1, 2.—quid, quam in ipso securitatis limine esse sollicitum, Epist. 22, 13.

Tuscis summa fulminum scientia, Q. N. II, 32, 1. — Tuscos Asia sibi vindicat, C. Helv. 6, 9.

Tusculano meo (in) semiliber moror, inquit Cicero, Br. Vit. 5, 6. — Tusculanum salubritatis causa comparaturus, Benef. IV, 12, 4.

Tussis continua egerens viscerum partes, Epist. 78, 18. — tussim facit distillatio non adbuc adducta in morem, 75, 10.

Tutela ebore caelata, Epist. 76, 10.

Tuto ut vivas, quae observanda, Epist. 105, 1.

Tympanum in manu est, V. Beat. 13, 3. — tympana quid, Q. N. II, 31, 2.

Typhon, Q. N. V, 13, 3.

Tyrannicida conscios tyranni amicos nominat, Ir. II, 23, 2. — tyrannicidae Aristogiton et Harmodius, Benef. VII, 14, 5.

Tyrannus an beneficium det, Benef. II, 19, 2. — tyranni et regis differentia, Clem. I, 12, 1. — tuber gladio divisum, Benef. II, 19, 1. — tyrannone beneficium dandum, VII,

Vdum plus est quam humidum, Q. N. II, 26, 1.

Vectatio vigorem dat, Tr. An. 15, 14.

Vedius Pollio muraenas sanguine humano saginabat, Clem. I, 18, 1. — ob saevitiam in servos castigatus ab Augusto, Ir. III, 40, 1.

Vellem quae velles, Epist. 67, 14.

Velocitas quae laudabilis, Ir. II, 35, 1.

Velum non allevatur, Epist. 80, 1. —velis et specularibus coenatio muniebatur, Q. N. IV, 13, 6.

Vena ad extenuandum corpus percutitur, Epist. 70, 13. — medico tangenda est, 22, 1. — venae aquarum, Q. N. III, 15, 2. — sanguinis receptacula, ibid. 5. — incertae et naturalem turbantes modum, febris indicium, Epist. 104, 1.—quibusdam remedii causa extrahuntur, Prov. 3, 2.— venarum imperturbata mobilitas, valetudinis bonae indicium, Q. N. VI, 14, 2. — venarum arteriarumque discrimen apud antiquos, Q. N. III, 15, 2. —venas cadentes vino refice, Benef. III, 9, 2. — vino fulcire nesciebant antiqui medici, Epist. 95, 22.

Venari in mari, Q. N. III, 17, 1.

Venator instituit catulos vestigia sequi, Clem. I, 16, 3.

Vendere quae emeris, gentium ius est, Benef. I, 9, 4.

Venditans funeribus necessaria et lucrum optans, an merito a Demade sit damnatus, Benef. VI, 38, 1.

Venditio est alienatio, Benef. VI, 10, 1.

Veneficus, Benef. V, 15, 4 sq.

Venenata animalia, fulmine icta, venenum amittere dicuntur, Q. N. II, 31, 2.

Venenis beneficia sequimur, Ben. V, 15, 4.

Veneranda contemptis comparari, quid indignius? Epist. 92, 18. — sunt iustitia, fides, fortitudo, prudentia, ibid.

Veneriae spondylique, Ep. 95, 27.

Veneris signum Chaereae dedit Caligula, C. Ssp. 18, 3. — Veneria Genitricia ludi, Q. N. VII, 17, 2 — Venere quidam interdixere corporibus, Ir. II, 12, 7.

Venia est poenae remissio, Clem. II, 7, 1.—quum laudabilis sit, Ir. II, 34, 4.

Venter bene moratus, magna pars est libertatis, Epist. 123, 3. — parvo dimittitur, 21, 11. — praecepta non audit, 21, 11. — non est molestus creditor, ibid. — ventris causa quantum laboretur, 114, 24 sq. — ventri obedientes, animalia sunt, non homines, 60, 3. — ventrem non implet, sed farcit luxuria, 119, 14.

Ventilare quam stultum est, quum signum pugnae acceperis, Epist. 117, 25.

Ventus quid sit, Q. N. III, 9, 1. —est fluens aër in unam partem, V, 1, 1.—quamdiu nihil obstitit, vires suas effundit, 13, 2.—quid est quem Graeci πρηστῆρα vocant, 13, 3.— bonis et malis communis, Benef. IV, 28, 1. — quomodo fiat, Q. N. V, 4, 1.—ἐγκολπίας quis ventus a Graecis vocatus, V, 8, 1.—venti origo terrae vapor siccus, II, 12, 4. — venti et aëris discrimen, V, 6, 1.—et spiritus discrimen, 13, 4. — ventum facit sol ortus, non calore tantum, sed ictu, 9, 2. — facit resoluta nubes, quae pluribus modis solvitur, 13, 1. —venti ἐκνεφίαι, 12, 1.—venti antelucani, 5, 7.—fluviales, V, 8, 1 sq.

dixit, mala mentis gaudia, 59, 2.—reprehenditur, 86, 14.—Virgilii praecepta nautica, 53, 3.—versus duobus aeternam memoriam promittentes, 21, 5. — versus citantur, Ir. II, 35, 6, *et passim in Senecae operibus*. — Virgilium aliter grammaticus legit, aliter philosophus, Epist. 108, 24 et 25.—quum reddere coloribus pictor vellet, 58, 17.

Virgines appellatae Gratiae, Benef. I, 3, 5.

Virginius et Regulus coss. Q. N. VI, 1, 2.

Virgo aqua, Epist. 83, 5.

Virgula prismatica, Q. N. I, 7, 1.

Viridibus subdita Scipionis villa, Epist. 86, 3.

Virtus animi una, sed multae species, Epist. 66, 7. — a voluptatum ministerio defenditur, Benef. IV, 2, 1.—ad bene beateque vivendum satis esse probatur, opinionibus contrariis breviter refutatis, V. Beat. 16, 1 sq. Epist. 85, 1; 87, 8. — cur nullo egeat, Epist. 74, 12,—in quocumque habitu est, prodest, Tr. An. 3, 11. —maior vel minor fieri non potest, Epist. 71, 9 sq. — natura gloriosa, Benef. III, 36, 1.—nihil in se habet venale, IV, 1, 1.—non cohonestatur pulchritudine corporis, nec deformitate foedatur, Epist. 66, 7 sq. — aequat inter se quidquid agnoscit, ibid. 41. — insinuanda est in his quos velis ad beatam vitam perducere, 95, 35. — et aliorum et sui scientia est, 95, 56. — difficilis inventu est, Q. N. III, 30, 7. — non dediscitur, Epist. 50, 8. — non propter voluptatem petitur, V. Beat. 9, 1. — omnibus patet, Benef. III, 18, 2. — nulli praeclusa, ibid. — omnes admittit, ibid. — invitat ingenuos, libertinos, servos, reges et exsules, ibid. — non est maior, quae longior, Epist. 73, 12. — vocatur ratio perfecta, 76, 8. — nulla latet, et latuisse non est ipsius damnum, 79, 14.—et philosophia cohaerent inter se, 89, 7.—per se ipsa satis est, 92, 21. — erigitur quum tacta est et impulsa, 94, 29. — periculi avida est, Prov. 4, 3. — quaedam effugere non potest, Epist. 57, 3. — quid sit, 71, 31. — sua magnitudine omnes dolores, molestias, iniurias elidit, 66, 19. — suapte natura placet, Benef. IV, 17, 2. — omnis in modo est, Epist. 66, 8. — unicum hominis bonum, 76, 8. — acerrima est quam ultima necessitas extundit, Clem. I, 12, 4. quamvis obscura, nunquam latet, Tr. An. 3, 6.—callosas habet manus, V. Beat. 7, 2. — in foro, curia, pro muris stat, ibid. — colorata, unguento madens, polluta medicamentis, ibid. — secundum naturam est, Epist. 50, 9. —virtutem veritatemque idem esse dicebat Socrates, 71, 16. — virtutis ardui aggressus, Prov. 5, 8. — comitatus individuus, Epist. 67, 11 et 12. — documentum nunquam molle, Prov. 5. 11.—duae partes, Epist. 94, 45. — opera omnia bona, 76, 11, et 12. — calamitas occasio, Prov. 4, 6. — partes, Benef. IV, 2, 1. — et voluptatis dissimilitudo, V. Beat. 7, 1. — et voluptatis societatem quid prohibeat, 15, 1.—virtuti etiam in lectulo locus, Epist. 78, 20. — opposita nihil detrahunt, 92, 17.—virtutem ex animo tollere quam iracundiam recipere, necesse prius, Ir. II, 12, 5. — non dat fortuna, C. Sap. 5, 2.—materia non mutat, Epist. 66, 11. — (ad) contendimus, inter vitia

qualiscumque aequo animo ferenda, 107, 4 sq.—consensus cum oratione laudatus, 20, 2. — diuturnitas non canis vel rugis aestimanda, Br. Vit. 8, 1. — exordium a fletu, C. Polyb. 23, 3. — fastidium quomodo effugiatur, Tr. An. 3, 5. — quotidie aliqua pars demitur, Epist. 24, 19.—forma sana et salubris, 8, 4.—genera tria, quodque sit optabilius, Ot. Sap. 32, 14. — genus austerum fugiendum, Epist. 5, 2.—iactura maxima, dilatio, Br. Vit. 9, 1. — inaequalitas, Tr. An. 2, 5. — inconstantia unde sit, Epist. 20, 3 et 4. — mendicatio foeda, 101, 13. — humanae minus, 80, 7.—opera qua regula distribuenda, Benef. VII, 2, 2. — spatium amplissimum, Epist. 93, 6. — tria tempora, Br. Vit. 10, 2. — tributa, Epist. 96, 2. — vitium maximum, 101, 8 — beatae summa est solida securitas, 43, 6. — in contrarium circumactae causa, 122, 13. — de vitae brevitate, an iuste mortales conquerantur, Br. Vit. 1, 1.—vitae suae sitne vis inferenda, Epist. 70, 10.— vitam contemnere, et regere, vix tota vita discitur, 111, 4.— semper inchoare molestum est, 23, 8.—vitam brevem non accepimus, sed fecimus, Br. Vit. 1, 4.—suam quisque praecipitat, futuri desiderio laborans, Br. Vit. 7, 5. —longam facit omnium temporum in unum collocatio, 15, 4.—quae ultra sunt quidam disponunt, 20, 4.— quid sit quod efficiet vitam beatam, V. Beat. 1, 1.—beatam non facile est consequi, 1, 1.— beatam agere quid nos prohibet, 4, 3.—ante mortem consummare, quam pulchra res est, Epist. 32, 3. — beatam in auro et argento ponere turpe, 110, 1.—in aqua et polenta aeque turpe, ibid. — e vita fugere non debet vir sapiens, sed exire, 24, 23.

Vitalia quam multis emuntur? Epist. 99, 30. — vitalia in homine prius ordinantur, Ir. II, 1, 2.

Vitalis calor ubi continetur? Benef. IV, 6, 3.

Vitellius, Q. N. IV, Praef. 6.

Vitiligo et foeda ex albo varietas, Q. N. III, 25, 9.

Vitis ex arbusto suo annosa quoque transfertur, Epist. 86, 19.—non qualibet insitionem patitur, 112, 1. —vitis virtus, 41, 7.

Vitium magis detestabile sit an deforme, Ir. I, 1, 4.—de quo quereris, si te diligenter excusseris, fortasse in sinu invenies, Benef. VII, 28, 3. — utrumque est, et omnibus credere et nulli, Epist. 3, 4.—voluptatem esse credimus, 59, 1. — maximum quid sit vitae, 101, 8. — nullum est sine patrocinio, 115, 2. — commune singulis obiicere, iniquum, Ir. III, 12, 1 sq. — vitia contactu nocent, Tr. An. 7, 2. — excusantur deorum exemplis, Br. Vit. 16, 3. — male rebus, locis et temporibus adscribuntur, quum cuiusque propria sint, Epist. 50, 1. — naturalia nulla arte vinci possunt, 11, 2. — non in usum recipienda sunt, quia aliquando boni quid effecerunt, Ir. I, 12. 6.— non stant uno loco, sed se invicem pellunt, Benef. I, 10, 3.—omnia in omnibus, sed non omnia in singulis exstant; IV, 27, 2.— uno loco non exspectant, sed mobilia inter se et dissidentia tumultuantur, Benef. I, 10, 3.—ut corporum, ita animorum molliter tractanda sunt, VII, 30, 1. — omnia contra naturam pugnant, Epist. 122, 6.—sine magistro discuntur, Q. N. III, 30, 7.—sub virtutum

nef. VI, 38, 2. — hominum deos beneficos esse testantur, IV, 4, 1. — negotiatorum, VI, 38, 2. — parentum et amicorum inimica nobis, Ep. 60, 1.

Vox una totas urbes simul percutit, Q. N. II, 8, 2. — qua ratione per parietes transmittatur, II, 9, 3. — vox aequissima gentium, Benef. III, 14, 2. — viva multum facit, Epist. 33, 9. — tenuis ac stridula, 56, 2. — est intensio aëris, ut audiatur, linguae formata percussu, Q. N. II, 6, 3. — contra Stoicos publica, Epist. 116, 6. — viva oratione efficacior, 6, 4. — vocis intentio, utilis exercitatio, 15, 5. — effectus, 2, 8, 2. — vocem inclusam esse fortiorem, Q. N. VI, 29, 2. — voces optantium et exsecrantium nocent, Epist. 94, 52. — imperitorum eodem loco quo ventris crepitus sunt, 91, 19. — vocum genera aures in odium adducentia, 56, 4.

Vrbanitas contumeliosa mancipiorum, C. Sap. 11, 3.

Vrbs (Roma) magnas impensas exigit, Epist. 50, 3. — Vrbis custos L. Piso, 83, 12. — Romanae tempora in aetates distribuit Seneca, Frag. 29. — Vrbis mores priscos quidam tradiderunt Epist. 86, 11. — ad Vrbem flectere cursum, Tr. An. 2, 12. — Vrbem (in) bellum circumegit Caesar, Benef. V, 16, 6.

Vrbes an certioris soli quo propiores mari, Q. N. VI, 26, 4. — terrae motu absorptae, Q. N. VI, 24, 4. — obrutae, ibid. 4, 7. — nobilissimas urbes deiecit ira, Ir. I, 2, 1 et 2. — urbium fata, Epist 71, 14. — urbes constituit aetas, una hora dissolvit, Q. N. III, 27, 2. — urbibus libertatem cum immunitate reddidit Antonius, Benef. V, 16, 7.

Vri virgis ferroque necari, auctoramenti verba, Epist. 37, 1.

Vsura quid sit, Benef. VII, 10, 3. — usura haud millesima, Ir. III, 33, 2.

Vuca (alii *Micoa*), Epist. 51, 11 et 12.

Vticensium fides de Catone, Epist 71, 10.

Vtilitas accipientis sola in beneficiis dandis spectanda, Benef. IV, 9, 1. — necessaria metitur, Epist. 39, 5.

Vulcano crus fregit Iupiter, Lud. 11, 1.

Vulgares artes quae sint, Epist. 88, 18.

Vulgus veritatis pessimus interpres, V. Beat. 2, 1. — a vulgo quomodo quis tutus esse possit, Epist. 14, 8.

Vulnus magnum male ferenti, et afflicto, cedendum est, Epist. 99, 1.

Vulturnus, Euri nomen, usurpatum a Livio et Varrone, Q. N. V, 16, 3.

Vultus in caelum erexit natura, Epist. 94, 55.

Vulva parum tenax feminis, etc. Q. N. III, 25, 9.

Vxor pudica marito non promittitur, Benef. IV, 33, 3. — uxoris bonae amissio qua ratione ferenda, Excerpt. II. — cum uxore si quis concumbat adulter est, C. Sap. 7, 3.

X

Xanthippe Socratem immunda aqua perfudit, C. Sap. 18, 5.

Xanthus, Lud. 6, 2.

TABVLA RERVM

QVAE IN HOC SEXTO VOLVMINE CONTINENTVR.

FINIS OPERVM SENECAE PHILOSOPHICORVM.

Facultate obtenta.